

ЖЫВЁМ МЫ ВЕСЕЛА СЯГОННЯ

Алесь КАТЛЯНІК: "Ёсць сэнс заключыць умоўнае "пагадненне" нацыянальна свядомых людзей і духоўных лайдакоў. Напрыклад, першыя не прыстаюць з беларусізацыяй да другіх, і тыя да скону дзён карыстаюцца сваёй трасянкай. За тое яны не перашкаджаюць прывядзенню краіны да еўрапейскага выгляду, г. зн. у першую чаргу — да беларускасці дзяржавы з усімі адпаведнымі атрыбутамі".

4

БАЦЬКІ І ДЗЕЦІ

Старонкі з дзённіка
Уладзіміра ЛІПСКАГА

5

ПРЫСАК ГАРАЧАЙ ВЯСНЫ

Вершы Валянціны АКСАК

8

УКАЗ, альбо Ёга па-тутэйшаму

Апавяданне Анатоля ЖУКА

9, 14—15

У ТУМАНЕ

Уладзімір ПЯТРОЎСКІ: "Расійцы ўжо колькі год таму пачалі аналіз сваёй літаратуры. Але гэта мусіць быць аналіз, а не прысуд! Як жа мы адыдзем ад савецкай эпохі, калі прынялі на ўзбраенне яе ж метады?!"

13

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Пачалася падпіска на наш тыднёвік на другі квартал 1998 года. Спадзяемся, што вы, нашы прыхільнікі і аднадумцы, на паклёце сябе без "ЛіМа", нягледзячы нават на не вельмі спрыяльныя варункі жыцця. Кошт падпіскі на адзін месяц — 15 тысяч рублёў, на квартал — 45 тысяч рублёў.
Наш індекс — 63856.

Як шэрая восень,
сумуе зіма,
Бо снегу то мала,
а то і няма.

Ды можна на парку пайсці пагуляць,
Паслухаць
як дрэвы пра вечнасць
маўчаць.

Хочаш зразумець народ, паглядзі,
з якой нагоды ён радуецца альбо смуткуе,
якія спраўляе святы.

Кожная краіна мае ў сваім календары штосьці накшталт Дня Абаронцы. У Беларусі гэтае свята набыло зараз нейкае двухсэнсоўнае адценне. Калі чытаеш у прэсе пра тое, што "ў гэтым годзе Дзень Абаронцы супаў з 80-годдзем Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь", дык губляешся ў развагах: як яно так, калі Рэспубліка Беларусь існуе з 1991 года, а Савецкая Армія, размешчаная на тэрыторыі РБ, трансфармавалася ў Нацыянальныя Узброеныя Сілы яшчэ пазней. А тое войска, што вядзе радавод ад 23 лютага 1918 года, да Беларусі мела даволі спецыфічнае дачыненне — яно злікідала Беларускаю Народную Рэспубліку.

Апроч таго, у 1944 годзе нямецкая адміністрацыя ў акупаванай Беларусі, дэманструючы своеасаблівае пачуццё гумару, выдала дазвол на ўтварэнне нацыянальных вайсковых фарміраванняў якраз у Дзень Чырвонай Арміі — 23 лютага. Так што, святкуючы Дзень Абаронцы, усе грамадзяне РБ самі выбіралі, за што падымаць чарку. Карацей, выявілася поўная дэмакратыя са славутай беларускай талерантнасцю...

ПРЫЗНАННЕ ТЫДНЯ

Кембрыджскі біяграфічны цэнтр надаў Анатолію Пятровічу Грыцкевічу, доктару гістарычных навук, прафесару універсітэта культуры, званне "чалавек года" (гаворка ідзе пра 1997 год). Анатоль Пятровіч вядомы як спецыяліст па беларускай гісторыі ад ВКЛ да БНР. Дзякуючы яму меней засталася "белых плямаў", увайшлі ў навуковы і грамадскі зваротак многія падзеі грамадзянскай вайны ў Беларусі. Нагадаем, што па выніках 1996 года летась чалавекам года быў названы таксама руплівец Адраджэння Адам Мальдзіс.

УШАНАВАННЕ ТЫДНЯ

Прыхільнікі таленту Леаніда Захлеўнага, выдатнага кампазітара, мастацкага кіраўніка ансамбля "Бяседа" Дзяржтэатрадыё Беларусі, маюць нагоду павіншаваць свайго куміра. Нядаўна таленавітаму музыканту нададзена ганаровае званне "народны артыст Рэспублікі Беларусь".

Фота Віт. АМІНАВА.

МАНАЛОГ ТЫДНЯ

У сераду, 25 лютага, Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра ў асобе Галіны Дзягілевай ладзіў у касцёле св. Сымона і св. Алены монаспектакль па ўспамінах Юльяны Вітан-Дубейкоўскай "Віленскія мроі". Герой спектакля — Іван Луцкевіч, адзін з апосталаў нашага Адраджэння. Паўныя рэаліі тае пары вельмі нагадваюць наша сёння. Калі гісторыя становіцца актуальнай, значыць, сёння нешта не так...

ПАМЯЦЬ ТЫДНЯ

У канцы мінулага тыдня ў Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася выстава да 120-й гадавіны вызвалення Балгарыі з-пад турэцкага іга. У яе экспазіцыі творы расійскіх класікаў XIX стагоддзя і сучасных пазбаўлена магчымасці запрасіць сваіх гледачоў у Палац мастацтваў на традыцыйную ўжо выставу. Рада Саюза мастакоў вырашыла, што ў апошні тыдзень сакавіка ў Палацы мае адкрыцца выстава мастакоў Гомельшчыны (для саміх гомельцаў гэта было больш чым нечакана: яны нават заяўкі на такую выставу не рабілі), а Міністэрства культуры, куды рада "Пагоні" звярнулася з просьбай справядліва вырашыць канфліктную сітуацыю, заявіла, што гэта ўнутраная справа Саюза мастакоў... Такім чынам, сёлета скандал вакол выставы "Пагоні" распачаўся, у адрозненне ад мінулых гадоў, яшчэ да вернісажу...

ЗАБАРОНА ТЫДНЯ

Штогод на 25 сакавіка да чарговай гадавіны абвяшчэння Незалежнасці БНР творчая суполка "Пагоня" ладзіць вялікую мастацкую выставу ў Палацы мастацтваў. Так было сем гадоў запар. Сёлета суполка пазбаўлена магчымасці запрасіць сваіх гледачоў у Палац мастацтваў на традыцыйную ўжо выставу. Рада Саюза мастакоў вырашыла, што ў апошні тыдзень сакавіка ў Палацы мае адкрыцца выстава мастакоў Гомельшчыны (для саміх гомельцаў гэта было больш чым нечакана: яны нават заяўкі на такую выставу не рабілі), а Міністэрства культуры, куды рада "Пагоні" звярнулася з просьбай справядліва вырашыць канфліктную сітуацыю, заявіла, што гэта ўнутраная справа Саюза мастакоў... Такім чынам, сёлета скандал вакол выставы "Пагоні" распачаўся, у адрозненне ад мінулых гадоў, яшчэ да вернісажу...

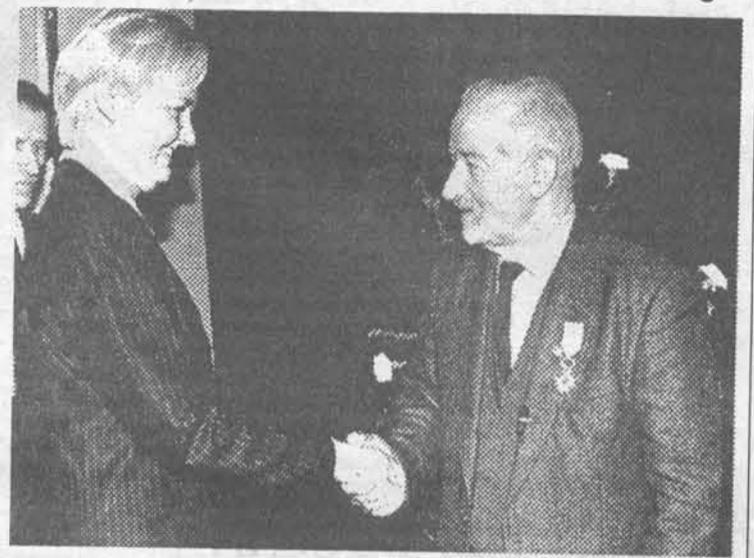
РАЗВІТАННЕ ТЫДНЯ

У нядзелю, 22 лютага, скончыліся XVIII Зімовыя Алімпійскія гульні. Сёлета Японія трэці раз прымала Алімпіяду. У 1964 годзе летняя Алімпіяда прайшла ў Токіа, у 1972 — зімовая ў Сапара, у 1998 у Нагана — зноў зімовая. Трапіць у клуб алімпійскіх сталіц вельмі цяжка і вельмі прэстыжна. Са сталіц краін былога "сацлагеру" такі гонар мелі толькі Масква і Сараева. Хоць афіцыйна і лічыцца, што Алімпіяду праводзіць горад, але заўжды глядзяць, у якой краіне гэты горад знаходзіцца... Дай Божа, каб калі-небудзь Беларусь займела гонар прыняць Алімпіяду. А наступныя зімовыя гульні адбудуцца ў Злучаных Штатах у горадзе Солт-Лейк-Сіці.

ВІНШУЕМ!

Узнагарода ад суседзяў

У літаратурным музеі Янкі Купалы адбыліся ўрачыстасці з нагоды ўручэння народнаму паэту Беларусі Рыгору Барадуліну латышкага "Ордэна трох зорак". Высокай узнагародай праца нашага знакамітага паэта адзначана ў галіне прадстаўлення беларускаму чытачу латышкай паэзіі. Найперш — паэзіі вялікага Яна Райніса. Віншуючы Рыгора Барадуліна, Часова Павераная ў справах Латвійскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Інгрыда Лэўрэнцэ адзначыла, што і ў Латвіі добра вядомае імя беларускага паэта, па-латышску выдадзены дзве яго кнігі вершаў. Высокую адзнаку творчасці, грамадскай дзейнасці Рыгора Барадуліна выказаў у сваім выступленні народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў. Віталі прызнанага і адзначанага Латвіяй паэта Віктар Скоробага-

таў, Уладзімір Пузыня, Карлас Шэрман, Таццяна Процька, Рыгор Сітніца, Радзіслаў Лапушын і

шмат хто яшчэ.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

На здымку: у момант уручэння.

КІНО

Толькі на вялікім экране

37 па 15 лютага ў Мінску адбыўся фестываль "Лаўрэаты і намінацыі прэіі "Оскар" на экране (1996)". Масквічы дачакаліся ўжо прэм'еры знакамітага "Тытаніка" (намінанта сёлетняга Оскара), а мінчукі — толькі фільмаў-прызёраў "Оскара" мінулагадня: "Англіскага пацыента" (рэж. Э. Мінгела; 12 намінацый, 9 прэмій "Оскар"), "Эму" (рэж. Д. Макгрэт; 2 намінацыі, "Оскар" за лепшую музыку ў фільме камедыйнага жанру), "Джэры Магуайра" (рэж. К. Кроу; 5 намінацый, "Оскар" за лепшае выкананне ролі другога плана), "Пакоя Марвіна" (рэж. Д. Закс; 1 намінацыя), "Колю" (рэж. Я. Сверак; 1 намінацыя, прэмія "Оскар" за лепшы замежны фільм).

Акрамя дзевяці "Оскараў", славуці "Англіскага пацыента" атрымаў яшчэ шэраг прэстыжных узнагарод, прэмію Сярэбраны мядзведзь Берлінскага фестывалю за лепшую жаночую ролю (Ж. Бінош), прэмію Брытанскай акадэміі кіно і тэлебачання (аператарская работа, мантаж, музыка), прэмію імя Ірвіна Талберга за выдатны ўнёсак у кінапрацэс (Сол. Зантц). Значыць, фільм усіх часоў і народаў? Можна быць. Бо, на мой погляд, забытая гісторыя каханя "англійскага пацыента" прыкметна саступае сёлетняй гісторыі каханя пажырккі "Тытаніка". Пачакаем "Оскара"-97.

Нагадаю, што разам з "Колем" на прэмію лепшы замежны фільм года прэтэндаваў і "Каўказскі па-

лоннік" С. Бадрова. Кінаакадэмікі Галівуда аддалі перавагу жаласлівай гісторыі пра сустрэчу п'яцігадовага рускага эмігранта Колі з чэшскім музыкантам Францішкам Лукі. Цудоўная карціна. Думаю, фільм "Коля" быў сапраўдным адкрыццём для мінскіх гледачоў. Як, дарэчы, і меладрама "Пакой Марвіна", у якой працягваецца тэма выхавання спачувальнасці ў чалавеку (сузор'е акцёраў: М. Стрып, Р. Де Ніра, Леанарда Ды Капрыю).

Фестываль яшчэ раз пераканаў у тым, што добрае кіно трэба глядзець у кінатэатрах. Толькі на вялікім экране можна па-сапраўднаму ацаніць шэдэўры сусветнага кінематографа.

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

З НАГОДЫ

Працэс пайшоў

У аўторак скончыўся судовы працэс па справе членаў "Маладога фронту" В. Лабковіча і А. Шыдлоўскага, якія са жніўня мінулага года ўтрымліваліся ў следчым ізалятары за правядзенне ў горадзе Стоўбцы апазіцыйнай акцыі "Горад — наш!" Хлопцам інкрымінавалі арт. 186² Крымінальнага кодэкса — "Здзек над дзяржаўнымі сімваламі", арт. 201, ч. 2 — зліснае хуліганства і арт. 225 — "Знішчэнне або пашкоджанне гісторыка-культурных каштоўнасцяў". Так кваліфікавала следства некалькі "вольных" надпісаў на сценах дамоў, знятых з даху райвыканкама дзяржаўны сцяг і расфарбаваныя помнікі Леніну і Дзяржынскаму. "Справа" гэта прыцягнула ўвагу да сябе праваабарончых арганізацый і сродкаў масавай інфармацыі. За неадкладнае вызваленне Лабковіча і Шыдлоўскага паставілі свае подпісы больш за дзевяць тысяч чалавек з розных рэгіёнаў Беларусі, а сусветная арганізацыя "Міжнародная амністыя" абвясціла хлопцаў вязнямі сумлення.

Будынак абласнога суда ў дні судовага разбіральніцтва па справе Лабковіча і Шыдлоўскага нагадваў амаль штаб арміі падчас ваенных дзеянняў. Такой колькасці байцоў АМАПа не бачна было з вясны 96-га года. На гэты раз яны не збівалі людзей дубінкамі, а выконвалі іншыя загады. Называлася ўсё гэта тым жа "падтрыманнем грамадскага парадку". Дзверы ахоўвалі шэсць чалавек, якія дапускалі ў памяшканне толькі ўдзельнікаў працэсу і журналістаў па прад'яўленні рэдакцыйных пасведчанняў. Тэлеаператараў дапус-

цілі ў першы дзень працэсу ўсяго на некалькі хвілін, пасля іх і фотакораў выставілі за дзверы. Залішне казаць пра "карэктнасць", з якой гэта было зроблена: лёгкая фізічная сіла гэта тое, без чаго не абыходзіцца ніводзін міліцыянер. У памяшканні ж суда куды ні кінеш позірк, усюды — блакітная фарменная вопратка. Калі прывялі падсудных, з'явіліся яшчэ людзі ў шлемах з зачыненымі забраламі ды ўнушалых памераў сабака. У судовую залу так і не патрапіла большасць аднакласнікаў непаўналетняга В. Лабковіча, бо ім не хапіла месцаў. У якасці сведкаў выступалі чацвёрта. Аднак непасрэднае дачыненне да справы мелі толькі тры: пажарны Ілюшын, яго таварыш і яго стрыечны брат. Чацвёртай была настаўніца Лабковіча, якая расказвала прысутным пра Вадзімаву вавагу да ўсяго беларускага. Як ілюстрацыя яго поглядаў, прагучала нават цытата са школьнага сачынення хлопца.

Сведка Ілюшын распавядаў, як, вяртаючыся ноччу дадому на машыне, убачыў групу падлеткаў, што размалеўвалі сцяну дома, і пазнаў сярод іх Шыдлоўскага. Як сцвярджае апошні, Ілюшын патрабаваў у яго грошы "за маўчанне" і пасля адмовы напісаў заяву ў міліцыю. Сведка адмаўляе факт вымагання і кажа аб тым, што заяву не пісаў, а праз некаторы час яго выклікаў следчы. Восць фактычна і ўсё астатняе сведкі нічога па "факце злачынства" сказаць не здолелі. Адзін кепска бачыць, іншы — увогуле не прысутнічаў "на месцы".

Пры гэтым Лабковіч не адмаўляе, што пісаў на сценах, але сцвяр-

джае, што зроблена гэта было не з "целью продемонстрировать бохвальство, озорство и бесчинство", а з мэтай выказаць свой пратэст. Шыдлоўскі не прызнаў сябе вінаватым, хоць і не адмаўляў сваёй прысутнасці на месцы правядзення акцыі. Абвінаваўца — пракурор Д. Цімафееў — увесь час падкрэсліваў, што справа не палітычная, а звычайны "крымінал", і што мэтай пакарання падсудных павінна стаць "спыненне падобнага кшталту традыцый".

Прысуд быў нечаканым і для падсудных, і для прысутных: Лабковічу — год і шэсць месяцаў умоўна, з адтэрміноўкай выканання. Шыдлоўскаму — такі ж тэрмін, але з неадкладным накіраваннем хлопца ў выпраўленча-працоўную калонію з узмацненым рэжымам. Пры гэтым вінаватымі апазіцыянераў прызначаны судом па ўсіх артыкулах. Нават па тых, ад якіх адмовіўся пракурор.

Суд над Лабковічам і Шыдлоўскім пацягнуў за сабою яшчэ шэраг судовых разбіральніцтваў (калі іх можна так назваць) і прысудаў. У першы ж дзень працэсу быў арыштаваны актывіст Беларускага народнага фронту Ю. Мароз, які выйшаў на вуліцу з плакатам у абарону хлопцаў, і атрымаў за гэта 15 сутак. У панядзелак яшчэ адна група маладафронтаўцаў трапіла ў "абдымкі" міліцыі. Падстава — абурэнне дзеяннямі праваахоўнікаў, выказанае публічна каля будынка абласнога суда. Так што і пасля суда поўнага "спынення падобнага кшталту традыцый" пакуль не адбылося.

Вадзім ДОЎНАР

ПАЛІЗЕІ

Сход... на Манюшкавай радзіме

21 лютага ва Убелі, што непадалёк ад Мінска, на радзіме кампазітара Станіслава Манюшкі адбылася прэзентацыя новага зборніка "Песні з-над Нёмна і Дзвіны". Пра гэты зборнік, дзе ўпершыню пад адной вокладкай паяднаны вальныя творы С. Манюшкі на вершы Яна Чачота, перакладзеныя на беларускую, "ЛіМ" падрабязна распавядаў з нагоды прэзентацыі новага нотадруку ў сталічным Доме дружбы.

Як паведаміў мастацкі кіраўнік Нацыянальнага тэатраля-канцэртнага аб'яднання "Беларуская Капэла" заслужаны артыст рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Віктар Скоробагатаў, удзельнікі імпрэзы правялі арганізацыйнае пасяджэнне новай грамадскай суполкі — Таварыства аматараў музыкі Станіслава Манюшкі на Беларусі. Сярод заснавальнікаў таварыства (статут якога распрацаваны досыць дэталёва) — генеральны дырэктар ТА "Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр РБ" Анатоль Кірыенка, дырэктар музея С. Манюшкі Ірына Серада, дырэктар Рэспубліканскага музея музыкі і тэатра Аляксандр Міхаленя, дырэктар фірмы "Рарытэт" Леў Бажко, літаратуразнаўца і перакладчык Уладзімір Мархель, прадстаўнікі выканаўчай улады Чэрвеньскага раёна ды інш. У ліку

актывістаў, вядома ж, і рупліўцы аб'яднання "Беларуская Капэла". У наступным годзе — юбілей Станіслава Манюшкі, 180 гадоў з дня нараджэння. І каб грунтоўна падрыхтавацца да гэтай даты, адзначыў В. Скоробагатаў, беларуская інтэлігенцыя вырашыла задзіночыць аматараў музыкі выдатнага кампазітара-рамантыка. Сканцэнтраванымі намаганнямі можна годна, з добрым міжнародным розгаласам, ушанаваць памяць нашага занага земляка.

Кіраўніцтва новай суполкі пакуль не абрана: гэта адбудзецца падчас наступнага сходу, правядзенне якога мяркуецца сумясціць з прэзентацыяй чарговага нотадруку — "Мая ліра для спеваў". Так назвалі новы зборнік Манюшкавых песень, укладзены з твораў на вершы Уладзіслава Сыракомлі, якія падчас прэзентацыі будуць "агучаныя".

Дарэчы, мінулы суботні сход ва Убелі таксама завяршыўся адметным канцэртам. У суправаджэнні піяністкі Ганны Каржанеўскай спявалі знамыя салісты Таццяна Цыбульская, Нагіма Галева, Алена Бундзелева, Рыгор Палішчук, Віктар Скоробагатаў. Навукова-асветніцкім дапаўненнем праграмы стаўся каментарый яе вядучага — Уладзіміра Мархеля.

С.Б.

ФЕСТИВАЛІ

Выпадкова сюды не прыходзяць

Вядома, вядома: джаз — культура з ужо крыху больш як стогадовай гісторыяй. А значыць — са сваімі традыцыямі ды са сваёй публікай. І наша сталічная публіка, утвараючы аншлагі на канцэртах Міжнароднага фестывалю джаза "Мінск-98", ведала, што рабіла. Як слушна заўважыў аўтарытэтны вядучы фестывальных праграм пецярбуржац Уладзімір Феертаг, на джаз сёння выпадковыя людзі не прыходзяць. Можна дадаць: і ў джаз людзі выпадковыя не прыходзяць. Джазменам трэба нарадзіцца. Прынамсі, каб іграць або спяваць джаз (і слухаць, і разумець, і любіць яго!), трэба...

Не будзем удакладняць, што трэба для гэтага мець. Будзем казаць: усё гэта ёсць у тых, каму ўдаецца з году ў год ладзіць для мінчукоў свята жывога гуку, дасціпнай музычнай імпрэзацыі, высокага прафесіяналізму, шчырасці людскіх стасункаў. Традыцыйны зімовы фестываль джаза ў нашай сталіцы — гэта прыгожае і таленавітае дзіця маэстра Міхала Фінберга ды Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, які ён узначальвае. Гэта справа гонару Мінскага гарвыканкама ды Міністэрства культуры краіны.

Учора ўвечары свята завяршылася, пакінуўшы ў многіх ўражлівых сэрцах музычны след чатырох непаўторных вечароў. Усе праграмы ладзіліся пад знакам адметнага юбілею — 100-годдзя з дня нараджэння выдатнага амерыканскага кампазітара Джорджа Гершвіна, чыё імя неадлучнае ад культуры джаза.

Пра тое, што гэты фестываль не ператвараецца ў "парад зорак", а застаецца жывым асяроддзем

для з'яўлення і развіцця творчых талентаў, сведчаць і яго сёлетнія асаблівасці.

Упершыню ўдзельнікамі фэсту былі тыя, каму належыць лёс культуры XXI стагоддзя: з Масквы прыехаў Дзіцячы джаз-ансамбль Пятра Пятрухіна.

Упершыню гэтак шырока быў прадстаўлены расійскі вакальны джаз у праграме народнага артыста Расіі Анатоля Крола.

Упершыню гэтак разнастайна і годна паказалі сябе музыканты Беларусі: сузор'е салістаў біг-бэнда Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі; ансамбль салістаў аркестра "Яблычная гарбата" (гру-

па Ігара Сацэвіча); ансамблі джазменаў пад кіраўніцтвам Віктара Пынцікава, Уладзіміра Бялова, Аркадзя Эскіна, Сяргея Аляксандрава, Анатоля Радзюкова... Прыехаў ужо вядомы публіцы "Анімаквартэт" пад кіраўніцтвам Аляксандра Старасценкава з Наваполацка, "Фрагмент-бэнд" пад кіраўніцтвам Анатоля Нігрыцкула з Баранавічаў. І нават у фае гралі музыкі — баранавіцкі "Дыксленд" пад кіраўніцтвам Аляксандра Бондара.

Застаецца толькі паўтарыць сваё ж аднойчы сказанне: жывы гук — жывы!

С. БЕРАСЦЕНЬ
Doma Bim. AMIHABA

ІМПРЭЗЫ

"Берасцейскія зоркі"

Ужо трэці год запар у горадзе над Бугам, перш наперш, па ініцыятыве Брэсцкага аддзялення Фонду культуры сумесна з творчымі саюзамі вобласці ды абласным аддзяленнем Саюза прафпрамысловікаў праводзіцца вечар-ушанаванне "Берасцейскія зоркі". Пераможцы вызначаюцца па шэрагу творчых намінацый, у тым ліку і па галоўнай з іх — "Чалавек года". Як і ў мінулыя гады, сёлета лепшыя з лепшых былі абраныя ў такіх намінацыях, як архітэктура (Валеры Кіскевіч), журналістыка (рэдактар Бярозьўскай раённай газеты "Маяк" Яўген Сяленя), жывапіс (мастак Іван Рудчык), культура (загадчыка аддзела культуры Драгічынскага райвыканкама Зоя Краўцова), літаратура (навуковы супрацоўнік Мікола Сянкевіч), музыка (кіраўнік ансамбля народных інст-

рументаў абласной філармоніі Аляксандр Гарноўскі), тэатральнае майстэрства (актрыса абласнога тэатра лялек Тамара Тэвасян). А чалавекам года па агульнай згодзе атэстацыйнай камісіі быў прызначаны мастак Мікалай Кузьміч. Як вядома, ён з'яўляецца аўтарам адноўленага Крыжа Прападобнай Еўфрасінні Полацкай і стаў лаўрэатам прэміі "За духоўнае адраджэнне".

У ганаровай намінацыі "Фундатар культуры" пераможцам прызначаны дырэктар сумеснага прадыямства "Санта-Імпэкс—Брэст" Міхаіл Машэньскі, чья фірма ахвяравала каля 5 мільярдаў рублёў на розныя дабрачынныя ды культурныя акцыі.

Вечарына адбылася ў Берасцейскім тэатры лялек.

І.Х.

РЭПЛІКА

Вы ж — купалаўцы!

22 лютага глядзеў па БТ перадачу, прысвечаную маладому акцёру Віталю Рэдзку, якога ведаю яшчэ з ягоных студэнцкіх гадоў і які, ведаю, прыстойна размаўляе на беларускай мове. Але ні ад яго, ні ад аніводнага купалаўца, што дапама-

галі малодшаму таварышу выйсці ў людзі, я так і не дануўся беларускага слова. Дарэчы, і ў гэтым жа перадачы, і ў іншых перадачах, прыслухаўся да ягоных сустрэчаў з іншымі ўжэ барацьбіты за беларушчыню! Той жа Манаеў, Аўсянік, Давідовіч...

Дарагія мае людзі, у наступнай перадачы, ды і ва ўсіх іншых, пастарайцеся размаўляць на роднай, беларускай, мове. Паважайце сябе, вы ж — купалаўцы!

Анатоль СЫС

АБСЯГІ

ВІЦЕБСК...

Там, дзе працаваў Купала

У Полацку, у музеі беларускага кнігадрукавання, адкрылася выстава мастацкага фонду І міжнароднага пленэру, прысвечанага Янку Купалу.

— Мастакі з Беларусі, Літвы, Польшчы, Украіны імкнуліся адлюстравач сённяшні вобраз тых мясцін, якія звязаны з жыццём і творчасцю нашага песняра, — сказаў, адкрываючы выставу, яе каардынатар Альберт Цэхановіч.

Вядома, што Купала працаваў некаторы час на чыгуначнай станцыі пад Полацкам.

Мемарыяльны знак у Лісне

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт, якому днямі прысвоена імя Пятра Машэрава, выступіў з ініцыятывай устанавіць памятник знаку рускаму пісьменніку Дзянісу Фанвізіну ў вёсцы Лісна Верхнядзвінскага раёна. На мінулым тыдні мясцовы райвыканкам падтрымаў гэтую ініцыятыву.

Архіўныя дакументы сведчаць, што Ліснаўскі маёнтак належаў роду Фанвізіных. Таму, магчыма, не-

каторыя з персанажаў знакамітых камедый "Недарасль", "Выбар гувэрнёра" былі "запазычаны" ў паўночнай Беларусі.

Раяль Рэпіных

У абласным краязнаўчым музеі адбылася выстава новых наступленняў. Прадстаўлены экспанаты гарадскога быту канца XIX пачатку XX стагоддзя: калекцыя музычных інструментаў, падсвечнікаў, гузікаў, цікавыя рэчы з прыватных віцебскіх аптэк таго часу, фотаздымкі сям'і архітэктара Ціхана Кібардзіна.

Нядаўна, як паведаміла дырэктар Вольга Акуневіч, у фонды музея паступіў раяль, які (ёсць усе падставы так сцвярджаць) належаў сям'і мастака Ільі Рэпіна.

Святлана ГУК

МАГІЛЕЎ...

Лаўрэат прэміі

Адным з лаўрэатаў новай расійскай літаратурнай прэміі "Болдзінская восень" стаў наш земляк (зараз жыве ў Маскве), паэт і празаік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Ігар Шклярэўскі.

Прэмія "Болдзінская восень" заснавана ў гонар 200-годдзя з дня нараджэння Аляксандра Пушкіна.

Аляксандр ПЯТРОВІЧ

ГОМЕЛЬ...

Першы цыганскі фестываль

У Савецкім раёне горада прайшоў першы раённы фестываль цыганскай песні і танца "Спявай, гітарная струна". Яго арганізатарамі выступілі мясцовы Дом дзіцячай творчасці, абласны савет піянерскай арганізацыі і гарадскі камітэт Беларускага саюза моладзі. Каля 30 юных артыстаў-цыган паказалі сапраўднае майстэрства ў выкананні нацыянальных песень і танцаў. Лепшым па ўсіх ацэнках аказаўся Граф (не тытул, а проста імя) Канстанцінаў.

Дзеля далейшага адраджэння старажытнага цыганскага мастацтва арганізатары ў перспектыве плануюць правядзенне і гарадскога фестывалю.

Напярэдадні гастроляў

20 лютага ў абласным Доме тэхнічнай і мастацкай творчасці прайшоў канцэрт мясцовага гурта "Годс Тауэр", які працуе ў накірунку трэш-музыкі. Тут жа адбылася і прэзентацыя двух кампакт-дыскаў, выпушчаных у расійскай сталіцы.

Гэтым канцэртам гурт распачынае гастрольны тур. Музыкі плануюць наведаць Мінск, а таксама асобныя гарады Расіі.

Віктар ІГАРЭВІЧ

ГРОДНА...

Падарунак Максіма

Гарадскому музею Максіма Багдановіча паэт Уладзімір Паўлаў падараваў слухкі пояс, які ў 1898 годзе выткала яго бабуля Дар'я Міхайлаўна Паўлава ў вёсцы Замошша Слуцкага павета (цяпер у межах Любанскага раёна).

Алесь ЧОБАТ

Зачыняецца музей

У горадзе будзе зачынены для наведвальнікаў на няпэўны час адзін з лепшых музеяў вобласці ды і рэспублікі — музей гісторыі рэлігіі.

Пачаў ён сваё жыццё ў 1977 годзе, першым дырэктарам стаў Аляксей Карпюк. Музей быў задуманы дзеля змагання з рэлігіяй, але пачаў збіраць святае рэліквіі, ратаваць іх ад згубы. У фондах сабрала 70 тысяч унікальных экспанатаў. Быў адрэстаўраваны, адрамантаваны і дабудаваны на старым падмурку Базыльянскі кляштар і адкрыта ў 1985 годзе вельмі прыгожая навуковая экспазіцыя.

Гродзенцы мелі што паказаць гасцям і паглядзець самім.

Каталіцкі біскуп Тадэвуш Кандрусевіч выказаў жаданне пакінуць музей пры дзеючым касцёле. Але ўсё базыльянскі (уніяцкі) комплекс дастаўся праваслаўнай царкве. З красавіка 1992 года праваслаўныя "верніцы" арганізавалі пагором у Доме ігуменні — выкінулі на вуліцу маёмасць і канцылярыю з пакояў навукоўцаў.

Выканкам прыняў рашэнне перасяліць музей на Замкавую вуліцу ў стары і занябаны палац Храптовіча XVII стагоддзя. Пераехалі ў канцы 1994 года, а ў пачатку 95-га адкрылі экспазіцыю для наведвальнікаў. Другую палову палаца, запушчаную і сырую, адрамантаваць не паспелі. І фонды знаходзяцца па-ранейшаму ў будынку базыльянскіх муроў. У матушкі Гаўрыілы лопнула цярпенне. Яна захачала перасяліцца ў кляштар да Вялікадні...

Фонды прыйшлося размясціць у залах экспазіцыі...

Апошнія два гады музей гісторыі рэлігіі сумесна з Чырвоным Крыжам, каталіцкімі і праваслаўнымі харытатывымі суполкамі наладзіў правядзенне рэлігійных святаў для цяжкахворых дзяцей і старых адзіночкіх людзей. Гэтую дзейнасць таксама давадзецца прыпыніць.

Алена ГАЙКО

Залаты медаль
— рэктару

Залатым медалём Альберта Швейцэра (аўстрыйскі ўрач-гуманіст, доктар тэалогіі, філасофіі і медыцыны, лаўрэат Нобелеўскай прэміі) ўзнагароджаны рэктар Віцебскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута прафесар Аляксандр Мікалаевіч Касінец.

Гэтая радасная вестка прыйшла ў Віцебскі медыцынскі інстытут з Варшавы ад прэзідэнта Польскай медыцынскай акадэміі, а ўручана высокая ўзнагарода за заслугі ў развіцці медыцынскай навукі будзе ў маі сёлета года ў Каралеўскім замку ў Варшаве.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Фестываль
маладых
талентаў

Амаль тыдзень, з 16 па 20 лютага ў Маскве праходзіла свята — заключны фестываль маладых талентаў, якія прыехалі з розных куткоў Беларусі, Расіі і Кыргызстана.

Нагадаю, што такое прадстаўнічае мерапрыемства для творчай вучнёўскай моладзі магло адбыцца дзякуючы ініцыятыве Інтэграцыйнага Камітэта Рэспублікі Беларусь, Рэспублікі Казахстан, Кыргызскай Рэспублікі і Расійскай Федэрацыі сумесна з Міністэрствам культуры Расійскай Федэрацыі. Удзельнікі сустрэчы прынялі рашэнне правесці ў 1997 годзе Фестываль творчасці маладых. Быў падпісаны мемарандум, які зацвердзіў гэтак рашэнне. Так, у рамках фестывалю ў чэрвені — ліпені 1997 г. у Паленава-Тарусе (Расія) прайшоў пленэр маладых мастакоў і заняткі музыкантаў у Школе маладых талентаў; у ліпені 1997 г. на Беларусі адбыўся пленэр маладых скульптараў; у верасні — кастрычніку ў Казахстане і Кыргызстане — пленэры маладых мастакоў.

І вось, нарэшце, у Маскве, у Расійскім Фондзе культуры сабраліся юныя таленты з Беларусі, Расіі, Казахстана, якія прымалі ў мінулым годзе сама чыны ўдзел у сумесных культурных акцыях. Нашу рэспубліку прадстаўлялі навучэнцы Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі Дзяніс Ленартовіч (фартэпіяна) і Аляксандр Хаўкін (скрыпка). У іх выкананні прагучалі як сольныя творы, так і ансамблевая музыка.

Цікавасць выклікалі работы нашых мастакоў і скульптараў — удзельнікаў розных пленэраў. На думку спецыялістаў, адбылося і адкрыццё новых імёнаў. Гэта мастакі — удзельнікі пленэраў ў Паленава-Тарусе Раман Трацюк — выпускнік мастацкай школы Брэста, а таксама Павел Пракапцоў — навучэнец 10 класа Рэспубліканскай гімназіі — каледжа мастацтваў, які прыемна ўразіў усіх прысутных сваёй нізкай жывапіснай палотнаў "Па родным краі".

Творы нашых юных мастакоў яшчэ раз засведчылі, што ў нас, на Беларусі, ёсць сапраўдныя таленты, што ў нас яшчэ захавалася і існуе добрая сістэма мастацкай падрыхтоўкі навучэнцаў, далучэнне пачаткоўцаў да роднай спадчыны, багатыя здабыткі нацыянальнай жывапіснай школы.

Напрыканцы вялікага свята ўсім удзельнікам фестывалю былі ўручаны ганаровыя дыпламы за творчыя ўспехі ў мастацтве.

Ірына БАГАЧОВА

ВАРУНКІ

Жывём мы весела сягоння...
Думкі ўслых

"ГРАМОТЕИ"

Я не ведаю, як да гэтага адносіцца. Цярпець? Скардзіцца? Не заўважаць?.. Колькасць перыядычных выданняў расце, а граматынасць на іх старонках катастрофічна памяншаецца. Ці мы крочым да краіны невукаў?

Мо "Прессболу" без розніцы, напрыклад, ці пісаць "документы краденные" (як у газеце), ці "краденые", як па неадменных правілах, а "Свабоду" не хвалюе, што напісана "згодна дамове" замест "згодна з дамовай" ці "адпаведна дамове", "паводле дамовы"? Чаму "Рэспубліка" піша беларускі варыянт у рускім выкананні: "согласно договора"? Мо "Народная газета", "как бы не хотелось", усё ж трэба вучыць правілы на-конт часціцы "ні"?..

Часціцы "не", "ні", напісанне "н"—"нн", агульнажывяльных слоў, коскі і працяжнікі... — што "Частная собственность", што "Экспресс-реклама", што "СН" і г.д. — усе памешаны на элементарных школьных памылках. А калі тэлефануеш у рэдакцыю з заўвагамі, дзякуючы за дапамогу, але... памылкі працягваюць жыць на старонках газеты з тым жа пастаянствам.

Цікава, што доля беларускай мовы ў нашых газетах менее, але менавіта там яшчэ захоўваецца больш-менш дастатковы ўзровень граматынасці. Пры гэтым у рускамоўных газетах назіраюцца такія адхіленні ад норм, што пачынаеш думаць, быццам журналісты не вычытаюць свае тэксты пасля набору, а карктары — блатныя "троечнікі".

У нашых прадктаў, як мне падаецца, не было дробязей ні ў справах, ні ў рэчах. Нават палка пад лаўкай ведала сваё месца і вызначалася мастацкім густам. Атрымоўваецца, што мы сёння дурнейшыя за продкаў? Ці паказваць сваю непісьменнасць на ўсю краіну — справа не для абмеркавання альбо для конкурсу чытачоў на пошук самай файнай памылкі?..

ЧАГО Ж МЫ ХОЧАМ?

Мы хочам таго, што нам убівае ў галовы ўсюдышняя рэклама. Можна падумаць, што галоўныя праблемы чалавецтва — памперсы, пракладкі, пральныя парашкі, кава і іншая дребедень (рэч, што апынулася не ў сваім маштабе выкарыстання)...

Ніякі аналіз прапануемага грамадству не праводзіцца. Больш аўтамабіляў, больш катэджаў, бездухоўнай індустрыі забавы... Кожны год — змены прэстыжнай моды, псіхозаў па відах адпачынку, ідалаў прымітыўнага кіно, эстрады... Бо за ўсім стаяць вялікія грошы, якія трэба забіраць у мільёнаў для ўзбагачэння соцень.

А калі, атрымаўшы чарговую новую "цукерку" спажывецкага рынку, пачынаць не з праглынення яе, а з аналізу наступстваў яе з'яўлення для экалогіі, здароўя людзей, маралі?

Напрыклад, гарвыканкам Мінска прымае рашэнне аб акальцаванні горада катэджамі. Чамусьці ніхто не зацікаўлены пралічыць нагрукі гэтых новабудоваў на навакольную прыроду, на інфраструктуру горада, на... Ніхто не шукае магчымых кампрамісы ("мазгавы штурм"): спалучэнне шматпавярховага дома і катэджа — шматкатэджны шматзруковы дом ці — "зімовыя" шматкватэрныя дамы і "летнія" загарадныя домкі... — пошук аптымальных суадносін маштабу пабудовы і фізіялогіі, псіхалогіі чалавека.

Часта абурваюцца ўзроўнем сучаснага кіно, эстрады: бездухоўна, прымітыўна, жывельна... Але ж мала хто пры гэтым культывуе сам набыткі продкаў, не кажучы ўжо аб перадачы спадчыны сваім дзецям.

Жанчына едзе на рынак, шукае "супермоднае" адзенне, плаціць вялікія грошы, а потым ледзь не плача, бо палова горада носіць гэтак адзенне. Аднак сама сваімі рукамі зрабіць нейкія дапрацоўкі касцюма, каб падкрэсліць сваю індывідуальнасць, гэтая добрая жанчына не ў стане. Не жадае марнаваць час на дробязі (а што для яе не дробязь?)...

І ўсё гэта — пры агульным зніжэнні культурнага ўзроўню грамадства: безгустоўнасць і бязграматынасць лезе ва ўсе правыя жыцця.

Суцяшае і дае надзею думка: тое, што робіцца намі зараз, нашы нашчадкі здоліюць перарабіць, палепшыць, замяніць. І ўсё ж шкада намаганні хворага, нямоглага грамадства загадваць асуджаць на бессэнсоўнасць, тупіковасць. Няўжо і з гэтым трэба змірыцца?..

Ці бачыцца вам нейкае выйсце?

ПІШАМ ДЛЯ ТАГО,
У КІМ РАСЧАРАВАННЯ?

У верасні давала "ЛіМу" змястоўнае інтэрв'ю паважаная Святлана Алексіевіч. Паміж іншым папракала Зянона Пазняка ў "фанатызме і сектанцтве", адмаўляючы магчымасць шматвектарнасці праўды, існаванне рознасці поглядаў на адны і тыя рэчы ў блізкіх па духу людзей і нават не шукаючы нейкіх спосабаў сумяшчэння "праўдаў" і "паўпраўдаў" у рэчышчы агульнаграмадскага развіцця. "Вечная хвароба" снобай-інтэлігентнаў?.. Мне гэта здзіўна і незразумела.

Тым больш, што ў літаратуры Святлана Алексіевіч неаднойчы ішла тым жа шляхам, за які папракае Пазняка ў ягонай палітычнай дзейнасці.

А яшчэ Святлана Аляксандраўна ўсур'ез даводзіць сваю інтэрпрэтацыю быдлаўскай тэорыі каўбасы і мовы: маўляў, спачатку памагаем за агульнадэмакратычныя ідэалы, а потым возьмемся за нацыянальныя справы. Быццам каўбаса можа з'явіцца ў ненарада, а народ можа існаваць без мовы! Быццам дэмакратыя сёння можа працітаць у грамадстве без нацыянальнай самаідэнтыфікацыі, патрыятызму!

Наогул, незразумела, што трымае паважаную пісьменніцу на гэтым свеце, калі яна расчараваная ў чалавека? Піша яна кнігі ўсё ж з разліку на ўвагу чытачоў, іх роздум і карэкцыю ўчынкаў...

КУДЫ НІ ГЛЯНЕШ —
ЛЮДЗІ, ЛЮДЗІ...

Як бы ні раскідвала жыццё па свеце членаў сям'і, яны, калі чалавекі, звычайна заўсёды стараюцца неяк кантактаваць паміж сабой, дапамагаць адзін аднаму.

А тут цэлы народ падзялілі межамі Польшчы, Летувы, Расіі, Латвіі ды ў выгнанне выштурхнулі і выштурхоўваюць сваёй палітыкай-эканомікай тысячы яго прадстаўнікоў!

Польшча аднаўляе зараз у Беларусі польскасць нават там, дзе яе аўтантычна і не было. А нашае дзяржаўнае кіраўніцтва сваіх суродзічаў на спрадвечных беларускіх землях успрымае як недарэчнасць і толькі і чакае, калі яны асімілююцца ў летуваў, палякаў, рускіх...

Нам не трэба пераглядаць межы дзяр-

жаў. Але калі ўжо нас без нас шмат разоў ажанілі, дык вызначыцца з патрэбамі захавання беларускага этнасу і жорстка дамовіцца з суседзямі на гэты конт мы маем права і абавязак.

Вядома, асноўныя справы зараз можна рабіць праз дачыненні патрыятычных арганізацый Беларусі і адпаведных структур суседніх краін, эканамічныя ды культурныя кантакты на так званым побытавым узроўні. Дзяржава, паўтаруся, будзе тут ворагам свайму народу яшчэ шмат часу...

Дарэчы, кажу "беларусы", "беларускі народ" і разумею тут людзей, што адчуваюць сваю адказнасць як носьбіты беларускай мовы, культуры, памяці (дзеючыя ці патэнцыйныя), што асабісты інтарэс разглядаюць у рэчышчы інтарэсаў беларускай дзяржавы. Альбо нічога не адчуваюць і не разглядаюць, аднак проста жывуць па-беларуску, як жылі іх бацькі-дзяды... Пры гэтым знаходзіцца можна і ў Беларусі, і ў Летуве, і ў Аўстраліі...

Астатнія, хто глядзіць на краіну як на кватэру, якую можна памяняць, змарнаваць, заклаці, хто проста не любіць, і нават не паважае беларускую зямлю — гэта не народ, а натоўп ці нават быдла: манкурты (жыццё для грошай і рэчаў, без сантыментаў і радаімы) і пыса (каўбасна-гарэлачнае існаванне без памяці і пытанняў).

МОВА ЛАЙДАКОЎ

У нашай краіне бальшыню складаюць культурныя людзі. А культурныя людзі разумеюць: у Францыі павінна панаваць французская культура, французы павінны размаўляць па-французску, у Славакіі — славацкая культура і славацкая мова, у мале-нечкай Эстоніі насуперак прыйшла бальшыні — эстонская і па-эстонску. І бальшынь беларусаў да гэтага таксама ставіцца з разуменнем, таму мы — нацыя культурных!

Вы запытаеце, а чаму ж нашы культурнікі робяць у гэтым пытанні выключэнне для сваёй Айчыны? Таму, адкажу я, што праполвалі беларускае поле па-чорнаму. Засталося на ім не самае лепшае. І вось калі знаходзяцца сярод нас моцныя духам і пачынаюць адраджэнне сваёй беларускай асновы, вяртанне да каранёў, то асноўная маса выглядае інертнай глінай, лежбішчам лайдакоў.

Ці трэба іх прымушаць вывучаць тую ж беларускую мову? Не. Пакуль такая справа — справа гонару і інтэлігентнасці асобы, а не дзяржаўна палітыка, толькі згубім час на заклікі.

Ёсць сэнс заключыць умоўна "пагадненне" нацыянальна свядомых людзей і духоўных лайдакоў. Напрыклад, першыя не прыстаюць з беларусізацыяй да другіх, і тыя да скону дзён карыстаюцца сваёй трасянкай — мовай лайдакоў і манкуртаў, не ведаюць гісторыю, культуру беларусаў. За тое яны не перашкаджаюць прывядзенню краіны да еўрапейскага выгляду, г. зн. у першую чаргу — да беларускасці дзяржавы з усімі адпаведнымі атрыбутамі. Не перашкаджаюць таму, што іхнія дзеці будуць атрымоўваць такую беларускую адукацыю, якая выведзе іх са стану манкуртаў ды быдла да агульнаграмадскага прагрэсу. Не перашкаджаюць фінансаванню праграм і мерапрыемстваў, накіраваных на выкананне гэтых мэт...

Вось толькі адкуль возьмуцца гэтыя праграмы, мерапрыемствы? Хто ў нас не лайдак?

Алесь КАТЛЯНІК

ВЫСТАВЫ

Выданні беларускага замежжа

Пад такой назвай музеем гісторыі Магілёва арганізавана выстава ў памяшканні Магілёўскай абласной бібліятэкі. На ёй з фондаў музея прадстаўлена каля 100 арыгіналаў выданняў 50—90-х гадоў XX ст., выдадзеных беларусамі ў Англіі, ЗША, Італіі, Іспаніі, Германіі, Канадзе, Францыі. Гэта мастацкая, гістарычная, музыказнаўчая, рэлігійная літаратура, перыядычныя выданні: "Беларусь", "Царкоўныя Пасланец", "Голас царквы", "Летапісец", "Божны шляхам", паштоўкі, канверты, буклеты выстаў, карты Беларусі, выдадзеныя нашымі суродзічамі, якія па волі лёсу апынуліся за межамі Бацькаўшчыны, але дбалі аб укладзе ў навуку і развіцці культуры Беларусі. У фонды музея ўсе гэтыя выданні трапілі ад дырэктара Беларускага інстытута навукі і мастацтва (БІНІМ) В. Кіпеля (ЗША), Юркі Васілеўскага (ЗША), а. А. Надсана (Англія) і іншых. Уступную даведку да выстаў напісаў В. Кіпель.

29 снежня 1997 г. на адкрыццё выстаў прыйшло шмат студэнтаў філфака і гістафа Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, выкладчыкі, бібліятэчныя работнікі. Перад імі выступіў дэкан ўніверсітэта Яраслаў Клімуць, які распавёў пра гісторыю беларускага друку ў замежжы, адзначыўшы, што беларусы заўсёды былі аднаўляючы сваю нацыянальную ідэнтычнасць, вялі актыўную грамадскую і выдавецкую дзейнасць. Дарэчы, на выставе прадстаўлены беларускія рыма-каталіцкія, грэка-каталіцкія выданні і выданні Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы (БАПЦ), пратэстантаў. Заслужаны дзеяч культуры Беларусі Вялянцін Ермаловіч падзяліўся сваімі ўспамінамі пра А. Салаўя, з якім разам вучыўся ў адной школе, якому чытаў свае першыя вершы. На адкрыцці выстаў, якую аформіў мастак Мікалай Цітоў, гучалі вершы, а таксама беларуская музыка XVI—XVII стст. у выка-

нанні на цымбалах студэнтаў Магілёўскага педфака Беларускай акадэміі музыкі А. Архіпавай і В. Дзядкоўскай. Найбольшую цікаваць гледачоў выклікалі кнігі Н. Арсеневай, У. Глыбінага, Б. Рагулі, А. Салаўя, С. Брагі, А. Багровіча, М. Куліковіча, "Запісы" БІНІМа, падручнікі па беларускай мове для дапаможных канадскіх школ, зборнік "Ля чужых берагоў" і іншыя выданні. Падобная выстава — першая на Магілёўшчыне. Абласной бібліятэцы перададзена частка выданняў, якія меліся ў музеі ў некалькіх асобніках. Выстава будзе працаваць да сярэдзіны лютага 1998 г., каб усе, хто жадае, мелі магчымасць не толькі пабачыць, але і пачытаць (у бібліятэцы, вядома) выданні беларускага замежжа.

Ігар ПУШКІН,
дырэктар музея гісторыі Магілёва

27 лютага спаўняецца дзесяць гадоў Беларускаму дзіцячаму фонду. Гэта дабрачынная, міласэрная арганізацыя, якую з першага дня яе ўтварэння ўзначальвае пісьменнік Уладзімір Ліпскі, праклала шлях дабрыні да пакрыўджаных лёсам дзяцей, згуртавала вакол сябе тысячы шчодрых душой, з добрымі сэрцамі людзей.

Друкуючы сёння дзённікавыя запісы Уладзіміра Ліпскага, "ЛіМ" шчыра віншуе дзетфондаўцаў з юбілеем. Хай, сябры, ваша вернае служэнне дзецям Беларусі стане добрым прыкладам для ўсіх дарослых.

Знаёмы дзядзька Сцяпа, міліцыянер — вартавы нашага скрыжавання, расшчодрыўся на ўспаміны:

— Падб'ягае неяк да мяне пацанчык і пытае: "Ці не бачылі вы маю маму?" — "А якая яна?" — "Ну, ішла адна, без мяне, з сумкай..."

бачыла на сваіх берагах, каго не лашчыла ў сваіх чароўных хвалях. Прытуліла і вырадкаў чалавечых...

Але не доўга баявалі злачынцы. Іх цёпленых і павязалі ў амурных абдымках з каханкамі.

Думаю-перадумаю, колькі ахвяраў у гэтым злачынстве? Дзве недарэчныя смерці

Уладзімір ЛІПСКИ

Бацькі і дзеці

СТАРОНКІ З ДЗЁННІКА

Міліцыянер рагатаў, і мне стала весела. Сынчок шукаў маму па вернай і адзінай прыкмеце: яна ішла без яго.

Мама для дзіцяці, як крынічная вада, сонечны промнік для кветкі, як майскі золак для салаўя, як акрайчык хлеба галоднаму...

Хрысце ўсемагутны і справядлівы, молімся за тваю светлую маці Марыю, але чаму нашы зямныя Марылі кідаюць на сметніках сваіх дзетак, чаму яны церпяць здэк, калі іх пазбаўляюць права маці?

Пачуйце, маці-адрачэнцы, вершык Каці-дзетдомаўкі:

**Каб мама згадала, што я яе дочка,
Каб мама забылася на бутэльку сваю,
Я б падарыла ёй тры цвяткі,
Якія п'юць толькі ваду...**

Зайздросчу: немцы правялі ў Гановеры дабрачынны шоу-канцэрт і за дзве гадзіны сабралі тры мільёны марак.

Там, у Германіі, хто не хоча служыць у арміі, ідуць даглядаць ляжачых дзяцей. Выносяць іх на вуліцу, воззяць у калёсках...

Наша ява, на жаль, крыху не такая.

На аўкцыён выстаўляем дзяцей. Праводзім дні "адкрытых" дзвярэй у дзетдамах. Газеты друкуюць фоткі сіротаў. Знайдзі мяне, мама!

Безнадзейна чакаюць дзеці спагадлівых людзей. Інтэрнаты ўстановы могуць штогод аддаваць на ўсынаўленне звыш пяці тысяч сіротаў. У сем'і трапляюць толькі пяцьсот.

Расце колькасць злачынных сем'яў, адкуль збягаюць дзеці, у якіх бацькоў пазбаўляюць праваў на дзяцей. Кожны год "бусел прыносіць" нам каля дзесяці тысяч пазашлюбных дзяцей. А яшчэ дваццаць тысяч нашых нашчадкаў з-за разводаў застаюцца ў няпоўных сем'ях...

Што тут сказаць? Давайма вучыцца шкадаваць дзяцей, як гэта робіцца ў людскім свеце.

Давайма помніць: калі дрэўца не даглядаць, яно вырасце крывым ці здзічэе...

Наколка на нагах у эска: "Яны стаміліся, мама, хадзіць пад канвоем".

Хто цябе, чалавек, пагнаў пад канвой: мама, сябры, прагнасць, "лёгкі хлеб"?

Хай твая наколка, мучанік, прыпыніць тых, хто бяздумна лезе пад канвой.

Прачытаў пра звярнае злачынства двух маладзёнаў і глыбока параніўся сам. Што ні раблю, а перад вачыма дзікунскі "бавік" жыцця.

На дачу, пад Радашковічамі, уварваліся два азвэрзлыя байбусы. Нахамі скрамсалі бабুলю і ўнука. Па паўсотні ранаў кожнай ахвяры. Хлопчыку напасадак перарэзалі горла...

І што пасля?

Там жа, на дачы, памылі рукі, забралі грошы, фотаапарат і паехалі гуляць на Нарач.

О, сінявокая Нарач! Каго ты толькі не

бязвінных. Згубленыя жыцці двух нечалавекаў. Глыбокія раны ў родзічаў, сяброў, знаёмых і незнаёмых, хто далучыўся да гэтай бяды.

А дзеля чаго ўсё гэта? Няўжо жыццёвыя ўрокі бездухоўныя? Няўжо божыя заповеды губляюць мудрасць?

Ды не, шукайма трагедыю на арбіце бацькоў і дзяцей. І прыслухаемся да нямецкага філосафа Р. Штайнера: "Перш за ўсё чалавека трэба рыхтаваць да таго, каб ён далучыўся да людзей".

— Я стамілася жыць, — уздыхнула і змоўкла жанчына.

Што ведаў пра яе?

Гамальчанка. Прывезла на "чарнобыльскае" абследаванне траіх унучак — Жэню, Насцю, Лену.

Перада мной сядзела бабуля, хваравітая і зламная жыццём. Людміла Якаўлеўна Пшанічнікава, так назвалася пры знаёмстве, адчуўшы маю спагаду да яе, адкрыла душу:

— Мне самой шчытавідку ўдалілі. Пасля аперацыі, адчуваю, пастарэла гадоўна дваццаць. Бацька мой, франтавы лётчык, вярнуўся дамоў без абедзвюх рук. Усё жыццё даглядала яго. Во дакумент: "В боях за Советскую Родину..." (паказвае даведку). А паміраў, дык не было за што пахаваць...

Людміла Якаўлеўна даверыла прачытаць яшчэ адну паперу. Сама склала пазму пра бацьку-інваліда...

Чытаю няхітрыя вершыкі, напісаныя збалелым сэрцам. У іх — горыч, крыўда, адчай. Забылася радзіма пра абаронцу свайго, зажыва пахавала ў хаце, быццам і не было вайны...

Пшанічнікава, з хлебным прозвішчам, скардзіцца на бяхлебціцу, беднасць. І зноў прызнаецца:

— Стамілася жыць...

Перадаю праўнукам франтавога лётчыка, чарнобыльцам Жэні, Насці, Лене калядныя падарункі ад Дзіцячага фонду. Выходжу на вуліцу дыхнуць калючага, зімовага водару.

У падземным пераходзе на плошчы Перамогі сустракаю хлопчыка. Ды ён сам вытыркнуўся перада мною. Выкінуў руку ў мой бок, неяк ігрыва прамямліў:

— Хачу есці...

— Пойдзем са мной, — прапанаваў галоднаму незнаёмцу.

На яго твар ускочыў сплах. Схаваў рукі ў кішэню. Стаіць, як нашкодлівы каток.

— Пойдзем у Дзіцячы фонд. Накормім цябе. Пазнаёмімся... — яшчэ раз даверліва прапанаваў хлопчыку.

І раптам ён ірвануў ад мяне, вопрамеццю кінуўся на выхад з тунеля.

Забаяўся знаёмства. Адмовіўся ад абеду.

Значыць, збіраў грошы не для яды. Выправіў бацька-п'яніца ці маці-лайдачка? Прымуся старшы "сябар"? А можа, гэта яго бізнес?..

Дзетак эмалку пачынае кранаць вірус грошай. Просяць. Бяруць. Зарабляюць. Кра-

дуць. Грошы затуманьваюць бесклаптнае, радаснае дзяцінства.

Як давесці да дзіцячай душы, што грошы ў іхнім жыцці яшчэ будуць, а дзяцінства — ніколі?

Як навучыць дарослых, што дзецям трэба даць "даспец" у дзяцінстве?

Надпіс пад свечкай: "Служым іншым — растрэчваем сябе".

Такая самаахвярнасць павінна ўзвышаць асобу, а не рабіць яе халуём.

Лічы, спаліў дзень, калі нікому нічога не зрабіў добрага. Так можа растапіцца ўся свечка жыцця...

"Зазорныя" дзеці.
Такім кляймо у эпоху Пятра I вызначалі

немаўлятак, ад якіх адмаўляліся маці. Ганебныя. Нялюбыя. Кінутыя.

Іх умярцвялі бацькі. Яны гінулі з голаду. А калі няшчаснікі і выжывалі, то пазбаўляліся ўсіх правоў на волю і грамадзянства. Кара за іх бязвіннасць.

А маці-грэшніцы, калі яна рабілася збойцай дзіцяці, каралі смерцю, ссылалі ў Сібір.

Што сёння?
"Зазорнага" падкідыша знайшлі ў пад'ездзе дома N 6 па вуліцы Цыялкоўскага ў Магілёве.

Нічыянага хлопчыка падабралі каля плота дома дзіцяці ў Мінску.

Галодных і студзеных Машу, Максіма, Марыну, Насцю падкінула маці-зязюля ў прыёмны пакой Аршанскай бальніцы.

У нежылым доме вёскі Межня Слабада Клецкага раёна нехта забыўся закручанае ў дарожку дзіцё мужчынскага полу.

На Магілёўшчыне маці-п'яніца закапала народжанае дзіця ў картоннай каробцы з-пад "гуманітаркі".

З раддома збеглі дзве парадазікі. Каля немаўлятка пакінулі запіскі: "Самой жраць нечава...", "Ададайце таму, хто яго зрабіў..."

Мы "затавараны" кінутымі дзецьмі. Іх — дзесяткі тысяч. І люляе "зазорнікаў" бедная дзяржава. А бацькі, якія асірацілі дзяцей, прадаўжаюць вольнае, загульнае жыццё. Няўжо так ніколі не знойдзем управу для гэтай мярзоты?!

Устрашаў жа Пётр Вялікі непучэвых бацькоў: сек галовы, вешаў, пасылаў туды, дзе адмярзала ўсялякае жаданне грашыць.

А да невінаватых грэшнікаў праявіў міласэрнасць. Каб іх не кідалі абы-дзе, выдаў свой знакаміты указ ад 4 лістапада 1715 года:

"...И для того объявить Указ, чтобы таких младенцев в непристойные места не отсылали, но приносили б к вышеозначенным госпиталям и клали тайно в окно, через какое закрытие, дабы приносящих лица было не видно..."

Зразумелі?
Калі маці ў адчай безвыходнасці, то ёй не трэба кідаць дзіцё "в непристойных местах", яго нельга забіваць, бо за гэта будзе пакарана, яго трэба прынесці і тайна здаць у "госпіталь".

Такія прыёмнікі па Указу цара былі створаны ў Маскве і ў іншых гарадах пры цэрквах. "Приставленным" да тых прыёмнікаў жанчынам плацілі ў год 3 рублі і давалі хлеба па "полуосмине" ў месяц...

Усё рабіў цар, каб маці не ўмярцвялі нежаданага дзіцяці. разузна рабіў!

Вопыт даўніны перанялі сучасныя венгры.

У цэнтры Будапешта ёсць спецыяльнае памяшканне для "зазорных" дзяцей. У краіне ўведзена праграма "Інкубатар" па выратаванні маці і дзіцяці, якія трапілі ў крытычны мір жыцця.

Дай, Божа, і нам калі-небудзь прасвятлець!

Эб'юз — сужыцельства дарослых і дзяцей.

Для высокіх цывілізацый свету — гэта пагроза нацыянальнай бяспекі краіны.

А ў нас?

У лепшым выпадку, калі ява набудзе галоснасць, — суд, краты, пазбаўленне праваў бацькі, маці.

Пераварваем, як вараную бульбу, жудаснае падзенне чалавечай годнасці: бацька згвалціў дачку-малалетку, брат — сястру, зяць — цешчу, свёкар — нявестку...

Дзяўчынка-падлеткі з Віцебска ездзілі ў Маскву "гандляваць" сабой. І прыладкаваліся ў незнаёмым горадзе да заробкаў. І далары займелі. Але іх "працоўную" дзейнасць перапыніла міліцыя...

У Чэрвеньскім раёне дзядзька "ўзнагародзіў" сіфілісам васьмігадоваю пляменніцу...

У Мінску маці прывяла да свайго сужыцеля малую дачку...

Гэтыя злачынствы называем інтэлігентна — "займацца любоўю".

А нашы далёкія прашчурны неад'емна звязвалі пачуццё любові з Богам. Самае высокае чалавечае пачуццё абагаўлялі ў лепшых творах мастацтва. У лацінскай пазме "Усеначная Венеры", якая напісана ў трэцім стагоддзі, чытаем найвялікшую мудрасць, як заповіт нам, сённяшнім грэшнікам: "Няхай заўтра пакахае той, хто ніколі не кахаў, а той, хто кахаў, няхай заўтра пакахае".

Хай, Божа, будзе так!

Чарнобыльскае "слабоуміе" — новы дыягназ, які распачалі выстаўляць вучоныя і медыкі Украіны.

Бяда чарнобыльскага — шматтварная і здэклівая. Як бы нас не супакойвалі перад ёй, яна з кожным годам усё больш кусачая.

Медыкі пачалі выпісваць дакумент — "Інвалід Чарнобыля". Не адпачываюць скальпелі хірургаў на шчытавідаках. Не пустаюць ложка ў дзіцячых анкалагічным і гематалагічным цэнтрах...

І вось новы дыягназ: радыяцыйнае расхістае мозг, разбурае нейроны, атрафіруе наш розум, адбірае інтэлект, цікаўнасць да жыцця...

Божа міласэрны, чаму, за што пакутуюць нашы дзеці?

Божа праведны, уразумі дарослых, дай волю і мудрасць тым, хто мае ўладу, што дзеці — наш нацыянальны скарб. Дзецям патрэбна дапамога сёння. Адчувальна дапамога! Заўтра яна не спатрэбіцца нікому.

Што пасееш, то і пажнеш.

Суды вяднаюцца нязвыклымі справамі. Бацька здэкеуецца з сына. Маці б'е дачку. Настаўнік — вучня. Доктар гвалціць малых пацыентаў...

Сеем жорсткасць, злосць, агіду, агрэсію ў душах дзяцей...

Дзетдомаўка: "Аднойчы я ўкрала цыбуліну і з'ела без хлеба. Айчыным прывязаным мяне да крэсла, біў і крычаў: "Ададай, а то распару жывот!..."

У Барысаўскім доме дзіцяці з'явіўся новы "кліент" — дзевяцімесячны Віталік. Маці кінула яго на чыгуначным вакзале з высокай тэмпературай, а сама паехала гуляць да сяброўкі...

З міліцэйскай даведкі: "Сужыцель маці тушыў "бычкі" аб спіну Жэнькі. Яго кармілі камбікормам з вадой..."

І пажынаем з пасяянага...

На Віцебшчыне пяцігадовы хладнакроўна забіў нажом васьмігадовага. І прысыкнуў на бабুলю: "Маўчы, старая, бо і цябе прырэжу..."

У Магілёве трое старшакласнікаў у масках уляцелі ў кватэру, за нішто збілі і парэзалі старых людзей...

У Светлагорскім раёне п'яны падлетак згвалціў шасцігадовую дзяўчынку-інваліда...

У Гродне чацвёрта старшакласнікаў замуцкілі, задушылі дашкольніка...

Крыўдна: у малекулу зазірнулі, а ў душу дзіцяці — не ўмеем, не жадаем і не хочам.

А сённяшня агрэсіўная пацанва заўтра будзе ўпраўляць намі, няўжо не страшна, людзі?

Гэта — Жабінкаўшчына

Кожны куток Беларусі — па-свойму адметны. І багатай гісторыяй, і знакамітымі людзьмі, якія ў розны час жылі тут. Для вясковага настаўніка А. Бензерука такім кутком з'яўляецца Жабінкаўскі раён, дзе ён, пасля заканчэння Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта, сее ў сэрцах вучняў "разумнае, добрае вечнае". А заадио — і пленна займаецца краязнаўчай работай, пра што апавядае ў карэспандэнцыях, артыкулах.

Нядаўна А. Бензарук стаў і аўтарам кніжкі "Наш край — Жабінкаўшчына". Каб гэтае выданне з'явілася, матэрыяльную падтрымку аказалі Жабінкаўскі раённы выканаўчы камітэт, калгасы "Усход" і імя Чапаева. Парупіліся, думаецца, аб добрай справе. Кніжка адрасавана школьнікам, а калі меней будзе ў грамадстве людзей, пазбаўленых нацыянальнага нігілізму і, наадварот, пабольшае тых, хто ведае пра ўласныя карані, лепш пойдуць і вытворчыя справы. Нездарма ж кажуць: не хлебам адзіным жыве чалавек. Калі ж развіць гэтую думку далей, дык хлеб духоўны і спрыяе жаданню лепш выявіць і праявіць свае здольнасці на карысць Радзімы.

На гэта і зарыентавана кніжка А. Бензерука. У ёй можна знайсці шмат фактаў, якія тычацца гісторыі Жабінкаўшчыны, пачынаючы са старажытных часоў. Кожны з раздзелаў — "Наш край", "Жабінкаўшчына гістарычная", "Пад скіпетрам Расійскай імперыі" — маюць найперш зарыентаванага чытача. Першы прапануецца вучням п'яці—сёмых класаў, наступныя два — старшакласнікам. Акрамя таго, ёсць карты-схемы, "Слоўнічак незразумелых і забытых слоў", звесткі пра некаторыя вёскі раёна.

Н. К.

Дапаможнік па літаратуры

— Якая яна, старажытная беларуская літаратура? На гэтае пытанне дае адказ кніга "Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд". Напісаная калектывам аўтараў у складзе М. Грынчыка, У. Калесніка, У. Кароткага і іншых, яна з'яўляецца вучэбным дапаможнікам, аднак уяўляе цікавасць не толькі для студэнтаў, каму ў першую чаргу адрасавана. Пацярджэнне таму і нязменны попыт на яе. Нядаўна ў выдавецтве "Вышэйшая школа" пабачыла свет 4-е, стэрэатыпнае выданне гэтай "Гісторыі...". Папярэдняе ж, трэцяе, выйшла летась і хутка разышлося.

У кнізе прасочваецца шлях зараджэння, станаўлення і развіцця беларускай літаратуры ў XIV—XVIII стагоддзях, у асобных манаграфічных артыкулах разглядаецца дзейнасць Ф. Скарыны, М. Гусоўскага, С. Буднага, В. Цяпінскага, М. Смярыцкага, А. Філіповіча, Сімяона Полацкага. Асобна даследуецца перакладная літаратура перыяду Старажытнай Русі.

Гістарычная мазаіка

Вітольд Антонавіч Ермалёнак выкладае гісторыю ў Міёрскай сярэдняй школе № 3. І адначасова з захапленнем займаецца краязнаўствам, збіраючы па крупінках гісторыю Міёрскага раёна. У гэтым яму памагаюць юныя гісторыкі, яго вучні, сябры клуба "Арганаўты мінулага". Сіламі сяброў клуба і іх нястомнага настаўніка ў школе створаны свой краязнаўчы музей, дзе сабраны самыя розныя экспанаты ад рэзлівай дагістарычнага перыяду да побытавых рэчаў, нумізматыкі пачатку нашага стагоддзя.

Вітольд Антонавіч, знаёмячы наведвальнікаў з экспанатамі, заўсёды расказвае і гісторыю іх з'яўлення ў музеі. Такіх гісторыяў сотні. І кожны новы экспанат прыдачынае адзін з фрагментаў гістарычнай мазайкі Міёршчыны.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

УРАЖАННЕ

Бываюць жа супадзенні!
Адзін матэрыял пра паэзію
Сяргея Грахоўскага ўжо чакаў сваёй
чаргі, а тут і другі падаспеў —
пра таго ж паэта, пра вечарыну
з яго ўдзелам. І ў абодвух

Кругі жыцця

Я не мела і дваццаці, калі маці аднойчы падаравала мне зборнік Сяргея Грахоўскага "Памяць". Пры гэтым яна сказала: "Вучыся, як трэба пісаць".

Тады, прызнацца, я не ўспрыняла яе словы літаральна. Вершы Грахоўскага мне падаваліся залішне гладкімі, "складнымі". Паэт як быццам закарэжываў сябе і чытача мерным рытмам, пісалася яму — як, мабыць, і цяпер — надзіва лёгка. Можна, таму яго лірычныя прызнанні, пры ўсёй культуры радка, падчас здаваліся легкаважымі. Тым не менш адзін з вершаў — пра душу, якую не ўзважыць і не вымераць, — мне запамніўся на ўсё жыццё.

Пад канец 80-ых, калі перамянілася грамадская атмасфера і павяяла свабодой, паэзія Грахоўскага, як і творчасць іншых пакутнікаў ГУЛАГа, набывае іншы змест і іншае гучанне. Тое, што было затоемым, схаваным у глыбіні душы, выплеснулася ў творах. Перажытага халіла б на некалькі кніг і мо на

ўсе літаратурныя жанры, сустракаліся выдатныя радкі, але празмерна "набітая" рука зноў яшчэ калі-нікалі грашыла шматслоўем і гладкапісам. Новы тэматычны і духоўны пласт відавочна ўваходзіў у супярэчнасць са звыклай стылістыкай і нязменным аптымізмам "вечнага юнака". Боль і напружанне прабіваліся, як крыніца праз гліну. І прабіліся-такі!

*Далёка агеньчык засвеціць,
У змроку сцяжышкі знайдзі,
Не я, дык унукі і дзеці
Сваю перацярпяць бяду.*

(*"Мой верасень"*)

Тут ужо няма былога "маладнякоўскага" імпаду. Тут стрыманасць і годнасць чалавека, якому доля падаравала доўгае жыццё, а жыццё падаравала мудрасць. А мудрасць не бывае паказной і крыклівай.

*Хрыста распіналі адзін толькі раз,
А колькі ж разоў укрыжоўвалі нас?*

І слова, і лёс...

Яшчэ ў гады свайго першага нясмелага каханя я хадзіла па лесе і заварожана шпатавала:

*Каб пісаліся вершы,
Трэба быць закаханым
У жанчыну, у неба,
У добрых людзей.
І ад шчасця заўсёды
Быць крышачку п'яным
І ніколі-ніколі
Не траціць надзей.*

Тады мне падарылі кніжку Сяргея Грахоўскага "Памяць", на вокладцы якой, сугучная майму ўзнісламу настрою, красавалася мілае дзяўчо, з-пад рук яго рвалася ўвысь жыццё — зялёны парастак з трыма тонкімі кволымі лісточкамі... Паэтычны малюнак надзіва хораша перагукаўся з самімі вершамі. Яны дапамагалі ўзняцца над нягодамі, перамагчы ўсе цяжкасці, мкнуща, як гэты кволы парастак, да сваёй вышыні, да сонечных прастораў. А мне так не ставала гэтага! У той дзяўчыне-дзяўчынец адчула я і сябе, і, горнучы кніжачку да грудзей, збягаю ад тлуму, сядала дзе-небудзь пад сосенку на сонечным пагорку і чытала, чытала, чытала...

Гэта было першае ўдмлівае чытанне ў маім жыцці, першы ўскалых душы (маё

дзяцінства было неспрыяльным для развіцця, для вучобы).

*Твайго святла
Ужо нішто не засціць;
Ты для мяне,
Як зорка на зямлі;
Таму з табой
У горы і ў нашчасці
Заўсёды мы
Шчаслівымі былі.*

І я хацела такога шчасця. І думала, хто ж ён — паэт Сяргей Грахоўскі?

Хацелася дапытацца: адкуль такая прага жыцця, адкуль такое сонца ў вершах, такая любоў да людзей, такое праменнае каханне? Наіўна пыталася, наіўна яшчэ думалася... А вершы тым часам пасяліліся, як у законнай кватэры, у маёй душы. Здзіўлена глядзелі на мяне ўжо многія — як быццам не пазнаючы сваю колішнюю "Марыйку"... Цяпер ужо я не была адзінокаю... Родная душа, як зоркачка, свяціла мне здалёку, і я прыпадала да яе ў хвіліны гора-адчаю, шукаючы выйсця з безвыходнасці, шукаючы апоры-падтрымкі ў выпрабаваннях лёсу.

Калі я пераехала ўжо ў Мінск і мой старэйшы друг Васіль Вітка скааў, што сябруе з Сяргеем Грахоўскім, я ад нечаканасці нават не знайшла што сказаць. І вось, убелены горкімі заваямі свайго нялёгкага жыцця, ён

пра адну і тую ж кнігу светла згадваецца.
Відаць, невыпадаю яна мае назву
"Памяць": яе запамнілі...
А што можа быць важней для творцы,
чым факт "зваротнай сувязі",
водгук ад Слова?..

*Саджалі на кол і праклены пісалі,
Вялі ў Куранаты, а мы ўваскрасілі.
(*"Маналог з таго свету"*)*

З верша ў верш у палымянскай (№ 5) і лімаўскай 1997-га года нізках абыгрываецца адзін і той жа важны для аўтара вобраз: кругі жыцця, кругі пакутаў. А паколькі ў пакутах душа чысцей і загартоўваецца, то зусім натуральна з абвостранай пільнасцю ўзірацца ў пражытыя гады: ці ўсё здзейснена, ці так жыў?

*Сталёная душа зняме,
Здалёк з дакорам паглядзіць,
Бо хто судзіць сябе не ўмее,
Не можа іншага судзіць.*

(*"Самасуд"*)

Тыя ж матывы знаходзім у іншых публікацыях мінулага года ("Беларусь", № 2):
*Пагуляў, параскідаў, расстраціў,
Што знаходзіў, бярог і любіў...
(*"За туманам гадоў"*)*

аднойчы ішоў мне насустрач. Свяціла яркае веснавое сонца, побач была Свіслач і дарога ў Дом літаратара. І я не стрымалася:

— Добры дзень, Сяргей Іванавіч!

Пасля тае сустрэчы я слухала яго не раз. Як заўсёды, хораша выступаў ён на вечарынах у Доме літаратара, прывесчаных або памяці таго ці іншага пісьменніка, або з нагоды нейкага юбілею. Заўсёды было сардэчным слова паэта. Пашчасціла чуць яго і ў літаратурнай гасцёўні Уладзіслава Галубка, дзе ён расказаў аб слынным артысце і драматургу, аб сустрэчах з ім. Слухала яго і на вечарыне, прывесчанай 80-годдзю з дня нараджэння Пімена Емяльянавіча Панчанкі. Чула выступленні паэта і па радыё, і па тэлебачанні — і заўсёды захаплялася і сілаю ягонага характару, і сілаю ягоных вершаў, ад якіх, нягледзячы на нялёгка, часта невыносны бураве-нягоды, веяла мужнасцю, светлынёй, дабрывёй крылатай душы. Але нідзе, бадай, так хораша не адкрыўся паэт, як на нядаўняй вечарыне ў Доме літаратара, наладжанай паэтычным тэатрам аднаго актёра "Зніч", яго нязменнай кіраўніцай артысткай Г. Дзягілевай.

Калі ён выйшаў на сцэну (пасля таго, як прачытала некалькі вершаў паэта сама Галіна Дзягілева) — замерла зала. Тут жа сабраліся толькі тыя, хто па-сапраўднаму любіць род-

творчасці нашых продкаў", Я. Купалы "Святакаванне Купалы (Купалля) у Вільні".

У асобных раздзелы вылучаны "Школьны тэатр", "Батлейка", "Народная драма", а гэта, як вядома, подступы да таго тэатра, які мы ведаем сёння. Гэтаксама, як і раздзелы "Драматургія і тэатр XVIII стагоддзя" (Мацей Радзівіл і яго "Агатка, або Прыезд пана"), "Драматургія і тэатр XIX стагоддзя" (Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, яго "Сялянка", "Пінская шляхта", "Залёты", а таксама згадкі А. Паўловіча "Сялянка" В. Дуніна-Марцінкевіча на мінскай сцэне).

Багаты раздзел "Драматургія і тэатр пачатку XX стагоддзя". Тут прадстаўлены Карусь Каганец ("У іншым шчасці няшчасце схавана", "Модны шляхцюк"), Янка Купала ("Адвечная песня", "Сон на кургане", "Паўлінка", "Раскіданае гняздо"), Якуб Колас ("Антось Лата"), Францішак Аляхновіч ("Чорт і Баба", "Няскомная драма"), Леапольд Родзевіч ("Блуднікі", "Збянтэжаны Саўка"), Максім Гарэцкі ("Атрута", "Салдат і яго жонка"), Канстанцыя Буйло ("Кветка папараці", "Сягонняшняя і даўнейшая").

Знайшлося месца матэрыялам, дзякуючы якім атрымліваеш уяўленне, як ладзілася тэатральнае жыццё ў той час, бліжэй знаёмішся і з самімі творцамі, і з асобнымі пастаноўкамі: "Колькі слоў аб беларускім тэатры і оперы" А. Бурбіса і яго ж "Першая беларуская вечарынка", "Наш тэатр" М. Гарэцкага, а таксама публікацыі, якія тычацца дзейнасці І. Буйніцкага.

А. М.

СЯРОД КНІГ

Ад вытокаў тэатра

У 1975 годзе ў выдавецтве "Вышэйшая школа", як вядома, выйшла "Хрэстаматыя па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі". Гэты двухтомны дапаможнік, які склаў Анатоль Сабалеўскі, адразу знайшоў удзячнага чытача не толькі сярод студэнтаў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных тэатральных устаноў, студэнтаў філалагічных і ўвогуле гуманітарных факультэтаў, на якіх быў і разлічаны. Ён прыйшоўся даспадобы дзеячам прафесійнай і самадзейнай сцэны, спатрэбіўся аматарам драматычных гурткоў, усім, хто цікавіцца тэатрам, драматургіяй, нацыянальнай культурай. Цяпер гэтае выданне даўно стала бібліяграфічнай рэдкасцю. Акрамя таго, за час, што прайшоў з дня выхаду "Хрэстаматыі...", зроблена пераацэнка асобных момантаў у гісторыі літаратуры і, у прыватнасці, тэатра, вернуты з небываючых незаслужана забытых імен і твораў. Да ўсяго ў літаратуру прыйшлі маладыя драматургі, а колішнія пачаткоўцы выраслі ў сталых майстроў.

Улічваючы гэтыя акалічнасці, А. Сабалеўскі падрыхтаваў другое, пашыранае і ўдаскладнае выданне "Хрэстаматыі..." з улікам новага матэрыялу рукапіс заняў ужо тры тамы. Першы, як і ў папярэднім выпуску, ахоплівае прамежак ад вытокаў нацыянальнага тэатра да пачатку XX стагоддзя. У другім

змяшчаюцца матэрыялы, якія тычацца 20—50-х гадоў. І, нарэшце, у трэці том увайшлі публікацыі ад 60-х гадоў і да нашага часу. За выпуск абноўленай "Хрэстаматыі..." узялося выдавецтва "Беларуская навука".

Нядаўна пабачыў свет першы том. У яго ўвайшлі матэрыялы, што дазваляюць прасачыць, з аднаго боку, шлях, пройдзены беларускім тэатрам, пакуль ён не стаў прафесійнальным, а з другога — змешчаны шматлікія тэксты (пераважна ва ўрыўках), якія сведчаць, што нацыянальная драматургія — той невычэрпны клад, адкуль нам заўсёды чэрпаць эстэтычнае задавальненне. Прыводзяцца і звесткі пра аўтараў. Друкуюцца і артыкулы (аўтары іх непасрэдна ўдзельнікі падзей), што дапамагаюць адчуць атмасферу асобных культурных мерапрыемстваў — спектакляў, тэатральных вечароў і бліжэй пазнаёміцца з драматургамі ці выканаўцамі роляў, пастаноўчыкамі.

Адкрывае том раздзел "Народныя вытокі тэатра. Абрады. Карагоды. Гульні", з якога відаць, што "элементы тэатральнага мастацтва можна знайсці ў самых старажытных часах; іх узнікненне адносіцца да перыяду, калі дзейнасць чалавека стала свядомай". Адпаведныя тэксты дапоўнены артыкуламі В. Гарбачэвіча "Вясельныя абрады", З. Бядулі "Драматычны элемент у жыцці і

Мне гэта ўсё не ў навіну,
Што сам сябе і лаю, і клічу.

(“Прызнанне”)

І аўтар просіць адтэрміноўкі ў Бога — каб паспець “за ўсе пралікі разлічыцца”. Паралельна ён як бы па інерцыі малое аўтапартрэт гэтага сучаснага Донкіхота, які ганарыцца, што не лізаў нікому боты і ні перад кім не гуляў (“Прызнанне”). Усё гэта, вядома, добра, але не для публічнай дэманстрацыі. Пафас заўсёды быў найпершым ворагам Сяргея Грахоўскага, мне бачыцца нават рэзлятуйная сувязь: чым меней у паэты пафасу, тым болей Паэзіі.

Псіхалагічная тонкасць, паўтаны, мінорная інтанацыя — новае ў Грахоўскага. Гэта тое, чаму верыш безумоўна і што становіцца часткай твайго ўласнага душэўнага досведу.

Усё за весняю паводкаю сплыло,
І ўжо не верыцца — было ці не было?
Трывожыць часам гул забытых спюў
І хісткасць нетрывалая асноў.
Хіснуўся ліхтара слабы прамень:
За першым ценем знік наступны цень.

(“Тры цені”)

Паглыбляючыся ва ўнутраны свет, асэнсоўваючы выпрабаванні лёсу, паэт не траціць цікавасці да акаляючага свету. “Саксафаніст”, напрыклад (“ЛіМ” за 15. 08. 97 г.), — гэта шчымы апавед пра вулічнага “заслужанага артыста”, які “нарэшце атрымаў свабоду Іграць што хоча простаю народу”. Паглядзіце, як сцісла і выразна, дэма радкамі, паэт гаворыць пра ягоны “заробак”: *Адзначыліся сорака тры душы ў панюшаным яго капелюшы.*

Уражвае замалеўка “Шаман”, прысвечанае

нае слова, хто шануе нашых пісьменнікаў, хто любіць беларускую літаратуру, хто сочыць за ёю.

— Я ніколі не быў шчаслівы... У сэнсе ўладкавання ў жыцці... Я ніколі лёгка не жыў... мне ніколі не было лёгка... З маленьства гададу... Неяк выбіўся, інстытут скончыў (педагагічны, які цяпер носіць імя Максіма Танка і лічыцца ўжо ўніверсітэтам), стаў працаваць, і тут — узялі! У 23 гады скапілі як ворага народа. Перад тым пахапалі ўжо маіх сяброў... І ніяк не ўкладвалася ў галаву, што яны, нядаўнія шчырыя вяскоўцы, — ворагі! Што яны каму зрабілі? Але пакуль не даходзіла чарга да цябе — яшчэ не было разумення, што мы ўсе невінаваты, што мы ўсе — ахвяры. У той час так нас патрыятычна выхоўвалі, што сапраўды, калі хапалі твайго ж шчырага суседа, дзіўіўся: вось жа, глядзі ты, як умеў хаваць сваё нутро... Але вось дайшла чарга і да цябе... І я ішоў, аглядаўся на свае вокны. А там пагас агонь. Гэта мае жыццё пагасла... — сумна апавядаў Сяргей Іванавіч.

І трывожна, і пякуча слухалася далей:

— Двойчы інсцэніравалі расстрэл. Ставілі да сцены. “Прызнавайся!” — катавалі пад нацэльным на цябе ружом. — А ў чым прызнавацца? Днямі, суткамі, без сну, стоячы, без ежы... Каб выбіць з нас гэтыя праклятыя камусьці дужа патрэбныя “прызнанні”!

І шэрхла душа, і цяжка было паверыць вачам, што стаіць ён яшчэ перад намі, яго чытачамі і слухачамі, як разгалісты дуб, і пяе сваю песню аб жыцці, каб мы ведалі, што за гэтае жыццё трэба чапляцца, трэба

ная памяці Івана Ласкова, — дакладнасцю слова, умнем некалькімі штрыхамі апісаць сцэну магічнага дзейства. Як зачараваныя, мы сочым за шаманам, які “чаруе танцам, бубнам, варажбой”...

У верхах гістарычнай тэматыкі ёсць удальня перагукванні з сучаснасцю: *Змяняўся час, мяняліся персоны з каронамі і без кароны...*

(“Палае Рым”)

Абагулены партрэт прыслужнікаў таталітарнай улады дае верш “Часовыя”.

Дзеля аб’ектыўнасці мушу зазначыць, што звычай да ўзнёслай рыторыкі па-ранейшаму не-не да і праявіць сябе (“Прарок”, “Сляды на зямлі”, “Апантань”).

*Яго нязгаснае натхненне
Іскрыцца зоркай зноў і зноў,
Каб з пакалення ў пакаленне
Найбольш было такіх сыноў.*

Такога роду вершы няблага гучаць з трыбуны падчас якога-небудзь юбілею, але яны могуць належаць любому, хто навучыўся рыфмаваць. Аўтар не стаў бы крыўдацца, калі б у рэдакцыі яму параілі “адсеяць” той ці іншы верш.

У “Развітанні”, якім заканчваецца палымьянская падборка, паэт піша пра апошнюю містэрыю, якая была і будзе тайнай, загадкай і драмай чалавечага існавання:

*Балюча пакідаць свой родны край,
Зямлю, дзе наваліны селі,
Дзе тры чаргі адгаравалі у пекле.
Дык хоць часова напрушыўся ў рай.*

Думаецца, дзеля такіх чалавечых і паэтычных сведчанняў варта было і жыць, і пакутаваць.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

змагацца за сябе ў ім...

— Нарэшце, прызналі, што невінаваты. “Дык адпусціце”, — кажу. — “Э-э, не, суды ёсць толькі ўваходу, выхаду няма”. Так год “пыталі”. Затым — за Урал. І мая дзекабрыстка за мною. Яе не везлі цыгнікі. Яна ішла, шукаючы мой след, за мною. Праз поле і лес. Праз горы. І дайшла. І я жыў у вечным страху за яе, за свайго дзіцёнка, за сваю сям’ю. Хату збудоваў там. Мой лепшы твор!..

І тут ён пачаў чытаць свой верш пра гэты дом. І слухачам ягоным хацелася таксама перанесціся ў той дом, на свае вочы ўбачыць яго, прытуліцца да тых сцен.

Я сядзела і плакала. Затым падышла. Падала яму дзве рукі — замест адной. І ён падаў мне таксама дзве — замест адной. І ўсміхнуўся — светла і сардэчна, і добрае слова сказаў...

Дарагі Сяргей Іванавіч! Сэрца не згаджаецца: “Гэта мой першы і апошні на такім узроўні вечар”. Жывіце! Любіце! Слаўце жыццё і людзей! Прысвячайце ім цудоўныя радкі!

Такія, хаця б, як вось гэтыя:

*Мабыць, трэба было
Праваліцца ў пекла,
Траціць блізкіх, пакутаваць,
Мерзнуць, гарэць,
Ратавацца,
Каб лютая бура не ссекла,
Каб цябе
Пад Палярнаю зоркай
Сустрэць.*

Марыя ПАНКОВА

Нашы каралі, нашы дамы, нашы рыцары...

Каго здзівіш на айчынным Парнасе новым творам на гістарычную тэму? Яна проста накіравана сучасным беларускім культурнікам — гэтак жа, як альпіністам накіравана імкнучца ў горы, а тым, каго вабяць лаўры першаадкрывальніка — у маладаследавання, джэпапраходныя мясціны Зямлі.

Наша гісторыя — Terra incognita, цэлы кантынент, на карце якога хопіць месца многім і многім даследчыкам і белетрыстам. Аднак шлях у гісторыю Радзімы хаця і адзін для ўсіх — гістарычныя хронікі, леталісы, дакументы, тагачаснае мастацтва, — уражанні ў кожнага падарожнага, як высвятляецца, досыць адрозныя і суб’ектыўныя.

Гістарычныя мініяцюры аўтараў Ірыны Масляніцынай і Міколы Багадзяжа ацэньваюцца, скажам так, неадназначна. Гісторыкі лічаць іх недастаткова “гістарычнымі” і аб’ектыўнымі, літаратары — недастаткова мастацкімі. Толькі шараговы чытач, здаецца, ні ў чым не сумняваецца і з задавальненнем паглынае рамантычныя гісторыі пра рыцараў і іх дам, замкі і палацы, балі і дуэлі, вайсковыя падзвігі і прыдворныя інтрыгі, якіх, аказваецца, хапала і ў беларускай гісторыі. І вось на прылаўках сярод камерцыйнай літаратуры з’явілася прыгожа аформленая кніга выдавецтва “Трыоль” “Радзівіллы — несвіжскіе каралі”, аўтары якой — вышэйзгаданыя Ірына Масляніцына і Мікола Багадзяж. Да кнігі адразу з’явіліся прэтэнзіі з боку спецыялістаў-гісторыкаў наконт недакладнага асвятлення фактаў. Ну а як літаратурны твор кнігу ніхто і ацэньваць не збіраецца — нібыта ж не мастацкая проза. Але — кніга ёсць, яна купляецца, чытаецца, пэўным чынам уплывае на фармаванне чытацкай свядомасці — бо ўжо ў самім выбары матэрыялу ўтрымліваецца нумінальны, звышсвядомасны пачатак. Таму што гістарычны міф — гэта ёсць, згодна Карлу Густаву Юнгу, прыналежнасць калектыўнага падсвядомага. Адрозна паўстае адна акалічнасць — дачыненні са стыхійнай падсвядомага заўсёды небяспечныя. Гістарычны міф, узняты з небывацка, не раз уплываў на гісторыю сапраўднасці (і ўплывае цяпер).

Але...

Не-міфалагізаванай гісторыі быць не можа. Аб’ектыўным можа быць хіба што пазбаўлены кантэксту афіцыйны дакумент. Урэшце, усе хронікі, леталісы, мемуары — не болей, чым міфы. І сучасны гісторык стварае свой міф на падставе ранейшага, і ланцуг гэты не перарываецца — хіба дзякуючы машыне часу. Таму, ствараючы прыгожыя казкі-міфы на падставе леталісных фактаў, спадары І. Масляніцына і М. Багадзяж не робяць і нічога новага (у плане формы і жанру), і нічога заганага. Дзюма-бацька

ўвогуле заяўляў, што нічога страшнага няма ў тым, каб задраць спадніцы Клію (музы Гісторыі), абы яна апладнілася і нарадзіла жыццяздольнае дзіця. Вальтэр Скот, Дзюма-бацька, Генрык Сенкевіч, Фенімор Купер, Уладзімір Караткевіч зрабілі для нацыянальнай свядомасці сваіх народаў больш, чым дзесяткі і сотні доктарскіх дысертацый з выверанымі, дакументальна пацверджанымі, аб’ектыўнымі гістарычнымі фактамі і высновамі. Белетрызацыя гісторыі, стварэнне папулярных гістарычных міфаў — справа неабходная і карысная... Праўда, не часта нараджаюцца на свет Дзюма, Сенкевічы і Караткевічы...

Такім чынам, са спадаром Фактам мы разабраліся. Што ж тычыць белетрызацыі... Адзін з аўтараў, пра якіх сёння гаворка, — гісторык, другі — журналістка. Напэўна, іх назавуць сёння, у час агульнай дэвальвацыі званняў, без ценю сумневу і пісьменнікамі. Тое, што яны пішуць, чытаецца лёгка, нават з захапленнем — як і мусіць чытацца творы гэтага жанру. Аўтар прадмовы да “Радзівіллы — несвіжскіх каралей” доктар гістарычных навук, прафесар Г. Штыхаў адзначае гэтую асаблівасць стылю аўтараў: “Выбранаму жанру добра адпавядае мова твораў — лёгкі, не перанасычаны навуковымі і спецыяльнымі гістарычнымі тэрмінамі”. Што тычыцца астатняга, то, відаць, выбраны гістарычны матэрыял валодае такой самадасатковасцю, што ад апавядальніка вымагае толькі таго ж, што каштоўны камень — ад ювеліра: далікатнай аграікі і прыгожай — нават не аправы, а падсветкі. Тут, мабыць, спрацоўвае зноў закон жанру — абы прыгожа. Можна той камень пакласці плямкай уніз, можна — цымяны — падсвятліць паярчэй...

І — урэшце — якія могуць быць сумневы? Кніжка па беларускай гісторыі прадаецца як камерцыйная, г. зн. жаданая, цікавая шараговаму чытачу літаратура (чаму спрыяе і яе руская мова). Гісторыя нашай бацькаўшчыны паўстае рамантычнай рыцарскай казкай. І калі ў жорсткай рэальнасці і не было ўсё так прыгожа — чаму мы не павінны верыць у тое, што спрыяе нашай годнасці? Мусіць, наша нацыя, як няўпэўнены ў сабе, закамплікаваны чалавек мае патрэбу ў псіхатрапеўце, які б паўтараў: “Ты — смельца, ты — мужны, ты — багаты, ты — прыгожы, ты — моцны”...

Нашы жанчыны — самыя прыгожыя... Нашы рыцары — самыя рыцарскія... Нашы Радзівілы — самыя радзівілаўскія ў свеце.

З апошнім, прынамсі, не будзе спрачацца ніводзін у свеце педант-гісторык.

Л.Ш.

Свет Дуніна-Марцінкевіча

Выдавецтва “Народная асвета” не ўпершыню выпускае альбомы-нарысы, прысвечаныя знакамітым беларускім пісьменнікам. І вось працяг гэтай добрай справы: напрыканцы мінулага года выйшаў яшчэ адзін — “Вінцэнт Якуб Дунін-Марцінкевіч”, аўтарам-складальнікам якога з’яўляецца Уладзімір Содаль. Падзагаловак выдання “Жыццё і творчасць” вызначае яго абсягі: альбом-нарысы пабудаваны такім чынам, што ў чытача (найперш у вучняў і настаўнікаў) ёсць мажлівасць перагарнуць старонкі жыцця і творчасці аднаго з пачынальнікаў нацыянальнай літаратуры. І, як таго вымагае сам “жанр” падобных прац, вялікая ўвага нададзена ілюстрацыйнаму матэрыялу.

Адкрываецца альбом-нарыс аглядным артыкулам “Дудар беларускі”, у якім У. Содаль спрабуе (і гэта яму ўдаецца) скандэзавана, лаканічна вызначыць тое адметнае, што вылучала В. Дуніна-Марцінкевіча з шэрагу іншых твораў, якія працавалі ў літаратуры разам з ім, альбо з’яўляліся яго папярэднікамі ці наступнікамі: “Так, у Марцінкевічу ўвесь час жылі нібы дзве асобы, два чалавекі. Адзін з іх — моцны, магутны, напорысты, неадступны, варты нашага захаплення. Ён

настойлівы ў сваіх творчых парываннях, пераадольвае ўсе перашкоды, якія чынілі яму афіцыйныя ўлады, цензура, паліцыя. Абыходзіць усе іхнія рагаткі, выдае, друкуе, ставіць, прапагандае, абараняе... Пераапрацаваецца ў сялянскія строі, ходзіць у народ, сее антыўрадавыя ідэі, верыць у лепшыя часы...” Але ж быў і іншы Дунін-Марцінкевіч: “Доўгі час пра Марцінкевіча гаварылі: ліберал, сентыменталіст, дваранскі рэвалюцыянер і г.д.”. У. Содаль гаворку вядзе пра “моцнага духам Марцінкевіча”, але ён далёкі ад думкі прыглянцоўваць Дудара, таму са старонак выдання паўстае Дунін-Марцінкевіч не хрэстаматычны, а такі, які ён быў на самай справе: у жыцці, у творчасці, ва ўзаемаадносинах з сябрамі і блізкімі, у спасціжэнні нацыянальнага характару.

Шэсць раздзелаў альбома-нарыса — шэсць прыступак у свет пісьменніка. Першая з іх — “Зямля бацькоў” — сцяжына ў краіну маленства песняра, пад Бабруйск, дзе колісь знаходзіўся фальварак Панюшкавічы, у якім і нарадзіўся ён. Ілюстрацыйны матэрыял падобны адпаведным чынам: пейзажы тамашніх мясцін (вядома, у іх сучасным выглядзе) перамяжоўваюцца з малюнкамі, выкананымі ў мінулым стагоддзі, што

дапамагаюць атрымаць дастаткова поўнае ўяўленне аб тагачасным вясковым жыцці. Тут жа — копіі асобных дакументаў. Тэкст падаецца так, каб выклікаць у школьнікаў жаданне стаць як бы актыўным і зацікаўленым удзельнікам гэтых уваходзін у свет таго, хто, у меру таленту і светапогляду, стаў выказнікам народных дум і спадзяванняў. Непасрэднасць гаворкі настройвае на адпаведны лад: “Непаўторная пара маленства! Усё наўкола ў гэтую пару невядомае, неспазнае. Цікавая кніжка! Таямнічы прыдарожны крыж! Усё такое трапяткое, загадкавае. У пару Марцінкевічавага маленства крыжы-абярэгі ў Панюшкавічах стаялі пры выездзе з сядзібы на вёску Шчадкаў і пры мастку праз рачулку, якая мела назву Панюшкавічы. Менавіта яна і дала назоў сьліннаму цяпер фальварку”. І тут — малюнак Ф. Кастрыцкага “Крыж прыдарожны” (зроблены ў XIX стагоддзі), які дзеець ўпрыгожваюць кветкамі. Лёгка ўявіць, што сярод іх мог быць і “паніч” Дунін-Марцінкевіч, які дзяцінства выходзіў у вясковым асяродку.

А клубок яго жыцця раскручваецца далей. У альбоме-нарысе з’яўляюцца чарговія раздзелы: “Пецярбург, Вільня”, “Мінск губернскай”, “Люцінка”, “Марцінкевічаў тэ-

атр...”. Кожны, у параўнанні з папярэднім, яшчэ больш ілюстраваны. Яно і ведама: пра гэтыя перыяды ў жыцці Дуніна-Марцінкевіча захавалася нямала матэрыялаў. Акрамя таго, выкарыстоўваюцца і здымкі з тагачасных выданняў, фота людзей з асяродка драматурга, прыводзіцца шматлікі ўрыўкі з яго твораў, змешчаны вокладкі ягоных кніг. І, канечне ж, У. Содаль па-ранейшаму выказвае сваё стаўленне да Дуніна-Марцінкевіча, даючы ацэнку здзейсненага ім. У гэтым сэнсе выйграе раздзел “Марцінкевічаў тэатр”. Па сутнасці, атрымаўся літаратурна-крытычны артыкул, у якім разглядаюцца адметнасці драматургіі Дудара, расказваецца, як яго п’есы набывалі сцэнічнае ўвасабленне, згадваецца і пра тое, як вобраз самога Дуніна-Марцінкевіча натхняе новае пакаленне драматургаў — п’еса А. Асташонка “Камедыянт”.

Нарэшце — “Тупальчына”... Сказ пра апошняе прыстанішча Дуніна-Марцінкевіча. І ў гэтым жа раздзеле гаворка пра неўміручасць творчай спадчыны Дуніна-Марцінкевіча, які гарачы водгук знаходзіць яна ў сэрцах нашчадкаў. Развагі падмацаваны ілюстрацыйным матэрыялам.

Да месца і “Кароткі жыццяпіс Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча”.

Адзінае, што выклікае засмучэнне, — невялікі наклад выдання (тры тысячы асобнікаў).

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

Двойчы па... сто

Кніжныя кірмашы, якія Беларуска асацыяцыя кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў рэгулярна праводзіць у Мінску ў Палацы моладзі, што знаходзіцца па Старавіленскім тракце, 41, палюбіліся многім. Тут заўсёды можна набыць неабходную літаратуру як беларускіх, так і замежных выдавецтваў. І, што самае галоўнае, значна танней, чым у крамах. Але ў час гэтых кірмашоў — няхай і не так рэгулярна, як хацелася б — наладжваюцца і прэзентацыі лепшых кніг, выпушчаных пэўнымі выдавецтвамі. Адна з такіх сустрэч прайшла ў мінулую суботу. Творчую справаздачу перад аматарамі кнігі трымала выдавецтва "Вышэйшая школа".

Можна было пазнаёміцца з яго тэматычным планам на сёлетні год, а таксама сустрэцца з аўтарамі кнігі "100 пісателёў Вялікабрытаніі" і навучальнага комплексу "Веселый английский". А паколькі заўсёды лепш, калі "сто" паўтараецца двойчы, дык наведвальнікі кірмашу з прыемнасцю даведаліся, што сёлета ў "Вышэйшай школе" выходзіць кніга "100 пісателёў США".

Шляхам Адама Міцкевіча

У маёй бібліятэцы пачэснае месца заняла і гэтая невялікая кніга на польскай мове "Шляхам Адама Міцкевіча па Беларусі". Яе аўтары — Зянон Сікуза і Хрысціна Войда. Вышла яна напрыканцы 1997 года, а фундавала выданне "Дапамога палякам на Усходзе" разам з Саюзам палякаў Беларусі.

Кніга складаецца з уступу Медарда Маслоўскага, дзвюх частак і з густам аформленай карты нашай краіны. Яна не абыходзіць і спрэчных пытанняў аб месцы нараджэння паэта.

Як вядома, выказваюцца меркаванні, што Адам Міцкевіч нарадзіўся ў Чамброве, у карчме Сапліцава (той Сапліцаў, які потым паэт ўвекавечыў у славытым "Пане Тадэвушы". Некаторыя сцвярджаюць, што нарадзіўся ў карчме ў Асаўцы (зараз былы населены пункт уваходзіць у межы Наваградка), у карчме Выгада, а найбольш дасведчаныя даследчыкі гавораць, што геній паэзіі прыйшоў у свет у Завоссі (адны меркаванні), ці ў Навагрудку (другія думкі). Пакуль дакументальных пацвярджэнняў не будзе, месца нараджэння нашага славутага земляка так і застаецца загадкай... У кнізе на 6-й і 7-й старонках ёсць і Завоссе ("Тут стаў дом, дзе 24 снежня 1798 г. нарадзіўся вялікі паэт Адам Міцкевіч" — гэта надпіс на мемарыяльнай дошцы, якая на польскай мове з'явілася ў 1927 г. на помніку і была потым паўторана па-беларуску) і Выгода (Выгада. — М.М.) з ілюстрацыямі жылых пабудов. Надпіс над здымкам даю на роднай мове: "Выгада — мяркуемае месца народжэння А. Міцкевіча".

Ад слабе дадам: Выгада знаходзілася побач з вёскай Медзяневічы і ў некалькіх кіламетрах ад Завосся. Некалькі гадоў таму тут яшчэ жылі людзі, сёння ўсё вынішчана і разбурана, нават уламаны склеп, адкуль, як сведчаць паданні, выносілі белаяе віно і аблівалі ім немаўля Барбары Міцкевіч...

Канешне, гэта каштоўнае выданне і сапраўдны даведнік па ўсіх мясцінах Беларусі, дзе жыў, гасцяваў, адпачываў вялікі паэт. Ёсць у ім рамантычны партрэт Марылі Верашчакі (Путкамер), партрэты сяброў, папленнікаў Адама Міцкевіча, нават здымак славутага валуна (Каменя Філарэтаў) у Карчаве.

Цудоўная папера, з густам пададзенай бібліяграфія — усё гэта гаворыць аб сапраўднай любові выдаўцоў да нашага земляка.

Міхась МАЛІНОЎСкі

"Мастацтва", N I

Нумар адкрываецца артыкулам В. Коўтун і В. Трыгубовіч "І музы, і творцы", змешчаным пад рубрыкай "Нарадзаўства", які мае падзаглавак "Жаночае аблічча краіны". У раздзеле "Тэатр" выступаюць Л. Грамыка ("Напрыканцы фестывальнага сезона") і У. Мальцаў ("Марк Шагал - тэатральны мастак"). Раздзел "Музыка" аб'яднаў матэрыялы Н. Буцэвіч "Студзеньскія мроі пра вясну", І. В'югінай "Жывапіс у гуках", Н. Міцуль "У рытме пошуку". Багаты раздзел "Вяўленчае мастацтва": "Час. Стыль. Вобраз" А. Атраховіч, "Філасофія кахання. Містэрыя душы і цела" Д. Мароза, "Двойчы забіты" Н. Васільевай, "Мы ж, мастакі, — рыцары" В. Салаўёва, "Пошукі мастакоўскай праўды" А. Маціевіча. А ў раздзеле "Народнае мастацтва" можна прачытаць артыкулы Г. Багданавай "Сонца над Мядоцкім краем", В. Волах "Карункавыя ўзоры", Т. Валодзінай "І не страшны мароз". Сярод іншых матэрыялаў нумара — "Чалавек не можа не тварыць" У. Крукоўскага, "Культурныя каштоўнасці і культурнае паразуменне" М. Яніцкай, "Хроніка мастацкага жыцця"...

ПАЭЗІЯ

Валянціна АКСАК

Прысак гарачай вясны Унія

Ты глядзіш на мяне асуджальна, Ісус — я самотная ўся ў асяродку суродных. Мой грэх ад сусветнай тугі у Майсеевым праведным садзе звыродцам нянаскім прарос і рассяўся буйна, як дождж у прыпар Ілаінскі, калі жыта цягліва кладзецца пад засмяглы лубошчамі з жоўтай саломаю серп. Лішнім складам і Ты ў правідаова напісанай Кнізе ў псалмаспеў дасканалы ўвайшоў. Згук загінуў, бы ў мове, выпай з нотнага стану, як знак, праіграць які ў нас не спадабўся нат арганісты правялебнага папы, ды Няісны падхапіў хтосьці згук той і вынес у назоў новай ноты і чырвоную літару верша ім распачаў, і аксію ім расліну найдзіўную, што абавё дзвюх самотаў сумоём пасаджаны сад.

Лекцыя антычнасці

Багдану
Ён сядзеў на лаўцы ў тым самым скверы, дзе за паўгадзіны мусіў быць недазволены мітынг, сядзеў і слухаў пра Саламонаву песню і перлы шкляняны, якія сыплюцца перад шэрагам свінняў у шэрых крапкістых спляцоўках. Сядзеў і слухаў. Шчоўкаў лічыльнік Хронаса і пацеры Мары сноўдалі на руцэ. Ён сядзеў і слухаў Базыля Сёмуху і не пачуў, як у кронах ясеня знікла рэха, якое заўсёды ішло ад нараў і ніколі — ад нораў.

Менталітэт

Калі над дрыгвою заўецца дымок, хтось тут уздыгне, а хтось загалосіць, казку ўгадаўшы пра тое, як цмок найпершых красуняў у замак свой носіць. Жанок упрыгожаць у зрэб'е й рыззе, дачок у каморы зачыняць і сажай

аздобляць, пазёр адзін толькі выйдзе і голасна скажа, што казка старая і новы ўжо знак глядзець трэба ў дыме над прорвай і багнай. Аксіяца: няйначай, Пазняк... цмок, ён спрадвеку, а гэты... згінь, марны!..

Чаканне

Ты прыйшоў і сказаў, што гэтая ноч мае быць нам апошняй.

Словы такія пачуўшы, шчакастая поўня не ўшчарбілася ў смутку знянацкім, і пляшчотны раменьчык не зашморгнуў вузельчыкам бронхі, нат цыкутная вогкасць прад зяленівам зрэнак бяссільнай была, то чаго ўжо чакаць ад скрытучага здрадніка — ложка? Да Дзянніцы напята маўчаў гэты скрыгацень-збрыдзень-скугальнік.

Той, хто ведае, як пакахаць у прарочаны распаччу момант, нам пра гэта не мог расказаць.

Шэры дзень

Можна быць, мне здасца шэрым дзень, ты не вер тады ў мае высновы: проста мне на вочы набрыдзе цень ад карламарксавае сноўды.

Рэферэнцы

Слова згубіла водар, думка згубіла згук, на горлах ва ўсіх — адэнома, на сэрцах — інфарктны струп, а душы, яны не ў вырай памкнуліся назаўжды, паклікаў іх нечы вырак ці выдых туды, дзе магчымы ўдых.

Калі цябе перастане любіць цёплае сонца, твой цень прахалодны я страчу. О, як тады спёку буду трываць у пекле, радзімай якое звычайна завецца?!

Ну, канечне, галінкі са снегам, шэрань ранішняй ліпы ў вакне я не ўбачу ў паднеб'і й кунега твайго цела мяне не ўвагне. Там, канечне, усё будзе іначай, я не ведаю, як, але тут сучым лёс мой і долю сабачай хрысціць горшы, чым я, прастытут.

Не маю права памерці, бо не збудавала храм, у якім мяне адспяваюць.

ПРОЗА

— А гэту? — Выкінь! — раззлавана адмакнуўся Саша. — Я ж табе кажаў, ёсць указ: прымаюць піўныя і гарэлачныя. А 0,7 з закруткай толькі. А твая?

— Без... — На сметнік яе. — Каб ім у пачонках закручвалі! — пачынаў заводзіцца і я, адстаўляючы ўбок бутэльку 0,7, якіх, дарэчы, у мяне сабралася каля паўсотні і якія вольна ўжо больш як паўгода нідзе не прымалі.

Выкінуць на сметнік, як раіў Саша, — рука не падымалася; амаль жывыя грошы, раптам калі-небудзь і да іх дойдзе чарга. Хаця, праўду кажучы, быў нейкі ўказ, што бутэлькі 0,7 без закруткі прымацца болей зусім не будуць. Ды ці варта даваць гэтаму веры? За свае больш як чатыры дзесяты гадоў жыцця такіх указаў я паспеў начытацца і наслухацца — і пра камунізм... і пра самую цвёрдую ў свеце валюту... і пра кожнаму па кватэры, а кожнай па мужыку... і пра запушчаныя заводы і фабрыкі... і ўжо зусім апошняе: жыць будзем брыдка, бедна, але не доўга... — што ажно вушы пухнуць. У якой краіне жывём, спадарства?! Ха-ха!!!

Пункт шклатары быў зачынены. Я злосна вылупіўся на Сашу. А той не менш здзіўлена глядзеў на замок. Мне падалося, што гэтую нечаканасць ён разыгрывае — такое ў яго не купіць! — і я ажно закіпеў, каб у лепшых пралетарскіх традыцыях выказаць яму ўсё, што думаю пра яго з гэтай нагоды. Але, нібы здагадаўшыся пра тое, Саша апярэдзіў мяне:

— Ё-маё! Ну дальбог жа быў адчынены, як ішоў да цябе. І людзей — амаль нікога...

Сказаў шчыра і вінавата неяк. Я паве-рыў і адразу ж гнеў змяніў на літасць. Бо што зробіш? Ну быў адчынены... ну зачынілі... ну замок павесілі... Падумаеш!

Ну ішоў, ну лок быў адчынены, ну нагу зламаў... Таксама мне дзіва! Не галаву ж скруціў. Але досыць. Гэта жарт, вядома, і не пра тое гамонка; пункт шклатары не працаваў, трэба было шукаць іншы.

— На Багдановіча, ці што? — выказаў прапанову Саша і зірнуў на мяне: як-ніяк — бутэлькі мае.

Кіўком гаспадары я даў згоду, але на ўсялякі выпадак выказаў сумненне:

— А раптам і там тое ж самае? Саша ўпэўнена закруціў галавою:

— Не-е-е, там такога не бывае!

Ха! Не бывае?! У нас калі чаго не бывае, дык гэта толькі таго — што павінна быць. Наіўны. А наіўнаму, між іншым, вось-вось паўсотні грукне. Але зноў жа справа не ў гэтым. Трэба ісці. Дзве паўночкі сумкі шклатары — адну з якіх мы неслі ўдзвух, а другую, па чарзе перадаючы адзін аднаму з рук у рукі, — пацягнулі да прыпынку тралейбуса. Дарога слізкая, і ўсе нашы намаганні скіраваны на тое, каб носам ці якім іншым месцам не папсаваць асфальт. І ўсё ж у нейкі момант мая правая нага нечакана слізганулася ўперад, за ёй імгненна туды ж выкінулася левая, і я... Не, дзякуй Богу, устаю, ні на капейчыну — як казалі ў часы не зусім ужо і даўняй — не абядніўшы наш залаты запас. Саша не памінуў гэты эпізод сваёй увагай — бо каб змоўчаў, дык яго язык сверб згрыз бы, — даўшы яму, з яго пункта гледжання, сваю станоўчую характарыстыку:

— Ну-у-у, такога і карова на лёдзе не пакажа.

Што можа адказаць разумны чалавек на глупства? Правільна — я прамаўчаў. Бо калі так ужо свярбіць надта — хай задаволіцца...

Тралейбусны прыпынак кішэў людзьмі. Па-першае: пачынаўся "час пік", а па-другое — апошнім часам дрэнна стаў хадзіць падзкі транспарт. Дзе ўжо тут упахнешся з такім аб'ёмным грузам. Але ж два прыпынкі ісці — рукі паадрываеш, праякнеш усё на свеце і не захочаш таго свята...

— А мо на таксі? — прапанаваў я Сашу.

— Ведаеш, як гэта будзе называцца? — адразу ж зрэагаваў ён.

— Ну?

— Бізнес па-руску...

Я не зразумеў і ўтаропіўся на Сашу, чакваючы тлумачэння, і той не затрымаўся з ім:

— Гэта значыць, купіць скрынку віна, выліць яго, тару здаць, а на атрыманыя грошы купіць бутэльку і выпіць яе.

Два тралейбусы прайшло, а нават і спробы не зрабілі, каб улезці: бітком у іх было. І глядзелі на нас варожа, быццам нешта ў некага мы збраліся ўкрасці. Яно, вядома, кожны глядзіць як хоча: на тое і вочы Бог даў. Але ж ехаць трэба! І наш адчайны штурм трэцяга тралейбуса... ніякага выніку не прынес, толькі мацюкі на нашы галовы сыпаліся з усіх бакоў. Усе яны, — хто быў у тралейбусе і хто лез туды, неаднойчы паспыталі на сваёй скуры такой радасці. Так што гарт у гэтым маюць пэўны. Толькі і мы не лыкам шытыя: за словам у кішэню не лезлі. Тым

болеі, што кроў з носа, а свайго дамагчыся трэба. Інакш самога сябе паважаць перастанеш; нельга парушаць традыцыю — гэта ж ледзь не здрада будзе...

І ўжо нашы позіркы былі злоснымі і нядобрымі, быццам нешта нашае збіраліся ў нас украсіць. І ўсё ж чакаць нечага лепшага не даводзілася. Людзей на прыпынку прыбаўлялася, тралейбусы часцей хадзіць не сталі. І, амаль не згаворваючыся, мы падхапілі сумкі — і пёхам наперад! "Пешкі па-танкаваму!" — як казалі ў арміі (я служыў у танкавых часцях), калі мы пехатой з казармаў выпраўляліся ў раён вываду тэхнікі, што меўся на выпадак баявой трывогі. А гэта было кіламетраў дваццаць; зімой — па пояс у снезе, летам — у самую спякоту... І ўсё пры поўнай выкладцы. А гэта ледзь не пуд на плячах. Так што — гарт маем! А некалі набывае, хай не цалкам — а застаецца...

Саша маўчыць, сапе, ад напругі ажно

тых, хто стаяў наперадзе яго.

— Грашыма, сыноч, грашыма, — нечакана мякка, нават па-добраму адказала прыёмшчыца.

— Ну дык і мы ж не на залатыя чырвоныцы разлічваем, — дамагаўся свайго Саша.

— У вас колькі бутэлек? Цэлы воз, — спакойна тлумачыла прыёмшчыца, галоўным чынам звяртаючыся да Сашы, бо я ўсё гэта ж стаяў моўчкі. — А ў іх — па тры-чатыры ў кожнага.

— А ў мяне дзве, — уставіў сваё спалоханае слова хлопчык.

— Ось бачыш, дзве! — зачэпілася за яго прыёмшчыца. — Грошы не падвезлі, — тлумачыла яна. — Сваімі ім плачу, са свайго кашалька. А ваш воз мне, выбачайце, ніяк не выкупіць, — звяртаючыся да мяне з Сашам, гаварыла далей прыёмшчыца. — А калі ёсць якія прэтэнзіі, то яны, дзядзька, не на мой адрас. Вуны! — І яна паль-

каб не натоўп, які ўзнік вакол нас; ён засвістаў, загалёкаў, і гэта спыніла міліцыянта. Выцягнуўшы шыю, ваўкаватым позіркам той пачаў азірацца, відаць, выглядваючы свайго напарніка. І калі нарэшце заўважыў — трымаючы Сашу пад руку, той вяртаўся назад, — зноў пачаў гаспадарыць.

— А ну раздзіцеся! — накульгваючы, пайшоў ён кругам.

Тое ж самае рабіў і я, трымаючыся на адлегласці, каб зноў не паспытаць дубінкі.

— Вы чаго прычэпіліся да хлопцаў?..

— Чым яны вам намазолілі, што кідаецеся на іх, як сабакі?..

— Бандзюкоў ідзе лавіць!..

— Калі трэба, дык вас днём з агнём не знойдзеш! А тут... героі брахаць на свой хвост... — абаранючы мяне з Сашам, даваў волю сваім пачуццям натоўп.

— А вы ведаеце, хто яны?! — нечакана накінуўся на нашых абаронцаў міліцыянт, і яго голас сарваўся на фальцэт.

Анатоль ЖУК

УКАЗ.

альбо Ёга па-тутэйшаму

АПАВЯДАННЕ

нос пасінеў. Нос у яго з дзяцінства такі. Расказаў, што падмарозіў, як быў малым, і цяпер, калі трохі ніжэй нуля на вуліцы, ён у яго пачынае набываць колер выпяваючай слівы. Што ж, можа, яно і так (тут ужо я маю на ўвазе Сашаў распавед пра падмарозку). У кожнага з нас нешта сваё ў дзяцінстве недагледжанае. У Сашы нос, у мяне... А што ж у мяне? З носам нібы ўсё нармальна, з вушамі таксама... Ага, руку быў зламаў! О, то была эпапея, і цяпер успомніць страшна!.. Вось і зараз гэты пералом даецца мне ў знак. Рука ў мяне ад гэтага бутэчэчнага цяжару такім болям авзвалася, — ажно ў патыліцы пачало страляць. Маўчу, спіскаю зубы, з апошніх сіл цягну. Пот нават па вушах цячэ. І, Божа мой, нарэшце ўнікае перад намі пункт шклатары: невялікі, амаль курыны дамок з аблезлай тынкоўкай. І аж сэрца зайшлося ад радасці, калі ўбачылі, што чарга... пяць чалавек: дзве акуратныя бабулькі, мужчына няпэўных гадоў з чырвонымі павекамі, маладая жанчына з пакамянчаным прыпухлым тварам і сіняком пад левым вокам і хлопчык год сямі. Нават павітацца з імі захацелася. І я ўжо сапраўды збіраўся раскрыць рот, каб даць свой "Добры дзень", як нас амаль агаломшыў голас прыёмшчыцы:

— У вас, мужчыны, я не прыму...

— Як гэта? — неяк недарэчна ўсклікнуў Саша; калі ён нечага не разумеў (а ў гэтай заяве прыёмшчыцы сапраўды было штось, мякка кажучы, ненармальнае), твар яго рабіўся разгубленым, па-дзіцячы безбаронным. Але гэта толькі на нейкі момант. Бо далей імгненна спрацоўвала яго жыццёвая хватка. Суха і коротка ляснула пытанне: — Чаму?

— Па качану! — нечакана ўзлавалася прыёмшчыца, адлічваючы грошы адной з бабулеч.

Я прыгнечана маўчаў, зусім не чакаючы такога павароту.

— А вось я зараз твой качан аблушлю крыху, каб не надта барзела, — пагрозліва пасунуўся на прыёмшчыцу Саша.

Уся невялікая чарга спалохана падалася назад. І толькі мужчына з чырвонымі павекамі дрыжачым голасам напрасіў:

— Малыцы, не трэба, га, а то і ў нас не возьмуць...

Нешта сваё хацела ўставіць жанчына з сіняком пад вокам, але Саша яе перапыніў:

— Заткні ляпу, а то другой фарай засвеціш!..

Я бачыў, што Саша сапраўды завёўся не на жарт, і наўрад гэта была проста пагроза.

— Божа мой, Божа... — ледзь чутна прашапталі бабулькі, што яшчэ не паспела здаць бутэлку.

— А што гэта ты тут пёнем усхадзіўся? На жонку дома кукарэкай! — нечакана моцным голасам гырнула прыёмшчыца, на выгляд якой было не меней, як шэсцьдзесят гадоў. — Чым я табе заплачу? Сабой? Дык жа не возьмеш такой платы. А можа, фуфайкай гэтай зашмальцаванай?

— А ім чым? — не чакаючы такога павароту, пацішэў Саша, паказваючы на

цам паказала ў столь. — Да таго смаргонскага акадэміка...

Ліха яго ведае, што там за выраз ляпіўся на нашых тварах, але, гледзячы на нас, прыёмшчыца нечакана прапанавала бадай зусім не горшы варыянт, які, на жаль, нам не падыходзіў:

— Ну давайце я вазьму ў вас бутэчку, каб не цягацца з імі, а па грошы прыедзеце заўтра. Абяцалі падвезці!..

— Дзякуем. У нас сёння... — спачатку замармыгаў, потым бадай што бадзёра скончыў Саша: — Адным словам, нам няможна адкладваць!.. Выбачайце.

І нас зноў узяла ў свае абдымкі шэрая абьякавая вуліца. Бясконцы рух аўтамабіляў, мурашыная мітусня людзей на тратуары. Яны забягалі ў магазін, што стаяў на супраць, і, быццам выконваючы чыйсьці абавязковы ўказ, давалі па ім крутала, тварамі зачараваных неандэртальцаў гледзячы на харчовыя вітрыны, і, нічога не набыўшы, беглі далей... Толькі было відаць, як у іх варушацца губы: малітву чытаюць ці што?..

Да наступнага пункта шклатары было пяць прыпынкаў. Тут ужо "пешкі па-танкаваму" — загнуча можна, альбо, у лепшым выпадку, кіну нарваць. І ўсё ж мы былі пакуль спакойнымі, і нейкая алошняя ідыёцкая надзея нас не пакідала. Перабіраючы нагамі, што тэя коні ў стойле — холад браў сваё: як-ніяк, пачатак сакавіка толькі, — мы моўчкі тупалі з краю вуліцы, метраў за дваццаць ад шматлюднага прыпынку, немаведама чаго выглядваючы і на што спадзеючыся. Каб хто спытаў: чаго чакаеце, хлопцы, то самым дакладным быў бы адказ — Гадо! (Хто чытаў п'есу Бекета "У чаканні Гадо", зразумее мяне.) Тупалі, тупалі і... дагупаліся! Тармазамі зарыпеў міліцэйскі "уазік", спыніўся каля нас. Хаця нічога мы не парушалі, ува мне нешта тузанулася. І ў гэты самы момант, калі пачалі адчыняцца дзверцы "уазіка", Саша з усіх ног рвануў па тратуары. З "уазіка" вываліліся два міліцыянты: адзін прыпусціўся за Сашам, другі падскочыў да мяне, пачаў закручваць за спіну маю руку. Я ачмурэў ад такой неспадзяванкі і нічога не петрыў. У першы момант нават ніякага супраціўлення не аказваў. І толькі калі ад болю ажно войкнуў, спачатку напрасіў: — Ты што, азвэрэў? Баліць жа, адпусціць!..

— Маўчаць! — камандаваў міліцыянт, падцінаючы маю руку вышэй да галавы, ад чаго я ажно ў крук сагнуўся.

І разумеючы, што словамі тут не проймеш, бо, як кажучы, смажаным запахла, я амаль што інстынктыўна кароткім ударам нагі назад у нагу міліцыянту ніжэй калена (некалі трошкі займаўся каратэ) пасадзіў свайго насільніка на асфальт і вызваліўся.

Ажно завуў той ад болю. Ды ў наступны момант, пакуль я цёр выкручаны локцаць, у мяне ў вачах пацяміла: удар дубінкай па бядры ледзь таксама не кінуў мяне на асфальт. Але я толькі на імгненне скурчыўся і адскочыў убок. Міліцыянт, накульгваючы, сунуўся на мяне, пагрозліва матляючы дубінкай...

Не ведаю, што магло б адбыцца далей,

— Людзі! — адразу выгукнула некалькі галасоў.

— А вось зараз мы паглядзім, якія гэта людзі, — не здаваўся міліцыянт, і рашуча ступіў да нашых сумак. — Гэта чыё? — паказваючы на іх, глянуў ён на мяне.

— Наша, — адказаў я.

Падышоў Саша з міліцыянтам.

— Чыё наша? Дакладней! — напорыста дабіваўся міліцыянт.

— Маё, маё! — ледзь не залямантаваў я ад усёй гэтай бязглуздзіцы.

— Спакойна, спакойна! — упэўнена спыніў мяне міліцыянт. — Што ў іх?

Узнікла паўза: не хацелася на ўвесь свет выстаўляцца з бутэлькамі, яшчэ пазнае хто-небудзь... І на гэтай паўзе міліцыянт паўтарыў пытанне:

— Што ў іх?

— Крышталь! — апырэдзіў мяне Саша.

— Вас пакуль не пытаюцца! — абрэзаў міліцыянт Сашу, і яго вочы бліснулі нейкім ліхаманкавым агнём. І зноў звяртаючыся да мяне: — Адказвайце.

— Крышталь, — ледзь усміхнуўшыся, ціха пацвердзіў я.

— Крышталь! — радасна падхапіў міліцыянт, і пераможна зыркнуў на прыціхлы натоўп. — Цяпер зразумелі?..

Намёк быў даволі празрысты. Людзі маўчалі.

Міліцыянт зноў павярнуўся да мяне, спытаў — як стрэліў:

— Адкуль?

Разумеючы ўсю недарэчнасць сітуацыі, цяжка ўздыхнуўшы, я адказаў радком рускага паэта:

— Из дома, вестимо...

— З дому? — нядобра перахапіў міліцыянт, і зусім упэўнена вывеў: — Ведаем мы гэтыя дамы!

Ён рашуча нахіліўся над адной з сумак, расшпіліў замок, і... на яго твары адбілася такая гама пачуццяў, што я нават не ведаю, як тое апісаць. Хіба што наступным чынам: гэта быў твар дзіцяці, якому замест "снікерса" далі пластыліну; ледзь не слёзы стаялі ў вачах.

Натоўп грывнуў смехам. На адрас міліцыянта пасыпаліся ўпкілівыя жартачкі...

Колькі імгненнаў міліцыянт як з думкамі збіраўся, потым выпрастаўся і, ні на кога не гледзячы, накульгваючы, рушыў да машыны. За ім пасунуўся яго напарнік.

— Адну хвілінкачу, — спыніў я міліцыянтаў, апанаваны нечаканай думкай. — Дазвольце даведацца вашы прозвішчы і нумары вашых блях, даруйце, жэтонаў; так, здаецца, яны называюцца?

Па вачах міліцыянтаў было відаць, што сэнс маёй просьбы яны зразумелі, і ўсё ж "мой" міліцыянт, гледзячы сабе пад ногі, неахвотна пацікавіўся:

— Навошта?

— Скаргу будзем пісаць вашаму начальству, што нас пабілі задарма. Саша, — звярнуўся я да сябра, — цябе гэты біў? — і галавой кінуў на міліцыянта, які за ім бегаў.

— Ну, біць не біў, а руку крутнуў, што ажно зоркі ў вачах заскакалі...

— Ну вось... — і сам не ведаючы, што пад гэтым разумею, важка вымавіў я і для

пэўнасці нават рукі ўбакі развёў. — Саша, запішы ў дваіх-траіх сведкаў прозвішчы і адрасы... Раптам да суда справа дойдзе... І, дарэчы, абавязкова зайдзі сёння ў паліклініку, здыму пабоі...

Сам не ведаю, адкуль папёрла з мяне такое нахабства, але спыніцца не мог: надта ж прывабнай падалася думка, хоць і была ў ёй свая рызыка.

— А чаму вы ўцякалі? — неяк па-хлалець — было ім гадоў па дваццаць пяць, не болей — падчапіў Сашу міліцыянт, што бегаў за ім.

— Па-першае, я не ўцякаў, а бег, — спакойна і зусім сур'эзна адказаў Саша. — А па-другое, хіба бег ужо забаронены? Штосьці я не чытаў такога ўказа. Можа, новы які, яшчэ неапублікаваны — тады даведзіце да нас, будзем хадзіць толькі... А калі загадаюць — дык і на дыбачкі станем... на карачкі нават... поўзаць будзем...

Ужо парадзелы натоўп новымі кпінамі і смехам падтрымаў Сашу.

— Але ж вы мяне таксама ўдарылі, — неяк няўпэўнена паспрабаваў абараніцца міліцыянт, з якім давялося "высвятляць адносіны" мне.

— Божа, якое нахабства! Вы ж мне ледзь руку не зламалі! І калі я, пакаўзнуўшыся, выбрыкнуў нагой назад і выпадакова трапіў вам у нагу, то гэта вы называеце ўдарам?! — на ўсю сілу свайго таленту абурнуўся я.

І, пэўна, не знаходзячы ніякіх іншых аргументаў у сваю абарону, міліцыянт назваў сваё прозвішча, нумар жэтона. Тое ж зрабіў і яго паплекнік. І поўнай нечаканасцю сталася, калі яны абодва, спачатку адзін, а потым другі, напрасілі прабачэння.

— А пісаць скаргу — гэта ваша права, — дадаў "мой" напаследка.

Яны ўжо сядалі ў аўтамабіль, і я нарэшце рашыўся.

— Адну хвілінкачу! — ступіў я бліжэй да міліцыянтаў. — Ведаеце, хто былое ўспомніць, таму вока вон. Давайце дамовімся з вамі, мы нікуды ніякіх скаргаў пісаць не будзем, а вы падкіньце нас да Някрасава. Вы ж у той бок едзеце...

Хутчэй за ўсё, мой шчыры даверлівы тон паўшыўваў на іх, і, на нас не гледзячы, кіўкамі галавы яны далі згоду.

Вядома, мы рызыкавалі: а раптам замест Някрасава ды ў мянтоўку замятуць? А там ліха яго ведае, што можа стацца... Бо мая бравата наконт скаргі — не болей як понт. І нібыта запісаных прозвішчы і адрасы, на выпадак суда, — усё лухта. Тым болей, што натоўп, выканаўшы сваю "абарончую місію" і задаволіўшы цікавасць, амаль увесь растварыўся... І ўсё ж мы рашыліся...

Усю дарогу ехалі моўчкі. Напрыканцы — даехалі, дзякаваць Богу! — міліцыянт, што бегаў за Сашам, нечакана сказаў:

— Казку пра пастуха, які авечак пасвіў, памятаеце?

— Нешта з галавы вылецела, — крыху здзіўлены пытаннем, адказаў я, спрабуючы сапраўды ўспомніць такую.

— Авечак пастух пасвіў, сумна яму стала і, каб развеселіцца, закрываў: ваўкі, ваўкі! Прыбеглі людзі, бачаць — жарт, разшпіліся. Праз нейкі час ён зноў закрываў: ваўкі, ваўкі! І зноў прыбеглі людзі і, гледзячы, што і гэты раз іх таксама падманулі, разшпіліся. А тут і сапраўды ваўкі наляцелі. Закрываў пастух, а з людзей ніхто і вокам не павёў, пудмаўшы, што той жартуе. Што адбылося з авечкамі — можаце самі ўявіць...

І, пакінуўшы за сабой аблачынку сіняватага дыму, "уазік" пакаціў далей.

— Ты глядзі, яны яшчэ казкі чытаюць! Ну зразумела: позна галоўку трымаць пачалі і, вядома, развіццё познім атрымалася, — і тут не ўтрымаў свой язык Саша.

— Затое твая галоўка ў цябе на шыі рана трымацца пачала. І, можа, прырода дарэмна гэта старанна аб тым наклапацілася, — з той жа доляй сарказму падчапіў я Сашу. — А вось казкі перачытваць табе б не перашкодзіла часам.

Саша толькі чмыкнуў штосьці ў адказ. Пункт шклатары працаваў. Але ж чарга! Яе змяніў хвост вывальваўся далёка з дзвярэй, і мы яшчэ адным звыном прыляпіліся да гэтай бессмяротнай пачвары нашага быцця. І амаль адразу ж да нас павярнулася жанчына, якая стаяла перад намі.

— Мы, відаць, дарэмна марнуем час, — сказала яна ціхім роўным голасам.

— Не зразумеў... — наструніўся Саша.

— Яны сёння да семнаціці трыццаці працуюць. Скароцаны дзень.

Саша завуў:

— Чаму?!

— Указ быў... А зараз семнаццаць. Паўгадзіны засталася. А чарга, бачыце, якая.

Ну, чаргу мы прыкмецілі: тут і гадзінай не абмянешся.

— А вы, у такім выпадку, чаго стаіце? — здзіўлена, як на вар'ятку, утаропіўся на жанчыну Саша.

— Прывыкла... — паціснула плячыма жанчына.

(Працяг на стар. 14—15)

Сямейная Выстава

Светлагорская карцінная галерэя "Традыцыя" імя Г. Пранішнікава ўпершыню наладзіла сямейную выставу. На гэты раз экспазіцыю склалі творы заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Мікалая Казакевіча і яго сыноў — Уладзіміра і Дзмітрыя. Больш за 30 пейзажных, партрэтных, жанравых карцін даюць пэўнае ўяўленне аб творчых асаблівасцях гэтых мастакоў. Мікалай Канстанцінавіч — сапраўдны лірык пейзажу. Літаральна ўсе яго творы прасякнуты светлым, радасным адчуваннем. Гэты лірызм застаецца відавочным і пры безумоўнай схільнасці мастака да пэўнай дэкаратыўнасці, абагульненасці. М. Казакевіч пры ўсёй разнастайнасці вобразна-пластычных рашэнняў вельмі пазнавальны. Адзіная пэўная стылістыка, чысціня, яснасць, натуральнасць. Яго пейзажы — незвычайна рэальнасць. Мастацтвазнаўца Л. Салавей вельмі дакладна вызначыла прынцып яго каларыту: падабенства і супрацьпастаўленне. Што ж, калі ўлічыць, што ён свядома арыентаваўся на такіх мастакоў, як Бялініцкі-Біруля, Куінды, Іваноў, Каровін, то і гэта вынікае вельмі натуральна. Зрэшты, М. Казакевіч зараз не збытаеш ні з кім. Хаця нават на ўрачыстым адкрыцці выставы прыгадваўся, што менавіта ён разам з Д. Алейнікам і Р. Ландарскім, які дарчы, прымаў удзел у гэтай падзеі, стварыў гомельскую школу жывапісу. І ўсё ж, кожны мастак творыць павойму, піша ўласны лёс. У М. Казакевіча ён адметны і шчаслівы.

Так, шчаслівы, насуперак усім жыццёвым абставінам. Нарадзіўся мастак у вёсцы Дулебы Мінскай вобласці. Вайна адняла бацьку і маці. Засталося шасцёрка дзяцей, якія шукалі паратунку ў партызанскім атрадзе. Потым — дзіцячы дом, усведамленне свайго мастацкага таленту, вучоба ў Мінскім мастацкім вучылішчы, у Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце. Мікалай Канстанцінавіч і сёння з удзячнасцю прыгадвае сваіх настаўнікаў, сярод якіх і В. Цвірка. Прыцішаная, лірычная танальнасць яго творчасці яскрава праявілася ў такіх творах, як "Юнацтва", "Над роднымі прасторами". Яна знайшла сваё ўвасабленне і ў шматлікіх пейзажных карцінах, прадстаўленых на гэтай выставе. Спрадвечнае — вада рэк і азёр, лясы, гаі, воблакі — і канкрэтныя пазнавальныя мясціны нашай роднай Беларусі, часцей за ўсё Гомельшчыны. Святочнасцю раздоля краявідаў вызначаюцца карціны: "Крывое", "Вечар", "Горад над Сожам", "Блакiтны красавік", "Апошні прамень", "Восеньскія карункі". Ведаю, што Мікалай Канстанцінавіч працуе зараз над цыклам пейзажных работ, прысвечаных Гомелю. Некаторыя з іх трапілі на нашу выставу. Гэта "Зіма ў парку", "Сож. Вялікая вада".

З удзячнасцю гаварылі пра выдатнага майстра ў час адкрыцця выставы не толькі Р. Ландарскі, але і лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Э. Агуновіч, першы намеснік старшыні гарадскога выканаўчага камітэта У. Патупчык і іншыя. Але калі Мікалай Канстанцінавіч паказваў ужо свае творы ў многіх краінах свету, то для яго сыноў (асабліва для Уладзіміра), які таксама быў нашым госцем, гэта своеасаблівы дэбют. І, безумоўна, удалы. Нават побач з бацькоўскімі творамі яго карціны глядзяцца па-сапраўднаму незалежна і пераканаўча. Уладзімір аддае перавагу шматслаёваму, больш цыяннаму каларыту, імкнучыся захаваць пры гэтым усё багацце каларытных адценняў. Варта паглядзець на яго творы "Адліга", "Навальніца", "Начны дзорны", каб пераканацца ў тым, што ён вырашае, перш за ўсё, чыста жывапісныя задачы. Для Уладзіміра Казакевіча жывапіс ужо сам па сабе — тэма. "Мы з бацькам розныя па стылі, але блізка ці нават аднолькавыя па духу", — сказаў ён, тлумачычы сваю творчую пазіцыю.

Таленавіта напісаны і прадстаўлены на выставе акварэльныя творы Дзмітрыя Казакевіча.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

На здымку: удзячныя наведвальнікі сямейнай выставы.

Фота В. СТРЫБУКА

МУЗЫКА

Чытачы "ЛіМа" ўжо ведаюць, што ў ЗША выйшаў альбом "Музыка Усходняй Еўропы", складзены з трох кампактдыскаў, на адным з якіх прадстаўлена Беларусь (творы ў выкананні мужчынскага камернага хору "Унія" і ў выкананні ансамбля "Ліцвіны"). З мінскім прадзюсерам гэтага маштабнага міжнароднага праекта Сяргеем БАГДАНАВЫМ наша размова.

— Раскрыце, калі ласка, сакрэт: якім чынам амерыканская фірма рыхтуецца выдаць гэтую зборку музыкі краін Усходняй Еўропы, выйшла менавіта на вас?

— Усё адбылося неспадзявана для мяне самога. Аказваецца, рыхтуючы гэты музычны праект, амерыканская фірма звярнулася па матэрыялы ва ўсе краіны, якія мелася прадставіць. Адпаведныя прапановы, наколькі я ведаю, паступілі па факсе і ў афіцыйныя ўстановы Беларусі: на радыё, тэлебачанне, у Міністэрства культуры. Гэтыя прапановы-запыты засталіся без адказу. Час ішоў, амерыканцы мусілі здаваць падрыхтаваныя матэрыялы ў вытворчасць, а ў зборцы "Музыка Усходняй Еўропы" не хапала... Беларусі. Яны звязаліся з чалавекам, які вядзе ў Інтэрнэце беларускую старонку на тэмы турызму і культуры. Чалавек гэты — наш беларускі фізік, зараз працуе ў ЗША. Ён ведае мяне як гукарэжысёра, які асвоіў тэхніку лічбавага запісу. Звярнуўся з просьбай вылучыць, бо "афіцыйная" Беларусь маўчыць, падводзіць. На ўсе справы ў мяне было тры дні: з рэпертуару калектываў, з якімі даводзілася супрацоўнічаць у студыі, падабраць музыку розных жанравых напрамкаў, але характэрную менавіта для Беларусі; зрабіць дасканалыя запісы з наяўных стужак; сабраць фотаздымкі, тэксты для буклета; знайсці перакладчыка... Усё рабілася ў неверагодна хуткім тэмпе, адсылалася па частках. Гэта было лямта. А пад восень мне паведамілі, што альбом выйшаў у свет. Праўда, мы атрымалі яго зусім нядаўна: праблемы з перасылкай.

— Ці дазналіся ўрэшце, што гэта за фірма, якая зладкавала такі унікальны праект?

— Як ні даўна, я і не дазнаваўся: лічыў сваім абавязкам зрабіць справу — хутка, на дастойным узроўні. Выканаў сяброўскую просьбу. Назавём гэта своеасаблівай "гумані-

тарнай акцыяй". Галоўнае, што за зробленае не сорамна: маю працу ўхвалілі, з дасла-ных допісаў выбралі, як вядома, два калектывы: "Унію" ды "Ліцвіноў". Гэта, падкрэ-лю, не мой суб'ектыўны выбар, а — густ заказчыка. У кожным разе, за Беларусь не сорамна.

Атрымаўшы доўгачаканую каробачку, у якой тры дыскі ды досыць ёмісты буклет, уважліва ўсё вывучыўшы, я магу толькі ска-заць, што прадзюсер гэтага дабрачыннага праекта — спадарыня Мішэль Шапіра, што капіраваць, публікаваць і распаўсюджаць матэрыялы зборкі забараняецца, што на вок-ладках стаіць фірмовы знак: "Ellipsis arts". Цікава, што не так даўно я атрымаў факс з ЗША ўжо ад іншага прадзюсера. Ён, аказ-ваецца, азнаёміўся з "Музыкай Усходняй Еўропы" і ўпадабаў маю працу як гукарэжы-сёра. Таму прапануе дзелавае знаёмства,

— Дый нічога асаблівага нашы гасцра-ры не прывозіць, папрацаваўшы з замежнымі фірмамі. Бачыў я, напрыклад, кампакт Ка-мернага аркестра каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі, калектыву знакамітага. Гэта й сапраўды зроблена "дзесьці там". Бо на-пісана: "выпушчана ў Еўропе". І ніякіх зыход-ных звестак. Гэта проста "пірацкая" прадук-цыя. На жаль, не давялося праслухаць і аца-ніць якасць запісу. А паводле паліграфіі гэта непараўнальна ніжэй за ўзровень нашай бе-ларускай друкаванай прадукцыі. І нідзе нават не пазначана, з дапамогай якой тэхнікі зро-блены сам запіс, калі, кім. Даруйце, але гэтак можна выпусціць усё, што заўгодна, расты-ражаваўшы на кампактах.

— Такую паслугу сёння ўжо нібыта можа зрабіць Белтэлерадыё, але кампазітары не спяшаюцца замаўляць заказы, бо ўзровень запісу так званай балванкі для будучага

Сяргей Багданаў, прадзюсер і летуценнік

цікавіцца інфармацыяй пра беларускую му-зыку — найперш, як піша, этнічную, а так-сама акадэмічную сучасную.

— Сяргей, колькі гадоў таму "ЛіМ" прад-стаўляў вас чытачам як кампазітара, спецыяліста ў сферы электроннай музыкі. Вас таксама ведаюць як дырыжора, як аранжыроўшчыка, як педагога. Яшчэ адна прафесія — гукарэжысёр. А цяпер да ўся-го — і прадзюсер...

— Жыццё вымушае займацца розным. Як музыкант навучыўся многаму. Супрацоўні-чаю па запрашэнні з рознымі фірмамі як гукарэжысёр, як кампазітар, як рэдактар нотных тэкстаў. Асноўная сталая праца — галоўны дырыжор эстраднага аркестра Бе-ларускага таварыства інвалідаў па зроку. У клопатах пра хлеб надзённы — і сярод му-зыкантаў я тут не арыгінальны — менш зай-маецца асабістымі творчымі праектамі. А яны ёсць.

— Многія творчыя праекты не спраў-джаюцца па самых розных прычынах. Як сказаў класік, драматычныя жыццёвыя ўзрушэнні не могуць нашкодзіць мастаку, а вось штодзённыя дробныя клопаты забіваюць творчасць. Вядома, будзённыя марнасці не спрыяюць нараджэнню му-зыкі. А калі яна пішацца, паўстае чарада нятворчых пытанняў: хто, дзе і ці хутка яе выканае; дзе і як яе запісаць; ці ўдасца выдаць ноты? Сёй-той з беларускіх выка-наўцаў, павандраваўшы з гастролімі па замежжы, бывае, прывозіць кампактдыск, зроблены "дзесьці там". І калі з дазволу іншаземнага прадзюсера ў лік запісаў патрапіць твор беларускага аўтара — гэта ўжо свята! Хаця... Смуткаваць трэба з-за такога становішча нашай музыкі.

дыска нездавальняючы. "Ачышчаны" ва-рыянт вымагае дадатковай працы.

— Зразумела, дзяржава выдаткавала не-малыя грошы, каб набыць лічбавую тэхніку для студыі Белтэлерадыё. Не ведаю, хто займаецца камплектацыяй новай апаратуры, што стаіць на БТ, але зрабіў ён гэтую спра-ву, на маю думку, некампетэнтна. Параўно-ўваю з нашай студыяй, пры таварыстве інва-

КІНО

Прадчуванне "новай хвалі"

На студзеньскай вечарыне кінаклуба "Наша кіно" дэманстраваліся кароткамэтражныя фільмы маладых беларускіх рэжысёраў. Пустая зала Саюза кінематаграфістаў здзівіла мяне, няўжо працы вучняў В. Турава не імкнуча заўважыць? Памятаю, як на кінафестывалі "Лістапад-97" нават прафесійнае журы праігнавала праграму студзеньскіх прац (потым гучалі рэплікі накшталт "а калі гэта было?!"). Праігнавала на карысць дэбютнай карціне Г. Сукачова "Крызіс сярэдняга ўзросту", ды балабанаўскага "Брата". Разумею, што дэбют розніцца ад дэбюту: калі беларускія фільмы ў непрэстыжым "Цэнтральным" глядзелі самі стваральнікі, дык карціны Сукачова і Балабанава праз гадзіну ўжо мелі аншлаг...

Яшчэ Ф. Феліні ды І. Бергман спрабавалі глядзець на свет вачыма сваіх герояў — дзяцей. Традыцыю майстроў сусветнага кіне-матографа падхапіў малады беларускі рэжы-сёр Андрэй Кудзіненка. У яго чорна-белай трылогіі, якую склалі кароткамэтражныя фільмы "Сэрца Ягоркі", "Жарцік" і "Гульня ў хованкі" свет таксама назіраюць дзеці. Цікава: трылогія Кудзіненкі нагадала мне гісторыю кінематографа. Першы фільм рэ-жысёра — нямы. Маленькі Ягорка (А. Колбы-шаў) бяжыць па вуліцах горада з паветра-ным шарам у руцэ (сюжэт з А. Ламарыса). Трымаць яго — ужо радасць для хлапчука (метафара: шар — сэрца — жыццё). Шарык утрымаўся ў далоньцы нават пасля хулігану на веласіпеды, ды ад галінкі ля школы адвя-заўся і паляцеў. Дзіця не будзе доўга сума-ваць: замест аднаго шарыка, аднаго "сэр-ца", Ягорку з неба падаравана шмат іншых шароў-сэрцаў. Забарона бессардэчнасці... Другая і трэцяя карціны Кудзіненкі ўжо

гукавыя. "Жарцік" зроблены па матывах про-зы Ф. Салагуба. Дзяўчынка выпадкова б'е парцэлянавы кубак свайго алексуна. Той, раз-злаваўшыся, прыдумвае жарцік пра чарвяка, які нібыта запаўзае ў нутро чалавека і адтуль згрызае яго. Ідзіцкая выдумка ператвараецца ў страшэннае пакаранне: дзяўчынка ўвесь час адчувае чарвяка ўсярэдзіне. Трэба адзначыць, што ўжо ў другой стужцы Кудзіненкі адчува-еш элементы псіхалагізму і напружанасці. Калі "Сэрца Ягоркі" толькі цытата з фільма Лама-рыса "Чырвоны шар", то "Жарцік" — гэта ўжо аўтарскае назіранне за паводзінамі люд-зей. Дзяўчынка — мілая, жыццярадасная, нечакана сутыкаецца з непараўменнем і бес-сардэчнасцю блізкаі: ім спадабаўся жарцік пра чарвяка! Гэта дапамагае зразумець ёмістая дэталь, агідны твар алексуна, які з асаюдай паядае макароны. Аднак рэжысёр не пакідае сваю гераіню ў стане безвыходнасці...

Апошні фільм А. Кудзіненкі, "Гульня ў хованкі", самы доўгі па часе (26 хвілін) і

самы, на мой погляд, цікавы. "Гульня ў хо-ванкі" — гэта перш за ўсё сюжэтная гульня з часам. Хлапчык хаваецца ад пераследаў у старым доме. Пакуль брытагалоўны падлеткі шукаюць яго (дзеці рэдка ўспрымаюць ад-нагодкаў, якія адрозніваюцца ад іх), ён зна-ходзіць рэчы пачатку ХХ стагоддзя: часопісы, фотаздымкі ды ляльчага блазна. Нечакана чуюцца галасы — матэрыялізуюцца былыя жыхары дома: бацькі, дзеці, нянька. Тыя самыя дзіцячыя радасці — лялька "плясун" ды гульня ў хованкі, тыя самыя праблемы дарослых — непараўменне бацькоў. Найўны маленькі Косцік упэўнены, што бацькі сва-рацца з-за яго, ноччу ён гуляў у хованкі з Каціш. Пік напружанасці, — дзіцячая і да-рослая трагедыя пераплітаюцца, калі дзіця, як той ляльчыні блазна, непатрэбна нікому. Аднак хутка галасы заціхаюць і знікаюць цені. Знікаюць так хутка, як след на стале ад кубачка з кіпнем у фіلمе А. Таркоўска-га "Люстэрка" — сімвал імгненнага ўваск-рэсення мінулага ў часе будучым...

Андрэй Кудзіненка апынуўся ў рэжысуры дзякуючы любові да чытання. Пасля школы вучыўся ў Кіеўскім політэхнічным інстытуце. Сёлета заканчвае Беларускаю акадэмію ма-стацтваў. Перспектыву мала: няма грошай, доб-рых сцэнарыяў. Ёсць творчы саюз з аператарам Ларысай Кабернік (якая таксама ўжо паспра-бавала сябе як рэжысёр) і мастаком Наталляй Навоенкай. Кароткамэтражкі Кудзіненкі —

лідаў па зроку: яна ўкамплектавана больш рацыянальна, больш сучасна і адносна танна. А зрэшты... Важна не столькі тое, як абсталювана студыя, колькі тое, хто ў ёй працуе. Можна купляць найноўшую тэхніку, але гэта не паўплывае на канчатковы вынік працы, калі за гукарэжысёрскім пультам будучы сядзець "учарашнія" людзі, не навучаныя, як з гэтай тэхнікай "размаўляць", без уяўлення пра тое, якіх эфектаў, якой якасці можна з яе дапамогаю дасягнуць, якая кнопка за што "адказвае".

— **Практычна ўсе навінкі камернай, сімфанічнай музыкі, новыя праграмы дзяржаўных калектываў, салістаў запісваюцца на дзяржаўным радыё. Выпуск, на дзяржаўным узроўні, аўдыёкасет і кампактдыскаў так і застаецца праблемай. Ніяко кампазітарам і выканаўцам дзевяціццацца вырашаць гэтую праблему за ўласным кошт з дапамогаю недзяржаўных фірмаў? Можна, тыражаванне набыткаў беларускай музыкі — справа ўвогуле не дзяржаўная, а... асабістая праблема творцаў ды выканаўцаў?**

— Я лічу, Беларусь мусіць мець адпаведную дзяржаўную ўстанову. Абавязкова! І я зусім дакладна ўяўляю сабе, якая мае быць структура. Калі б кіраўніцтва краіны зарыентавала на гэта сваю ўвагу і, вядома ж, капіталаўкладанні, Беларусь магла б у хуткім часе заваяваць сур'езную ўвагу ў свеце — як дзяржава, у якой умеюць культурна і разумна распараджацца багаццем.

— **О, у вас ёсць вялікая ідэя?**

— Ёсць вельмі простая і ўрэшце прыбытковая ідэя, калі яе не змарнаваць. Я мяркую, што застарэлыя праблемы тыражавання, захавання, распаўсюджвання, прапаганды беларускай музыкі можна вырашыць, стварыўшы студыйна-выдавецкі комплекс. Ні ў якім разе не дамагацца асобнага існавання студый гуказапісу, асобна — нотнага выдавецтва! Усе павінна існаваць і дзейнічаць у комплексе. Беларусь пазбаўляе сябе шанцу стварыць такую структуру на базе ўсім вядомага Палаца рэспублікі: агромністае пам'яшканне ўжо "распісана", вызначаны, наколькі мне вядома, і кірунак працы студый гуказапісу, абсталюванай там рыштункам... 1988 года! А можна было б зраіць сапраўдны сучасны музычны цэнтр, у якім бы ажыццяўляліся высакакласныя, на ўзроўні сусветных патрабаванняў, запісы, і друкаваліся ноты — кампетэнтна, з веданнем сучасных патрабаванняў да нотаграфікі. Бо, на жаль, тая нотная прадукцыя, што друкуецца сёння з дапамогаю камп'ютэрных цэнтраў, часцяком грэшыць на непісьменнасць: недасканалыя праграмы ў "машынах", музычна неадпаведныя наборшчыкі ці рэдактары тэкстаў. Дзяржаўны ўзровень быў бы ў нейкім сэнсе гарантам больш строгага падбору спецыялістаў.

— **Ваша ідэя зусім не падаецца утопіяй: сапраўды, сабраць пад адным дахам студыйна-выдавецкі комплекс было б і лагічна, і відавочна, больш танна, чым ствараць і тое, і другое паасобку.**

— Сёння адно без другога не абыходзіцца, і, у прынцыпе, адной і той жа тэхнікай карыстаюцца і там, і там. Камп'ютэры дазва-

ляюць вырашаць выдавецкія праблемы, эксперыментуваць з электронным гукам і г.д. і г.д. Гэта не вымагае вялікіх грашовых укладанняў, вялікага пам'яшкання. Прынамсі, стварэнне такога комплексу каштавала б куды меней, чым фундацыя новага Маладзёжнага тэатра эстрады. Між іншым, я пакуль не зразумеў мэтазгоднасць стварэння такога тэатра на дзяржаўным узроўні. Калі эстрада не прыносіць грошы, значыць яна і народу, па вялікім рахунку, не патрэбна. Эстрада — гэта шоу-бізнес, гэта тая сфера, якая паводле прыроды сваёй (масавасць!) павінна прыносіць даход. А калі яна атрымлівае дзяржаўную датацыю — гэта, на маю думку, нейкі монсэнс. Такого няма нідзе ў свеце! Прытым наша сур'езнае мастацтва застаецца без належнай увагі...

— **Але вы, здаецца, не да канца раскрылі сэнс сваёй "простай ідэі"?**

— Сапраўды, калі дбаць пра стварэнне студыйна-выдавецкага комплексу, дык трэба мець на ўвазе яшчэ і выканаўчы калектыв пры ім. Абавязкова! Аркестр, хор. Сімфанічна-харавую капэлу. Прычым, не проста дзяржаўны калектыв — такіх пакунікаў у нас нібыта хапае. А, напрыклад, — Прэзідэнцкі сімфанічны аркестр. Ён быў бы прэстыжным для краіны. І, вядома, для саміх музыкантаў. На такой грунтоўнай базе можна было б ствараць разнаітыя камерныя ансамблі. Каб музыканты былі і творча, і матэрыяльна зацікаўленыя працаваць у адным калектыве, не бегаць туды-сюды ў пошуку дадатковай капейкі, не шукаць часам зневажальных для прафесійнай годнасці замежных праектаў...

— **Дзякуй Богу, музыканты высокага класа ў нас яшчэ засталіся, гадуюцца ў маладыя...**

— Вось бы даць ім шанц годна працаваць у сябе на радзіме! Рыхтаваць новыя праграмы, аперацыйна і высакакласна іх запісваць. Рабіць кампакты, канкурэнтаздольныя на сусветным рынку... Адначасова выдаваць ноты і распаўсюджваць — каб і ў нас ведалі сваіх кампазітараў, каб і замежнікі гралі нашу музыку (такія прэзэдэнты ёсць, але яны выпадковыя, адзінкавыя). Займацца рэкламай нашых музычных набыткаў, папулярызаваннем беларускай музыкі, скарыстоўваючы паліграфічныя магчымасці гэтага ж выдавецкага абсталювання... Бяруся з лічбамі ў руках даказаць эканамічнасць і рацыянальнасць такой структуры.

— **Так і хочацца выгукнуць: ідэя Сяргея Багданава — дзяржаўную падтрымку!.. Давайце думаць, што "ЛІМ" разумнымі людзьмі чытаецца, што гэтая гаворка без дабравольнай увагі не застаецца, што ваш прафесійны досвед і кемлівасць спатрабляцца не толькі ў іншаземных культурніцкіх акцыях і музычных праектах. Сяргей, я ведаю пра вашы творчыя задумкі, пра кампазіцыю з жывымі голасамі і электроннымі сугуччамі, пра арыгінальную працу для дзіцячага музычнага тэатра... Ваша музыка даўно не гучала ў філарманійнай зале. Хай бы нагадала яна пра сябе сталічным слухачам...**

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота А. ПРУПАСА

БРАВА!

Перастваральны талент

Не прыгадаю, каб сучасная беларуская музыка калі-небудзь выклікала буру авачый, воклічы "брава!" і слёзы на вачах. Але так было на канцэртах лаўрэата міжнароднага конкурсу Алега Крымера ў Гродне і Лідзе.

Пра што гэта гаворыць? Перш за ўсё пра тое, што музыкае мастацтва Беларусі зноў перажывае росквіт: у нас з'явіліся кампазітары, здольныя хваляваць слухачоў, выканаўцы, якія дасягнулі вышніх прафесіяналізму, і публіка, якая разумее складаныя творы. Гэта гаворыць таксама пра тое, што мы можам (калі, вядома, пастараемся) арганізаваць злітарныя канцэрты для людзей з самымі вытанчанымі густамі.

Піяніст Алег Крымер даўно прапагандавае беларускую музыку. І дамагаецца бліскучых вынікаў! У кожным творы ён знаходзіць штосьці адметнае, непўторнае.

Саната Вячаслава Кузняцова бездакорная па форме. Яна прасякнута крохкімі і чыстымі эмоцыямі — свежасцю ландышаў, пакрытых кропелькамі ранішняй расы.

Журботнай лірыкай напоўнена Прэлюдыя Ігара Паліводы. Створаная літаральна за месяц да смерці кампазітара, гучыць як ягонае "лебядзіна песня".

Глыбінёй і маштабнасцю задумі вылучаецца фартэпіяны цыкл "Сузор'і Задзяка" Веранікі Швец. У касмічным кругазвароце мільгаюць канфігурацыі зорак. Міжволі судносіш свой Знак з яго музычным увасабленнем. Меў рацыю Кант, які сцвярджаў, што ў свеце ёсць толькі дзве неаспрэчныя рэчы: маральны закон у нас саміх і зорнае неба над намі!

Зусім іншы пачуцці занатавання ў "Вячэрняй сюіце" Галіны Гарэлавай. Радаснае шчабятанне птушак змяняецца залацістым захадом сонца. Прырода засынае ў шчаслівым спакоі.

Саната-Сарабанда Алега Сонаіна мае эпіграф: "Усім загінуўшым — Дарослым і Дзецям на пароме "Эстонія" 28 верасня 1994 года ў халодным Балтыйскім моры недзе паміж Хельсінкі і Стагольмам". Самой тэмай быў прадыхаваны выбар адпаведных сродкаў выяўлення. У маналітнай драматычнай канструкцыі аўтара няма нічога малазначнага і выпадковага. Безумоўна, кожнаму, хто слухаў гэтую музыку, па-свойму бачылася карціна бедства: хтосьці бачыў з вышніх палёту, як знікаюць у водавароце асобныя целы, сплечыня ў апошніх абдымках; хтосьці нібыта на сабе адчуў шматметровую тоўшчу вады; у чыхіхсці вачах успыхнула яркае святло выбухнулага Сусвету. Ніхто з прысутных не застаўся абывалькам да пахвальнай Санаты-Сарабанды таленавітага кампазітара.

Праграма канцэрта А. Крымера старан-

на прадумана. Можна ўгледзець сіметрыю ў яе вобразнай сферы: зямля-космас-зямля. К канцу праграмы ўзрастае адчуванне трагедыінасці.

Для яго далёка не ўсё адно, якую музыку іграць. Ён адрознівае, дзе сапраўднае мастацтва, а дзе — рамяство. У простым — выяўляе прыхаваныя магчымасці, у складаным — унутраны сэнс. Дамагаецца яснасці і пераканаўчасці інтэрпрэтацыі. Часам кампазітары... не пазнаюць свае сачыненні, пераўтварыўшы фантазіяй піяніста (не дарэмна ж ён вывучаў кампазіцыю ў маладыя гады!). Піяніст-майстар і піяніст-мастак — так я вызначыў бы творчую індывідуальнасць Алега Крымера. Артыст шмат канцэртуе. Пасляхова выконвае і сучасную, і класічную музыку. Плённа працуе ў педагогіцы — выхаваў некалькі лаўрэатаў рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў. У ім пульсуе жылка арганізатара — па запрашэнні Крымера прыежджалі з канцэртамі ў Брэст карыфеі спецыялістаў Мільштэйна, Башкіраў, Малінін, Мяржанаў, Вядзернікаў, Васкрасенскі.

Цэласная і самапаглыбленая, але актыўная натура Алега Крымера шукае самавыяўлення ў розных галінах музычнай дзейнасці. Пры гэтым з людзьмі ён просты і далікатны, не пакутуе на амбітнасць — не любіць гучных слоў, не ганяецца за славай. Проста — змяняе жыццё вакол сябе непрыкметнай падзвіжніцкай працай.

Віталь РАДЗІЕНАЎ,
старшыня Асацыяцыі кампазітараў
Гродзеншчыны

вартая заўвага на аўтарскае кіно. Але ён цяпер мяркуюе здымаць на відэа (так робяць многія беларускія рэжысёры) кароткія рэкламныя ролікі... Акрамя А. Кудзіненкі, з маладых рэжысёраў хочацца вылучыць і яшчэ двух — Аляксандра Колбышава і Антона Войніча. Іх фільмы: "Чорная скрыня" і "Яўдоха" летась удзельнічалі ў І Нацыянальным фестывалі беларускіх фільмаў; стужка А. Колбышава нават атрымала спецыяльны прыз журы "За лепшую студэнцкую работу". З першых кадраў "Чорнай скрыні" пазнаеш мінскі парк Чалюскінцаў. Галоўны герой, былы ваенны лётчык (А. Кацянёў), зноў і зноў перажывае імгненны вайны (трэба адзначыць, што А. Колбышаў — былы воін-афганец). Герой Кацянёва свядома шукае цяжкіх успамінаў: са страшэннай хуткасцю імчыць у мінулае... на атракціёне "Супер-8"...

Зусім іншы фільм у А. Войніча. Яго галоўная гераіня — малаадукаваная Яўдоха. Атрымаўшы вестку пра смерць сына, яна нават не можа зразумець, у чым рэч. Заўважна, што рэжысёр не абмянае літаратурнага метаду Тэфі (паводле яе сюжэта зроблены сцэнарый) — "смах скрозь слёзы". У апошнім эпізодзе цёмная Яўдоха кажа: "Даслаў Панас ліст, прыйдуць і грошы"; а кадрам — "Рэквіем" Моцарта... Адсюль — ілюстрацыйнасць фільма.

Сёння Беларусь называюць рэспублікай мёртвага кіно: многія новыя беларускія фільмы не заслугоўваюць ні ўвагі глядачоў, ні ўвагі крытыкаў. Але як абмінуць маладых рэжысёраў? Тых, якія, на мой погляд, вельмі таленавітыя і перспектыўныя. Здатныя ўзняць "новую хвалю"...

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

ФЕСТИВАЛІ

Музычныя вечары над Бугам

Не так часта ў Брэсце бываюць падзеі, якія збіраюць сотні прыхільнікаў музычнага мастацтва. Х Міжнародны фестываль "Студзеньскія музычныя вечары" можна лічыць менавіта такой буйной падзеяй. Вытокамі брэсцкага фестывалю сталіся вядомыя "Снежанскія вечары", арганізаваныя ў Музеі выяўленчага мастацтва Масквы яшчэ па ініцыятыве вялікага піяніста сучаснасці Святаслава Рыхтэра.

"Студзеньскія музычныя вечары" ўвесь час рыхтавала Брэсцкае музычнае таварыства і абласное ўпраўленне культуры. Якімі ж атрымаліся сёлета юбілейныя?

Увага з боку прадстаўнікоў уладаў горада і вобласці надала імпрэзе больш грунтоўнасці. Прыемна, што сёлета даволі разнастайна было прадстаўлена інструментальнае выканальніцтва: скрыпка, вялянчэль, баян, фартэпіяна, духавыя. Многа было сусветна вядомых спевакоў — з Літвы, Малдовы, Расіі. Прынамсі, народная артыстка СССР Марыя Біешу.

Праўда, не абыходзілася без арганізацыйных "накладак", і рэклама вялася недастаткова шырока, таму зала была няпоўная. Вядучыя канцэрта атрымлівалі праграму няясночасова, іншым разам напісаную ад рукі, таму дапускалі памылкі ў аб'явах. У асвятленні фестывалю ўдзельнічалі толькі мясцовыя журналісты. На жаль, "скамечанае" з-за недахопу часу выступленне Марыі Біешу не надало фіналу "вечароў" чаканай узнесласці. І, што самае дзіўнае, не стала элементарнай чысціні ў тэатры, дзе ладзіўся фестываль.

І ўсё ж свята музыкі адбылося. А пачалося яно з выступлення маладзёжнага хору Брэс-

цкага музычнага каледжа (хормайстар Мікалай Трафімук), якое зададо добры тон фестывалю. У выдатнай выканаўчай форме была народная харавая капэла настаўнікаў ГДК Брэста (кіраўнік Ганна Пячонкіна).

Фартэпіянае мастацтва Беларусі прадстаўляў званы музыкант Ігар Алоўнікаў. У Брэсце ён іграў сваю любімую музыку — Вялікі бліскучы паланез Ф. Шапэна і Канцэрт для фартэпіяна до мінор Л. ван Бетховена — у суправаджэнні сімфанічнага аркестра Беларускай акадэміі музыкі "Маладая Беларусь" пад кіраўніцтвам маэстра Міхала Казінца. Гэты калектыв выканаў таксама Сімфонію рэ мінор Ц. Франка.

У фестывалі ўдзельнічалі яшчэ тры аркестры. На думку знаўцаў, Камерны духавы аркестр гімназіі-каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам маэстра Льва Муранова граў бездакорна. Слухачам спадабалася і праграма, складзеная з твораў Ж. Бізэ, Д. Вердзі, Ф. Шуберта, А. Пятрова, і салісты А. Нямірскі, Д. Солтан, А. Яскельчык, Я. Лятэ...

Шчырыя апладзісменты заслужыў Сімфанічны аркестр абласнога тэатра драмы і музыкі. Аркестр мусіў за кароткі тэрмін падрыхтаваць сваю праграму і акампанемента для салістаў. І здаецца, што яго галоўны дырыжор Міхась Снітко няблага справіўся з гэтай задачай, хаця міжнароднага ўзроўню выканання аркестр пакуль што не дасягнуў. Такія ж уражанні і ад ігры Камернага аркестра Брэсцкай абласнога філармоніі (дырыжор Аляксандр Мартыненка).

Што датычыць замежных гасцей фестыв-

валю, дык сярод іх, без перабольшання, былі сапраўдныя майстры, лаўрэат міжнародных конкурсаў з Украіны, дзят баяністаў Юрыя Якавенка ды Віталі Старжук, маладая і перспектыўная спявачка з Літвы лаўрэат міжнародных конкурсаў Любоў Хухрова. Летась Л. Хухрова ўдзельнічала ў прэстыжным оперным фестывалі ў Ірландыі, дзе, як і ў Брэсце, зачаравала публіку сваім яркім драматычным талентам.

Яшчэ адна ўдзельніца "Студзеньскіх музычных вечароў" — лаўрэат міжнародных конкурсаў скрыпачка Катаржына Дуда з Польшчы. Яе пранікнёная ігра з першых гукаў захапіла залу. Катаржына гастралювала па Амерыцы, Францыі, Расіі, Швейцарыі. На фестывалі ў Брэсце яна бліскуча выканала Канцэрт для скрыпкі з аркестрам рэ мінор П. Чайкоўскага. Запомніўся яшчэ адзін удзельнік музычнага свята — Маўсар Мінаеў, заслужаны артыст Расіі, саліст Вялікага тэатра оперы і балета Расіі, лаўрэат міжнародных конкурсаў імя Э. Віла-Лобаса ў Рыа-дэ-Жанейра і імя Ф. Шаляпіна ў Маскве. Выразным выкананнем арыў з опер і рамансаў наш госць пацвердзіў свой высокі міжнародны ўзровень майстра вакалу.

У заключным канцэрте "Студзеньскіх музычных вечароў" выступілі вядучыя салісты Нацыянальнай оперы Малдовы — Беата Ганзел, Уладзімір Драгаш і Марыя Біешу. І кожнаму ў зале артысты падаравалі незабыўныя хвіліны вялікага і венага мастацтва музыкі.

Алена КАПАЧОВА,
рэдактар Брэсцкай абласной
студыі тэлебачання

Зведала жыццёвае ліхалецце

Ядвіга Бяганская нарадзілася ў 1908 годзе ў горадзе Улан-Удэ (Бурація) у сям'і чыгуначніка. Той год быў высакосным, а да ўсяго дзень яе нараджэння прыпаў на 29 лютага. Хто яго ведае, магчыма, і гэта паўплывала на далейшы лёс. Як бы там ні было, а гора хпіла. Рэпрэсавалі ў трыццатых гады (у 1922 годзе сям'я Бяганскіх вярнулася на Беларусь) і бацьку, шчыра адданга савецкай уладзе, і сваёй... А ў лістападзе 1937-га і сама была арыштавана. Асудзілі Я. Бяганскую на 10 гадоў зняволення. Адбылася тэрмін у калымскіх лагерах. У лістападзе 1947 года дазволілі жыць на Гомельшчыне. І толькі пасля рэабілітацыі ў 1954 годзе змагла вярнуцца ў Мінск.

Дэбютавала Я. Бяганская ў 1926 годзе вершамі на старонках часопіса "Малады артыст". Выдала для дзяцей кнігі апавесцяў, апавяданняў "Далека на Севере" (Магадан), "Жэнеў галубок", "Сустрэча з морам", "Зосіна зорачка", "Сланечнікі" і іншых. Шмат перакладла з польскай і славацкай моў на беларускую. Не стала Ядвігі Іосіфаўны 3 красавіка 1992 года.

Багаты шлях, багатыя набыткі

2 сакавіка Аляксей Бачыла мог бы адзначыць сваё 80-годдзе. На жаль, ужо п'ятнаццаць гадоў, як яго няма разам з намі: Аляксей Мікалаевіч памёр 3 студзеня 1983 года. Нарадзіўся ён у вёсцы Лешніца цяперашняга Пухавіцкага раёна. Пасля заканчэння ў 1934 годзе Беларускага педагагічнага тэхнікума выкладаў беларускую мову і літаратуру на Міншчыне, завочна скончыў Мінскі настаўніцкі інстытут (1939). Восенню ж гэтага года быў прызваны ў армію, з якой дэмабілізаваўся толькі ў 1945-ым. Удзельнічаў у паходзе на Іран, у баях на Крымскім, Паўночна-Каўказскім, Варонежскім, 2-м Беларускам і 1-м Прыбалтыйскім франтах. Пасля вайны працаваў у рэдакцыі "Настаўніцкай газеты", а з 1946-га па 1959-ы — у "Ліме": загадчык аддзела, адказны сакратар, намеснік галоўнага рэдактара. Быў уласным карэспандэнтам "Літэратурнай газеты" па Беларусі, адказным сакратаром часопіса "Полымя", а з 1972-га па 1978-ы — старшым рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура".

3 першым вершам выступіў яшчэ ў 1934 годзе. Выйшлі кнігі паэзіі "Шляхі", "Подых вясны", "Зоры вясення", "Дарыце цюльпаны", "Гараць лісты кляновыя" і іншыя, зборнік гумарыстычных вершаў "Кавалер Мікіта", кніжка для дзяцей "Мне купілі самакат". А. Бачыла з'яўляецца аўтарам нарыса пра жыццёвы шлях М. Багдановіча "Дарогамі Максіма", кнігі ўспамінаў, артыкулаў "Крыло неспакою". Напісаў лібрэта опер "Яснае святанне", "Вернасць", "Калючая рука", "Калі ападае лісце", "Зорка Венера", лібрэта аперэты "Паўлінка" (па аднайменнай камедыі Я. Купалы), займаўся перакладчыцкай дзейнасцю.

Песні на вершы А. Бачылы ўвайшлі ў зборнік "Я сэрца з табою", што выйшаў у 1988 годзе. Мелодыя адной з іх — "Радзіма, мая дарагая..." стала пазнавальнай рэспубліканскага радыё. Найбольш поўна творча спадчына А. Бачылы прадстаўлена ў трохтомніку, які пабачыў свет у 1986—1987 гадах.

Дзеля абуджэння талентаў

Сто гадоў назад, 18 лютага 1898 года, у Мінску ўзнікла прагрэсіўная грамадска-культурная арганізацыя, што атрымала назву Мінскае таварыства аматараў прыгожых мастацтваў. Адным з ініцыятараў яго стварэння стаў рускі пісьменнік Я. Чырыкаў, а таксама А. Аляксандраў, І. Самойла, С. Мядзведзеў і іншыя. Таварыства мела літаратурную, драматычную, музычную і мастацкую секцыі і з'яўлялася масавай для свайго часу творчай арганізацыяй (у апошні год існавання налічвала 650 членаў). Шмат рабілася дзеля прапаганды эстэтычных ведаў, творчага абуджэння гарадскога насельніцтва, развіцця яго мастацкай самадзейнасці. Не абыходзіліся ўвагай і палітычным пытанні. Прынамсі, напярэдадні і ў час рэвалюцыі 1905—1907 гадоў у асобных лекцыі збіралася да 1000 чалавек.

Для прапаганды рэвалюцыйных ідэй выкарыстоўвалася і сцэна. Былі пастаўлены "Фама Гардзеў" і "На дне" М. Горкага (дарэчы, другі спектакль — першая пастаўка ў Расіі гэтага творца на аматарскай сцэне), "Дзідзька Ваня" і "Чайка" А. Чэхава, "Улада цемры" Л. Талстога. Даходы ад спектакляў ішлі на друкаванне рэвалюцыйных адозваў і пракламацый. Дзейнасць таварыства была спынена ўладамі 8 лютага 1906 года.

Н. К.

УГОДКІ

Душа беларуса — крышталё

Ён пачынаў пісаць пад сваім сапраўдным прозвішчам — Рыгор Казак — і паспеў перад вайной не толькі выступіць з творами ў перыядычным друку, а і дачакацца сваіх кніг. Першая з іх увайшла ў калектывны зборнік "Разгон", выпушчаны ў Гомелі ў 1930 годзе мясцовай філіяй БелАПП — разам з Р. Казаком у ім прадстаўлены Сяргей Ракіта і Вячаслаў Палескі. Другая, ужо цалкам ягоная кніга — "Песня чырвонаармейца" — пабачыла свет праз год у Мінску. Творы, што склалі гэтыя кніжкі, былі, на жаль, безаблічныя, пазбаўленыя шчырасці, неспрэчнасці, бо напісаны на так званую "злону дню". Р. Казак, як і многія тагачасныя творцы, мусіў "наступаць на горла ўласнай песні". І нават мацней "наступаць", чым іншыя, бо на тое былі немалыя падставы. Яшчэ падчас вучобы на Слуцкіх агульнаадукацыйных курсах ён з'яўляўся членам філіі падпольнай антысавецкай арганізацыі, якую стварыў слугкі настаўнік Юрый Лістапад. На шчасце, з-за малалетства (нарадзіўся Р. Казак 3 снежня 1907 года ў вёсцы Бязверха-вічы пад Слуцкам, у той самай, у якой пяццю гадамі раней упершыню пабачыў свет прэзійскі Рыгор Мурашка) у турму не трапіў і змог працягнуць вучобу ў Беларускай педагагічным тэхнікуме...

А ўвайшоў ён у беларускую літаратуру па-сапраўднаму паэзіяй і пад псеўданімам Рыгор Крушына. Увайшоў тады, калі воляй абставін апынуўся за межамі Бацькаўшчыны — жыў у Нямеччыне, затым у ЗША, зноў у Нямеччыне і зноў у ЗША, дзе знайшоў у 1979 годзе і вечны прытулак (пахаваны на могілках у Іст-Брансвіку непдалёк ад Вашынгтона). Менавіта за мяжой з пасрэднага вершатворцы Р. Казака і нарадзіўся таленавіты лірык Р. Крушына. Адбылося тое, пра што трапіла сказаць В. Рагойша ("Беларусь", 1993, N 6): "Ап'якшыся на палітыцы (як аўтар "агітак", што друкаваліся ў даваеннай перыядыцы, пачынаючы з 1927 г.), ці не прымаючы душою сапраўды антысавецкай палітыкі капіталістычных краін, ці па нейкай іншай прычыне — Рыгор Крушына як паэт засяродзіўся на двох галоўных тэмах: Бацькаўшчына і Каханне. І хоць ёсць у ягонай творчасці і іншыя тэмы і матывы (апяванне красы і вечнасці прыроды, філасофскія развагі, медытацыі), яго смела можна называць песняром Бацькаўшчыны і Каханя. Прычым у многіх вершах і паэмах абедзве тэмы знітоўваюцца..." Хутчэй за ўсё гэтай "нейкай іншай пры-

чынай", пра якую згадвае В. Рагойша, стала звычайная чалавечая сумленнасць і шчырасць Р. Казака. Нарэшце ён атрымаў магчымасць выказаць тое, да чаго ляжала душа. А талент, якім паэт валодаў, разналічлівы, пазбаўлены ідэалагічных ціскаў, раскрыўся ва ўсёй сваёй вабнасці і непаўторнасці".

Аб тым, наколькі Р. Крушына валодае словам, як умее перадаць найтанчэйшыя людскія перажыванні, як дакладна ўжываецца ў вобраз, засведчыла яго першая кніга ў эміграцыі "Лебедзь чорная", выпушчаная ў 1947 годзе Беларускай выдавецтвам "Пагоня". У ёй шмат твораў пра асабіста перажытае, у тым ліку і верш "Крушына". Пра тое, што ў кожнага на зямлі ёсць адзінае блізкае, найбольш прымальнае для яго месца. "Перасуджанне" аднолькава балюча і расліне, і чалавеку. Нехта, нядобры і злы, "вырываў дзікую крушыну з лясной глушы і ў сад прынес". Вырасьці: "Няхай расцей там каля тыну, яе інакшай зробіць лёс". Аднак якім быў куст, такім і застаўся:

**Крушыне лес далёкі спіцца,
Надоляй нудзіцца сваёй.
І спеюць воўчыя чарніцы
Яшчэ гарчэйшыя на ёй.**

"Зямля чужая не сгарэе таго, хто любіць родны край" — гэта ўжо не столькі пра крушыну сказана, колькі пра сабе. Таму і выбраў Р. Казак свой псеўданім, бо чужая зямля і яго не грэла. Праўда, у далейшым дабіўся поспеху: працаваў некаторы час на радыёстанцыі "Свабода", з'яўляўся адным з заснавальнікаў Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Н'ю-Йорку, рэдактарам першага нумара часопіса "Конадні", уваходзіў у славу ПЭН-клуб.

У год выхаду "Лебедзі чорнай" яму споўнілася сорок. Сама час, каб рабіць першае падрахункаванне зробленага. Р. Крушына ж, як бачна, вымушаны быў па сутнасці пачынаць. Ніводнага са сваіх ранейшых вершаў у згаданы зборнік ён не ўключыў. Ды і зрабіць гэтага не мог. Р. Казака пры ўсім жаданні да Р. Крушыны ніяк "не прывяжаш". Зусім розныя яны, нібыта і не адзін і той жа чалавек.

Наступнай кнізе Р. Крушыны жыццё дало ў 1957 годзе выдавецтва "Бацькаўшчына". Ён паэт сустрэў сваё 50-годдзе і назваў гэты ладны том "Выбраныя творы". Затым была "Вясенняя лірыка" (1963); паэзія выйшла "Вясна ўвосені" (1972), "Дарогі" (1974). У іх нашла творца, што сведчаць аб жыццядайнасці таленту Р. Крушыны, гавораць на ка-

рысьце таго, што ён быў выдатным лірыкам. Тым не менш з'явай у беларускай паэзіі трэба назваць яго кнігу "Сны і мары" (1975).

У аўтарскай прадмове паэт пісаў: "Паэзія спрадвечу прыхільнаца прыгожага слова, прыбіраецца ў пышныя строі: метафары, алітэрацыі, багатыя рыфмы, арыгінальны рытм. Паэзія мае і класічныя формы — санеты, трыялеты, рандо, актавы, тэрцыны. У беларускай літаратуры пачынальнікам гэтага жанру быў Максім Багдановіч. Паэзія беларускія паэты (Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча і інш.) скарысталі часткова з гэтых формаў. Але шмат якія формы паэзіі ад жа гэтага часу засталіся некананічнымі... Я пастараўся ў кнізе "Сны і мары", паводле сваіх магчымасцяў, даць прыклады не толькі вышэйзгаданых, а і розных іншых формаў".

У "Снах і марях" Р. Крушына "ажывіў" такія жанры, як таўтаграма (усе словы твора пачынаюцца з адной і той жа літары), туюг (рыфмуюцца адразу тры амонімы), а таксама рандо, сектына, віланэла, газель, тэрцына і нават двайны туюг, у якім двойчы зарыфмаваны па тры амонімы. Але вяртанне старой, забытай формы верша для яго не самамэта, а магчымасць даказаць, на што здатны талент. Не пра адну тэхніку кляпаецца Р. Крушына, не забываў і пра змест,сэнсава-вобразную напоўненасць радка.

Ёсць у Р. Крушыны вершы, напісаны 10 кастрычніка 1971 года. Дакладная дата з'яўлення твора — яшчэ адно сведчанне таму, што занатаваны думкі, якія выношваліся спаквалі і толькі ў патрэбны момант леглі на паперу:

**Душа беларуса — крышталё,
Але на чужыне
Псеуца яна і, на жаль,
Засмечанай гіне.**

І на самай справе захаваць сваю душу, душу беларуса, у далечыні ад Бацькаўшчыны нялёгка. І нямногім гэта даецца. Р. Крушыну ўдалося застацца БЕЛАРУСАМ. І ў жыцці, і ў творчасці.

Лявон БАРЭЙКА

Р. С. 90-годдзе з дня нараджэння Рыгора Крушыны ўрачыста было адзначана ў Скарынаўскім цэнтры. Слова пра выдатнага лірыка, адданага беларускаму тэму, хто шмат робіць дзеля вяртання Бацькаўшчыне імёнаў нацыянальных дзеячаў, якіх доўгі час замоўчвалі — Лідзія Савік, Адам Мальдзіс, Вячаслаў Рагойша.

Л.Б.

ДЫЯСТАР

Свята кнігі

Даўно ўжо кніжны збор ізяслаўскага гурта беларускай культуры "Зорка Венера" не папаўняўся новымі кнігамі беларускіх выдавецтваў: апошняе паступленне адбылося ў чэрвені 1995 года, калі група дзяцей з нашага горада на Гарыні, дзякуючы намаганням галоўнага інспектара ўпраўлення замежных сувязей Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь спадара Генадзя Пяцігора была на адпачынку ў дзіцячым летніку "Зубраня" на возеры Нарач. Па дарозе з летніка мы на тры дні затрымаліся ў сталіцы Беларусі (вялікі дзякуй за гэта фірме "Дайнова", якая фундавала нам патрэбную суму грошай, каб аплаціць выдаткі за начлег і харчаванне!). Дзеці з вялікім захапленнем знаёміліся са сталіцай краіны, дзе нарадзіліся іх дзядулі і бабулі або бацькі. У плане нашага знаходжання ў Мінску была запланавана і сустрэча з супрацоўнікамі Рэспубліканскай навукова-педагагічнай бібліятэкі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, якой кіруе вельмі інтэлігентная, прыветная жанчына Алена Шамелава. Спадарыня Алена вельмі гасцінна прыняла нашу дэлегацыю: для дзяцей быў накрыты святочны стол, дзе яны змаглі паласавача беларускімі ласункамі, запіваючы дужмяна гарбатай. Адбылася сярбруская гутарка, а потым была ўжо, так бы мовіць, і афіцыйная частка прыёму, якая адбылася ў читальнай зале бібліятэкі. На яе сабраліся супрацоўнікі бібліятэкі, чытачы. Сустрэча на доўга запомнілася маім выхаванцам, якія на ёй не толькі расказвалі пра жыццё на Украіне, але і па-майстэрску чыталі вершы сваіх любімых беларускіх паэтаў — Янкі Купалы і Максіма Багдановіча, Уладзіміра Караткевіча і Уладзіміра Някляева, Алеся Разанава і Якуба Коласа, Пімена Панчанкі і Ніла Гілевіча, Рыгора Барадулліна і Сяргея Панізініка. А Дзмітрый Гладуш з вялікім імпульсам выканаў на скрыпцы два музычныя нумары (дарэчы, зараз ён ужо студэнт музычнага вучылішча)... Кожнаму ўдзельніку гэтай незабыўнай сустрэчы былі падараваны кнігі Уладзіміра Караткевіча і Вітаўта Чаропкі... Пасля гэтай падзеі нейкі час трывала за-

цішка, цяжкі эканамічны крызіс на Украіне не дазваляе рабіць паездкі за межы краіны, у тым ліку і ў Беларусь. Але вось надарылася такая неабходнасць і, нягледзячы на ўсе перашкоды, я патрапіў у Мінск. Сустрэўся са спадаром Г. Пяцігорам, які ветліва параіў наведваць згаданае ўжо вышэй бібліятэку, каб адабраць навінкі літаратуры, якая набыта для патрэб адукацыі беларускай дыяспары.

...Спадарыня Алена Шамелава сустрэла мяне зчылва і адразу ж павяла ў аддзел, дзе мяне чакала гэтулькі новых і такіх патрэбных нам тут у працы выданняў!

Супрацоўніца аддзела Марына Пабягайла правяла са мной азнамяляльную гутарку-экскурсію, даючы кароткія анонсы на тую ці іншую кнігу або падручнік, метадычны дапаможнік. Мне было дазволена адабраць для гурта ўсё, што я лічыў неабходным і патрэбным у рабоце па азнамяленні з літаратурай, гісторыяй, культурай Беларусі, па ўдасканаленні ведаў па беларускай мове. Звыш 500 экзэмпляраў кніг цягніком "Мінск—Івана-Франкоўск" 9 студзеня павандравала ў старадаўні падольскі горад Ізяслаў, а ў першы дзень вучобы пасля зімовых вакацыяў з імі ўжо знаёміліся члены гурта беларускай культуры "Зорка Венера". Радасці і захапленню не было канца. Беларуска кнігі вельмі цудоўна аформлены, іх проста прыемна браць у рукі. А такія кнігі, як "Беларуская мова" і "Буслянкі", якія выпушчала выдавецтва "Асар" для вучняў 2-га класа беларускамоўных школ, прызнаны ўсімі намі проста чудам паліграфічнай вытворчасці. Мастакам-афарміцелям пастаўлены самы высокі бал, аб чым мне прыемна паведаміць у сваім допісе. Праз тыдзень мы наладзілі "Свята беларускай кнігі-98", на якое запрасілі ўсіх жадаючых, каб кожны змог патрымаць у руках беларускую кнігі і альбомы, пагартаць іх, пацвердзіць іх высокі эстэтычны выгляд у сэнсе паліграфіі і мастацкага аздаблення, прыняць удзел у выяўленні лепшай беларускай кнігі па розных намінацыях. Але ўсё гэта было ў канцы свята. У самым жа яго пачатку адбылося літаратурна-мастацкае дзейства "Па старонках беларускіх кніг". Удзельнікі

гурта "Зорка Венера" чыталі вершы любімых беларускіх паэтаў, разыгрывалі міні-гумарэскі, дэманстравалі свае ілюстрацыі да твораў, заспявалі неўміручую багдановічаўскую "Зорку Венеру", якая і дала назву нашаму гурту. Вельмі удала чыталі вершы з "Буслянкі" Вікторыя Палаб'юк (верш Артура Вольскага "Няма прыганжэй"), Андрэй Шкадзюк (верш Адама Русака "Сінічка"), Віталій Якімчук (верш "Мая дудка" Францішка Багушэвіча)...

Чытальніцаў было шмат — кожны з амаль 50-асабовага гурта пажадаў выступіць перад сваімі сябрамі. Найчасцей гучалі творы Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Ларысы Геніюш, Наталлі Арсеневай, Еўдакіі Лось, Сяргея Панізініка, Яўгені Янішчыц, Алеся Разанава, Уладзіміра Някляева, Максіма Танка, Уладзіміра Караткевіча, Пімена Панчанкі — усіх і не пералічыць. Так што я спакойна душой за густ сваіх выхаванцаў і пішу гэты допіс, каб яшчэ раз падзякаваць супрацоўнікам Рэспубліканскай навукова-педагагічнай бібліятэкі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і ў першую чаргу яе дырэктару Алене Шамелавай, галоўнаму інспектару ўпраўлення замежных сувязей гэтага ж міністэрства спадару Генадзю Пяцігору за дастаўленню ўсім нам радасць і задавальненне ад новага папаўнення літаратурнай кніжнага фонду гурта беларускай культуры "Зорка Венера", якое й дало магчымасць зарганізаваць кніжнае свята.

Не магу не выказаць падзякі і ў адрас беларускага ўрада, які выдзеліў сродкі для набыцця літаратуры для патрэб беларускай дыяспары на Украіне.

Хочацца спадзявацца, што Упраўленне замежных сувязей Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь будзе і надалей рабіць усё, што ад яго залежыць, каб нашчадкі беларусаў у далечыні ад сваёй гістарычнай радзімы пачуваліся беларусамі.

**Пятрусь КАПЧЫК,
кіраўнік гурта беларускай
культуры "Зорка Венера"**
г. Ізяслаў, Украіна

У тумане

"Няма ісціны, дзе няма любві" — гэта ў аднолькавай ступені тычыцца як жыцця, так і літаратуры. Тым больш — літаратурнай крытыкі. Міжволі ўспомнілася гэтае вядомае выслоўе, калі прачытаў у N 2 "ЛіМа" артыкул С. Дубаўца "Ружовы туман". У ім ёсць і смеласць думкі, і шчырая зацікаўленасць прадметам гаворкі, а вось менавіта любві, як падаецца, у ім няма. А, значыць, няма і ісціны.

Напачатку аўтар артыкула рэзка адмяжоўвае "беларускую савецкую культуру" ад "нашай нацыянальнай культуры". Першая для яго — "сатанінскі антыпод", "набор" "прадметаў сатанінскага культу", "метастазы сатанізму", "не культура", "не раздзел беларускай літаратуры"... Далей С. Дубавец пытаецца, "што заўтра мы мусім рабіць" з усім гэтым, цытуе найбольш яркіх прадстаўнікоў "беларускай савецкай" і прапануе свой адказ на сваё ж пытанне. Пры пераходзе да канкрэтных імёнаў ён дае яшчэ адно азначэнне "савецкай" — "ружовы туман". Пасля кожнай цытаты ідуць азначэнні, тыпу: "відавочны амаралізм, няшчырасць", "амаралізм у крыві гэтага антымастацтва", "ачалавечванне бесчалавечнасці"... Потым С. Дубавец называе яшчэ некалькі імёнаў, але ўжо нічога з іх не цытуе: "Нічога не вылушчыш з кнігі Броўкі, Глебкі і нават яшчэ блізкіх Мележа, Танка..." Напрыканцы згадваюцца зноў Броўка і Панчанка, а заадно ўжо да іх далучаецца і Пысін. "Крывавае таўро на нашай гісторыі XX ст." — такімі гучнымі словамі завяршае свой артыкул С. Дубавец. (Цікава адзначыць, што правадыром усяго гэтага "ружовага туману" ён прызначае нікога іншага, як... Якуба Коласа!)

І так, што ж, па С. Дубаўцу, "мы мусім рабіць" з усім вышэйазначаным? Адказ такі: "Мы мусім не выбіраць, а зрабіць свой адзіны маральны выбар. Развесці па розных кнігах" (?) Даволі цямны адказ, ці не так? Выбіраць нельга, і выбар зрабіць трэба... Прычым — "с в о й а д з і н ы!". Што гэта значыць? Бо аўтар адразу папярэджвае, што ён супраць "зачысткі", г.зн. каб выгнаць увесь гэты "ружовы туман" з беларускай літаратуры, бо гэта "мета таталітарнага рэжыму". Відавочна, што так яно і застаецца адкрытым, павісае ў паветры — балючае гэта пытанне, "што заўтра мы мусім рабіць" з гэтай прыблудай, гэтай пачварай — "беларускай савецкай".

Вельмі добра, што "ЛІМ" дае месца розным поглядам. У нас шмат добрых крытыкаў, але в о с ь р о з н ы х — вельмі мала. Большасць крытычных артыкулаў, якія друкуюцца ў "ЛіМе", напісаны нібы не для нас, чытачоў, а адрасаваны асабіста тым аўта-

рам, пра якіх пішуць. Раю газеце зрабіць новую рубрыку: "Кампліменты", бо крытыкай падобныя артыкулы назваць цяжка. А ў гэтую новую рубрыку яны ўпішуцца цудоўна! Але вось з'яўляецца артыкул С. Дубаўца, і карабель "ЛіМа" выпростваецца з моцнага кампліментарнага крэну і хіліцца ў супрацьлеглы бок — ды так рэзка, што не толькі вады, але і бруду з самага дна далёў чарпаюць!

У сваёй прадмове да рэцэнзіі В. Акудовіча на тэксты С. Дубаўца (N 2) капітан "ЛіМа" слухна заўважыў, што лясчэй за ўсё "адмовіць С. Дубаўцу ў праве адмаўляць", "ці не варта ўзважыць, асэнсаваць, што ж сапраўды ўяўляе сабой беларуская літаратура стагоддзя..." Але ж, пагадзіцеся, "ўзважвае" С. Дубавец беларускую літаратуру даволі арыгінальна: на адзін канец сваіх вагаў ён кладзе "беларускую савецкую" (дакладней — чатыры цытаты з яе), на другі — свае эмоцыі. Канечне, другі канец перацягне ўсё на свеце, не тое што нейкі там "туман"! В. Акудовіч сцвярджае, што палемічныя артыкулы пішуцца толькі "дзеля падвышэння канцэнтрацыі адрэналіна ў крыві". Ды, як падаецца, ён і так занадта падвышаны зараз, адрэналін у нашай крыві. Апроч таго, ці ўсякя сродкі харошыя для ягонага падвышэння, калі ўжо некаму гэтак карціць "падвысіць"?.. Мы не займаем рацыі, калі запатрабуем ад аўтара палемічнага артыкула строгай вытрыманасці і поўнай паслядоўнасці пры выкладанні сваіх аргументаў, але маем поўнае права патрабаваць ад яго, каб ён прытрымліваўся элементарнай логікі. Што за "метада": узяць чатырох аўтараў, затым выбраць з іх творчасці па чатыры радкі, падпісаць пад імі: "амаралізм", "сатанізм" і г.д. — і на гэтым лічыць напісанае даказаным?! І на якую, увогуле, "мараль" абаліраецца сам С. Дубавец, награвашчаючы адну гучную фразу на другую?..

Калі я дайшоў да "крывавага таўра", раптам успомніў, як Талстой (каторы Леў), чытаючы жахі Л. Андрэева, сказаў, пасмейваючыся ў бараду: "Ён палюхае, а мне не боязна..." І як адзін вандроўнік XIX стагоддзя залітаў аднойчы аскімоса, "што такое "кепка"? "Кепска, калі сусед пакрадзе маіх кароў", — адказаў той. "Ну, а што такое "добра"? — "Добра — гэта калі я пакраду ў суседа кароў"... М. Танку нельга нічога сказаць нават і пра "Кастрычніцкі сцяг" ("амаралізм!"), мне ж можна казаць пра М. Танка што мне ўздумаецца, і пры гэтым заставацца ў рамках маралі.

"Ідэалогія Сяргея Дубаўца — гэта вынік так і не пераадольнай рамантыкі падлетка-

вых гіпотэз пра ідэальную Беларусь" (В. Акудовіч). Адна з такіх гіпотэз і пакладзена ў аснову ягонага палемічнага артыкула: была "наша нацыянальная культура", але яе "забіла і загалушыла" "беларуская савецкая". Прычым гэтая культура зусім і не культура, а "раздзел з гісторыі таталітарызму". Трэба гэтыя дзве абсалютна несумяшчальныя рэчы неяк некуды "развесці" па нейкіх "розных кнігах" (?). Такая гіпотэза. Канечне, усё гэта проста словы, не больш. Існуе адна беларуская культура, якая пачалася ў старажытнасці, дасягнула свайго ачага на пачатку XX ст. і наблізілася да свайго перыгею напрыканцы яго. Але ж што такое жыццё — асобных людзей, народаў, культуры, — як не крывая ўзлётаў і падзенняў? Аднак і ўзлятаючыя, і падаючыя — гэта тыя ж людзі, народы, культуры. Чым вышэй узлёт, тым адчувальней падзенне. Але ж і падзенне ніколі не бывае поўным! Што і пацвердзілі сваімі лепшымі творами тыя аўтары, якіх цытуе С. Дубавец. Зусім нядаўна пакінуў нас М. Танк. Сёння, углядаючыся ў ягоную спадчыну, няўжо мы нічога, апроч чатырохрадкоўяў пра нейкі там сцяг, не ўбачым? Каб не быць галаслоўнымі, здымем з паліцы, адкрыем хаця б адну — напрыклад, самую апошнюю — кнігу вершаў М. Танка "Мой каўчэг" (1994 г.). Колькі ў ёй добрых, глыбокіх, мудрых вершаў, а як цудоўна яны зроблены: "Экалогія", "Уважна сочым...", "Чаму настаў вечаар", "Пляценне кошыка", "Уздых па блінцах", "Атамная зіма", "Сава", "Перабіраючы ягады", "Цяжэй за ўсё гаварыць...", "Дзіўна, што нат..." А каго пакіне абьякавым, здавалася б, прасценка верш, адначасова такі мудры і жыццярэдасны:

— Чаму, — пытае маці, — Ты не прынесла, Каця, Свежых кветак з поля?

— Як жа прынясу я, Калі іх тільнуюць Матылькі наўкола, І чмялі і пчолы!..

Цяжка паверыць, што верш гэты напісаў вельмі стары і вельмі хворы чалавек!.. Я не хачу сказаць, што ўсё, што напісаў М. Танк, павінна прымацца з захваленнем, зусім не. Ведаецца, як робяць золаташукальнікі? Так, яны прасейваюць пясок, ён асыпаецца, а залацінкі застаюцца. Чытачы — тыя ж золаташукальнікі, хочаш знайсці — працуй.

С. Дубавец лічыць вызначальным у пазіі А. Куляшова ягоны верш аб камуністах, але ж відавочна, што гэта той жа пясок. Ён лёгка пройдзе скрозь сіта, толькі патрэсці, і мы

будзем уражаны ззяненнем цудоўных, сапраўды класічных вершаў, што застануцца пасля прасейвання: "Да паззіі", "Элегія", "Спакойнага шчасця не зычу нікому...", "Чужой любві я не зайздросчу...", "Людское сумленне за грошы...", "Не сустракацца мне больш ніколі...", "З далёкага", "Слова пра вала", "Парада самому сабе..."

**Сноп апошні залатога жыта
Застаецца ў памяці палос...**
**Гэта і цябе не скоціць лёс —
Многу ты не можаш быць забыта...**

Ды нават калі б у Куляшова толькі адно гэта чатырохрадкоўе было, ён ужо быў бы варты нашай увагі! А камуністы... Што камуністы?..

"Амаралізм" — такое азначэнне даў С. Дубавец радку Панчанкі "Я веру Леніну з дзіцячае пары..." І ў гэтым выпадку, як і ў двух вышэйазначаных, для такіх гучных слоў няма ніякіх падстаў. У непрадзятата чытача твораў П. Панчанкі ніколі не могуць узнікнуць сумненні ў шчырасці ягонай веры ў Леніна:

**Мы з тых беларусаў,
Што Леніну лёс уручылі...**
(«Мы з тых беларусаў...»)

**Як дзяржаўная мова
Наша мова падарана Леніным...**
(«Чым жа мы апраўдаемся...»)

Гэта была сапраўдная, вельмі падобная да рэлігійнай, вера. І ўжо таму яна не можа не выклікаць разумення і павагі. Гэта была я г о н а я вера, вера я г о н а г а жыцця! І мы бяром на сябе зашта, выносячы пазту абвінавачванні на гэты конт. Бо, апроч веры ў Леніна, П. Панчанка вельмі верыў у Беларусь, вельмі любіў яе. Ён пакінуў нам шмат добрых вершаў, якія будуць жыць, пакуль жыве Беларусь: "Родная мова", "Паэма майго лесу", "Герой", "Жыццё мае...", "Паззія", "Творчасць"... А ягоныя кніжкі апошніх гадоў "Лясныя воблакі" (1985), "І вера, і вернасць, і вечнасць" (1986) — гэта ж былі цэлыя падзеі ў нашым літаратурным жыцці! Як хутка мы забываем усё добрае! Мае рацыю "падпольны чалавек" Дастаеўскага: "чалавек — гэта істота на двюх нагах і няўдзячная".

А наконт таго, што "нічога не вылушчыш"... Тут ужо, як гаворыцца, не нашы праблемы: усё залежыць ад таго, хто "лушчыць".

Так, мае рацыю галоўны рэдактар "ЛіМа": XX стагоддзе канчаецца, а мы і не пачыналі яшчэ сур'ёзнага аналізу таго, што ўяўляе сабою цяпер наша беларуская літаратура. Расійцы ўжо колькі год таму пачалі такі аналіз сваёй літаратуры (узяць хаця б вялікі шэраг артыкулаў у "Новым міре"). Але гэта мусіць быць аналіз, а не п р ы с у д! Як жа мы адыдзем ад савецкай эпохі, калі прынялі на ўзбраенне яе ж метады?!

Уладзімір ПЯТРОЎСКИ

Была, змагалася, тварыла

Адсунуўшы ўбок філасофскія разважанні нахшталь таго, што такое ёсць літаратура і наогул літаратура гэта ці не, ад беларускай савецкага часу выкажу, можа, і парадаксальную, але, думаецца, аргументаваную думку: яна і ў савецкі час была ў нас літаратурай супраціўлення, больш таго, самага адчайнага і масавага ў параўнанні з іншымі перыядамі і, калі хочаце, пераможнага. Пры ўсім сённяшнім нігілізме ніхто ўсур'ёз не можа сумнявацца, што савецкі перыяд у гісторыі беларускай літаратуры найбольш значны і плённы. Сведчаць пра гэта не проста факты, а крывава-выя факты яе бытвання, прычым прапісаныя па шкале беларушчыны, прыналежнасць да якой сёння Сяргей Дубавец начыста ёй адмаўляе, ацэньваючы не іначай як па ведамстве-служкі рэжыму. Пачалася з супраціўлення і закончылася супраціўленнем, нягледзячы на ўступкі, можа, нават — дзякуючы ім. Так было на працягу ўсіх гадоў існавання — ад паслярэвалюцыйнага Я. Купалы да У. Караткевіча і пазней. Бо чым жа як не супраціўленнем новай уладзе былі "Тутэйшыя" і лірыка першай паловы 20-х гадоў Янкі Купалы? Чым скончылася творчая кар'ера Дудара альбо Дубоўкі як не напісаннем т. зв. нацыяналістычных вершаў, у выніку — арыштам, судом ды ГУЛАГам (для Дубоўкі), а для Дудара і наогул смерцю. Жорсткі ганенні на Міхася Зарэцкага распачаліся пасля напісання рамана "Крывічы", прысвечанага пра-

лемам станаўлення беларускай нацыянальнай ідэі. Мо з гэтага шэрагу можа выпасці Бабарэка? Хіба не ён сцвярджаў неабходнасць пашырэння дэмакратычных традыцый беларускай дакастрычніцкай літаратуры для паспяховага развіцця савецкай? Ці Якуба Коласа можна пакінуць збоку? "Нас падзялілі. Хто? Чужаніцы. Цёмным дарог махляры", — хіба гэта не Коласава?

Пасля вайны супрацьстаянне літаратуры афіцыйным уладам па лініі галоўнага канфлікту ўзмацняецца калі не з кожным новым імем, то з кожным годам. Нават прыклады не хочацца прыводзіць. Што ў гэтым плане значыць толькі такая група мастакоў слова, як Пташнікаў, Адамчык, Стральцоў, Сачанка. Уласна, калі пастарацца зразумець літаратурны працэс як працэс нязменнага супраціў, то да іншых вывадаў і нельга прыйсці. Усе мы ж прадстаўнікі нацыі так ці інакш а заражаны вірусамі "нацыяналізму". Яшчэ ў большай меры тычыцца гэта людзей творчых. Іх, апроч іншага, супраціўляцца штурхала сама іх творчая сутнасць, г. зн. аб'ектыўнае, натуральнае, богам дадзенае, прадвызначанае прыродай. Таму ў які ббок ні адвядзілі абставіны, творцы вярталіся на шляхі свайго наканавання зноў і зноў, з даўняй самахваранасцю, як матылі, згарваючы на агні ў адзіночку, а то і масава. Мы чамусьці вунь як цэннім Багрыма за адзін-адзіночку верш "Зайграй, зайграй, хлогна малы", забываючы, што пасля салдатчыны, дзе адбываў пакаранне, да паэтычнай творчасці ён не вярнуўся, у той час як пазы і праязікі савецкага часу пасля дваццаціпятигадовых адсідкаў у ГУЛАГам з ранейшым імплэтам навава браліся за пяро з нязменным жаданнем застацца вернымі ўласнаму прадвызначэнню. Важна памятаць, што тварылі яны не менш і не больш як пад рулямі

прыстаўленых да патыліцы наганяў. У чым іх дакараць? Усе мы добра ведаем, што ад даваеннага складу СП у жывых засталіся адзінкі, што Янка Купала рабіў замах на сваё жыццё. Ці ж можна выкінуць на звалку гісторыі літаратуры, якая тварылася такімі самахваранымі людзьмі, хай сабе і абгрунтоўваючы свае памкненні найвышэйшымі задачамі сённяшняга яе развіцця?

С. Дубавец адмаўляе беларускую савецкую літаратуру па прычыне таго, што яна, бачыце, не можа быць узорам для сучаснай мастацкай практыкі. Сапраўды, стваралася яна ў рэчышчы непрыемных для сённяшняга дня творчых прынцыпаў. Тыя прынцыпы і для беларускай літаратуры савецкага часу былі непрыемнымі. Але гэта зусім не азначае, што такой літаратуры не было. Яна — наша гісторыя, прычым доўгая, свая, хай сабе і з нарасцямі, як ён кажа, "сатанінскага культу". Нарасці гэтыя — прыкметы смяртэльнага разбурэння арганізма, але не так літаратурнага, як грамадскага. Гэта савецкая рэчаіснасць піхала літаратуру ў смяртэльны абдымкі невылечнай хваробы. Яе ў першую чаргу і трэба асуджаць.

Валянцін Акудовіч, наадварот, лічыць, што такая з'ява, як беларуская савецкая літаратура, была і ёсць, толькі яе трэба ацаніць па высокім рахунку мастацкасці. Правільнае патрабаванне. Заўважым толькі што абстрактнымі правіламі тут не абыйсціся. Значную долю карэкцыі варта зрабіць на аб'ектыўныя ўмовы не толькі існавання самой літаратуры, але і беларускай нацыі як асноўнай умовы яе існавання.
**Хай смутак вачэй тваіх добрых не росіць
Ці сонейка захад, ці сонейка ўсход.**
(Працяг на стар. 14)

Не судзіце літаратуру

Прачытала ў "ЛіМе" артыкул Алы Сямёнавай "Імпэт аднаўлення..." і зразумела: многае ў ім сугучна маім думкам. Сапраўды, мы збядне-ем, калі станем "судзіць" літаратуру, выходзячы выключна з густаў таго ці іншага крытыка. Пазіцыя асобы — гэта важна, але ж выходзіць крытыкі павінны з аб'ектыўных крытэрыяў. Прыняць пазіцыю Сяргея Дубаўца і перакрэсліць амаль усё, мабыць, і можна, але навошта? Прынцыповае магчымасць самагубства ніяк не пераконвае ў яго разумнасці і неабходнасці.

У беларускай літаратуры, як на мой погляд, безліч твораў і імёнаў, якія адкрыты для моладзі недастаткова, нягледзячы на тое, што кнігі выдаюцца, прозвішчы ў друку мільгаюць. Не хапае, можа, цікавых артыкулаў пра саміх пісьменнікаў, пра іх лёсы, пра час, у які яны жылі і жывуць. Не хапае погляду на беларускую літаратуру ў кантэксце літаратуры сусветнай. Калі і заходзіць пра гэта гаворка ў крытыцы, то найчасцей — суха, схематычна.

Затое якая радасная для мяне кожная сустрэча з крытыкамі, матэрыялы якіх пазначаны густам, дзе ёсць і глыбокі роздум, і літаратурны бляск. Напрыклад, пасля артыкулаў А. Сямёнавай у "ЛіМе" пра Алесь Раванава і ў "Крыніцы" пра Віктара Карамазова я пайшла ў бібліятэку за кнігамі гэтых аўтараў. Чытала і раней, але... Да гэтага яшчэ Міхася Стральцова адкрыў мне "Бзавы попель" спадарыні Сямёнавай у той жа "Крыніцы". У згаданым яе лімаўскай артыкуле не згодна я толькі з тым, што спадарыня Сямёнава пішла пра заўсёдную "стойку" Дубаўца "са шпагай напатагове". Не даводзілася чуць, каб шпагу зрабілі з аглоблі. Я ўспрымаю сёння чалавека са шпагай як інтэлектуала, які абараняе лепшыя здабыткі беларускай літаратуры і культуры наогул.

Таццяна СЕРДЗЮКОВА

Дыскусію распачаў Сяргей Дубаўцом і Валянцінам Акудовічам, працягваючы Уладзімір ПЯТРОЎСКИ, Іван ЧЫГРЫН, Таццяна СЕРДЗЮКОВА, Ігар ЗАПРУДСКІ.

Прыродную схільнасць іны Дзмітрыевай да малявання заўважыла выкладчык Старадарожскай дзіцячай школы мастацтваў Таццяна Пятроўна Гутырчык. Два гады работы з дзіўчынкай далі цудоўны вынік. Іна дабілася поспеху ў графіцы, што і прадэманстравала выстава работ 14-гадовай мастачкі, якая адкрылася ў школе мастацтваў.

На здымку: юная мастачка з горада Старыя Дарогі Іна Дзмітрыева.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

Меў песенную ДУШУ

“Верасы”, Бацькоўскі парог” — гэтыя і іншыя песні, якія сталі вядомымі ў народзе, напісаны беларускімі кампазітарамі на вершы Іосіфа Скурко, з дня нараджэння якога 24 лютага спяўніцца 60 гадоў (памёр 2 лютага 1989 года). Нарадзіўся Іосіф Уладзіміравіч у вёсцы Пількаўшчына Мядзельскага раёна, а з першымі вершамі выступіў у “Настаўніцкай газеце” ў 1962 годзе. У 1965-ым скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у ЦК ЛКСМБ, дырэктарам Бюро міжнароднага маладзёжнага турызму “Спадарожнік”, рэфэрэнтам у Савеце Міністраў БССР, палітычным аглядальнікам, загадчыкам аддзела, намеснікам галоўнага рэдактара літаратурна-драматычных праграм Беларускага тэлебачання. Ужо сваёй першай кнігай “Бацькоўскі парог” (1973) засведчыў, наколькі ў яго пазіі моцныя песенныя традыцыі. Перакладаў творы рускіх, украінскіх і польскіх паэтаў на беларускую мову. Напісаў сцэнарый дакументальнага фільма “Драўгітэ — дружба”.

Запрашае Дом літаратара

4 сакавіка сумесна з Літаратурным музеем Я. Купалы праводзіцца вечарына купалаўскай лірыкі.

Тэатр “Зьніч” 11 сакавіка запрашае на сустрэчу з творчасцю В. Іпатавай “Цуды, якія стварае натхненне...”

17 сакавіка ў вялікай зале адбудзецца вечар памяці, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння юрэйскага паэта І. Харыка “Мы першыя цагліны закладвалі, і кожны ў мур цаглінай лёг жывой...”

Арганізатары вечарыны Дом літаратара і Беларускае аб’яднанне юрэйскіх арганізацый і абшчын.

А вечарына “Не шкадуўце ран свае душы...”, прысвечаная 115-м годкам з дня нараджэння Ф. Аляхновіча, праводзіцца 25 сакавіка сумесна з тэатрам драмы “Дзе-Я”.

ГЭТЫМ МЭРАПРЫЭМСТВАМ ПАЧЫНАЮЦА ў 18 ГАДЗІН.

Адбудуцца чарговыя пасяджэнні секцый: паэзіі — 12 сакавіка, прозы — 24 сакавіка, секцыя для дзяцей і юнацтва — 26 сакавіка.

ПАЧАТАК РАБОТЫ СЕКЦЫЙ ў 15 ГАДЗІН.

На 14 гадзін 19 сакавіка запланавана адкрыццё Тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі “Кніга — лепшы сябра”. Да гэтага мерапрыемства далучылася Упраўленне культуры Мінгарвыканкама.

УКАЗ...

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

Я адчуў у роце нейкі непрыемны прысмак. Каўтнуў набеглую раптам сліну. У галаве як выветрылася ўсё: ніводнай думкі, ніводнага жадання. Тупым нудным болем азвалася ударанае дубінкай бядро. Нічога, ну дальбог, нічога не хацелася! Толькі запллошчыць вочы, каб усё гэта не бачыць і не чуць, каб нават пахаў някіх. А ўжо каб куды цягнуцца яшчэ — няхай яно згарыць!

Левай рукою я падхапіў адну сумку, правай уляпіўся за ручку другой, каротка кінуўшы Сашу:

— Чапляйся.

— І куды? — не зразумеў той.

— У с...! Дзе ўсім нам і належыць быць...

І мы рушылі. Апушчанае галава, крыху пахіленыя наперад плечы (выгляд зацятага быка), убакі раскідвалі сустрачных. Упартым глухім рухам шыбавалі ледзь не да скрыжавання — метраў з паўсотні, — дзе збіраліся пераходзіць вуліцу. І тут мая правая нага нечакана зноў паехала наперад, левая паўтарыла амаль тое ж самае, і, як птушка крыламі, узмахнуўшы абедзвюма рукамі ўгару, з усяго маху, разам з сумкамі, я спінай грывнуўся на брудны слізкі асфальт.

Каб сказаць, што мне было балюча, то хутчэй за ўсё зманіў бы. Проста гэта было той апошняй кропляй. Пяста якой мая сіла волі легла на нуль; пераставаў спрадоўваць інстынкт самазахавання. Пасля гэтага — чалавек не чалавек: з ім можна рабіць усё, што хочаш... Таму й нічога не балела. Як здохлы пацук, ляжаў я на асфальце.

— Ну ўставай, уставай, — як з туману чуўся Сашаў голас. Трымаючы за плечы, ён падымаў мяне. — Дальбог, ты карова непаваротліва...

Спачатку я сеў, потым няспешна пачаў падымацца на ногі, упіраючыся рукамі ў брудны асфальт. Ужо на нагах дастаў з кішэні насоўку, старанна, амаль да сухасці выцер рукамі і выкінуў яе. Адчуваў, як Саша абцірае куртку на маё плячо. Нагой ткнуў у адну сумку — тая азвалася нейкім глухім скрыгатам. Тым жа гукам адказала і другая... Яшчэ колькі імгненняў — і я з усяе сілы ударыў нагой па адной сумцы, потым па другой, затым яшчэ і яшчэ. Толькі

недзе мо пасля дзесятага ўдару я спыніўся.

Саша маўчаў, не перашкаджаў мне, адно цяжка соп сваім сінім носам.

Цяпер ужо сумкі не стаялі, а плазам ляжалі на асфальце.

— Цёво делаеся? — глядзелі на мяне два негры, ці, як трэба правільна іх называць, — афрыканцы, бо першая назва, як высветлілася апошнім часам, абразліва.

— Хто такія ёгі, ведаеш? — апырэдзіў мяне Саша, хоць што-небудзь ім адказаць я не збіраўся.

— Канесьне. Мы тозе ёга, — паказаў афрыканец на сябе і на свайго сябра.

— Посцілку ім рыхтуем са шкла, — зусім спакойна тлумачыў Саша. — Яны ж... спяць на такіх. Хіба не чуў?

— Знаю. Но пацему здесь делаеся? — шчыра здзіўіўся афрыканец.

— Пацему, пацему!.. — не стрымаўся Саша, каб не перадражніць афрыканца, але далей гаварыў сур’ёзна: — У нас даўно жывяць?

— Я сем месяца, а мой труг два месяц.

— Ясна... Значыць, нашых нацыянальных звычак вы пакуль не засвоілі... Не перажывайце, яшчэ паспееца. Колькі год вам тут вучыцца?

— О-о-о, есё много! — і афрыканец паказаў на руках шэсць пальцаў.

— Вось я і кажу: за шэсць год з вас такіх... спецыялістаў выкуюць, што самі гэтка ж поспілка пачынае кляпаць...

— Так пацему здесь?.. — няк не мог дапетрыць афрыканец. — Вет’ это зе можно ў себя дома делать, ілі в сваём офісе дазе.

— Не-е-е! Вось тут ты памыляешся, дарагі, — купаўся ў сваёй стыхіі Саша. — Па нашай традыцыі трэба, каб людзі бачылі, што поспілка свежая, чыстая, без блох...

Ахінея — адно слова! Але Саша, як кажуць, “лавіў кайф”.

— Сколькі стоіт? — нечаканае пытанне афрыканца.

Гэта збіла Сашу на імгненне — падколяе ці што? — але амаль адразу ж выскаліўся ў адказ:

— Сто!

— Много. Трыццаць.

Зноў імгненнае паўза, у якой так і хапелася ўсклікнуць — ну, маразм! — і

Саша, прадчуваючы нешта такое, залямантаваў з новым імгнентам:

— Якое трыццаць?! Гэта толькі для вас мы па сто аддаём, бо заўсёды вас падтрымлівалі ў вашай справядлівай барацьбе, калі вы вызваліліся ад каланіялізму... Так што, можна сказаць, прадаём як брат брату: па самай нізкай цане. Бо ўсім астатнім аддаём па сто пяцьдзесят, не меней.

— Трыццаць, — спакойна ўсмінуўся афрыканец маслінамі сваіх цёмных вачэй.

— Цьфу ты! — крутнуў галавой Саша і... літасціва згадзіўся. — Трыццаць дык трыццаць.

— Хто хазяін?

Саша галавой кінуў у мой бок.

Афрыканец працягнуў мне грошы, і некай машынальна я ўзяў. І спачатку нават не зразумеў, што трымаю ў руках? Калі разгледзеў — долары. Трыццаць долараў!

Сашавы вочы акругліліся да памеру гусіных яек, губы ўтварылі шчыліну...

Афрыканцы аб нечым паміж сабой пагаманілі, чаго, вядома, мы не зразумелі, і да нас зноў:

— Вот ісё доляр. Паймайце таксо і загрузіце.

Сунулі мне ў рукі яшчэ купюру і, на нас не глядзячы, рушылі да броўкі.

Саша падхапіў сумкі, і яго крывыя ногі замільгалі ўслед за ім. Ён, здаецца, не ішоў — каціўся на іх: столькі радасці і гатоўнасці дагадзіць было ў гэтым яго руху...

Хвілін праз пяць ён ужо быў каля мяне.

— Куды рушым?! — няк не мог справіцца ён з радасным хваляваннем.

— Не ў паркву ж іх панясём. У магазін, вядома...

— Трэба ж абмяняць.

— У магазіне ёсць пункт, там і абмяняем.

Усю дарогу да магазіна, як агаломшаны, Саша радасна паўтараў адну і тую ж фразу, якая гучала прыблізна так:

— Ну, лохі афрыканскія... Я да апошняе хвіліны паверыць не мог... Думаў, здзекуюцца, падколяюць... думаў, назад адбяруць... Ну, лохі...

Акенца пункта абмену ў магазіне свяцілася, я звярнуўся да касіркі:

Была, змагалася, тварыла

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

Згадзіцца, гэта паэтычна сказана, аднак калі чытач даведваецца, каму робяцца такія пажаданні і чаму, значнасць твора ў яго ўспрыманні значна палікне.

Некалі ў мяне напісалі наступныя радкі:

*А сёння нам і гад не гад.
Паглянь, як класікі за радам рад
Пасталі горда на паліцах.
Якое ім было прабіцца
Ледзь не ў палацы з курных хат?*

Верш пра ўсе набыткі нашай літаратуры. Зразумела, не выключачоцца з іх шэрагу і набыткі літаратуры савецкага часу. Так я думаў тады, думаю так і сёння. Іх, тых набыткаў, нямала. Іх толькі трэба вылучыць для шырокага карыстання. І крытэрыў для гэтага, здаецца, маеца. Замест даследавання мастацкай спадчыны з пункту гледжання класавай барацьбы ў грамадстве належыць вывучыць яе з пункту гледжання сцвярджэння беларускай нацыянальнай ідэі, з пункту

гледжання беларушчыны, не звужаючы адно разумення беларушчыны да межаў сённяшніх крайніх трактовак. І ў савецкай літаратуры такі аспект яе развіцця больш чым прыкметны, хай сабе не заўсёды з’яўлялася яна свету пад тымі сцягамі ды арыенцірамі, пад якімі нам бачыць яе сёння хацелася б. І тады савецкая беларуская літаратура непрыкметна для нас саміх зойме належнае месца ў гісторыі мастацкага самаствярджэння нацыі, як, дарэчы, і іншыя віды мастацтваў (іх таксама трэба ў гэтым плане вывучаць). Не застанеца прытым збоку і літаратура Заходняй Беларусі, і тая, што стваралася ў эміграцыі. Працэс сцвярджэння ўбачыцца ў адзіным магутным патоку, які натуральна перальце-

Больш жартам, чым усур’ёз

Буду гаварыць не па сутнасці.

Апагей рэпрэсій 30-х гадоў, кастрычніцкія ўгодкі, на галоўнай плошчы краіны дэманстрацыя мілітарнай сілы. У небе — авіяцыя. Самалёты адной з эскадрылляў утвараюць надліс “Я люблю Олю”. На кадрах нямой кінахронікі Бацька ўздымае палец угору. Тлумачаць, што правадыр захацеў убачыць тую Олю. І сустрэліся. Яна жыве і сёння.

Антычная літаратура старажытнага Рыма квітнела якраз у эпоху імперыі. Крывавыя псіхалаты пры ўладзе — а мастацтва ў росквіце. Ці не парадокс! У перыяд рэспублікі нейкае вымучанае мімікаванне.

Большавізм — гэта эпоха, памкненні многіх людзей, часам самі людзі... Але не ўсё жыццё ў яго шматлікіх правах. Большавізм — гэта бескампроміснасць. Ён глыбока ў генах палітычна заангажаваных нашых сучаснікаў. Як адэптаў, так і іх непрымірымых антаганістаў.

Сёння няма ўчынкаў. “Ружовы туман” — гэта чырвоная ануца для... І гэта ўчынак.

З застойных 80-х не памятаю нічога хаця б больш-менш набліжанага да маштабу літаратурнай падзеі, якой стаўся “Знак бяды”. Уражанні былі, нават літаратурныя “факты” меліся, падзеі — не прыгадаю. І

кароткая беларусізацыя, свабода слова, іх не прынеслі. “Споведзь Геніюш” — падзея для абраных і не больш.

Тэматыка — грунт такі няпэўны і плыткі. Фармалістычныя знаходкі — наркотык для пасвечаных.

Наш зямляк Булгарын, заплямлены ці не назаўсёды, быў папулярным у сучаснікаў больш за Пушкіна. Паэта чыталі ў пакоях, а празаіка у перадапоках. І быў нармальны таталітарны час. Праўда, гэта былі “дзяржаўныя” літаратары.

Праблема ў тым, што літаратура сацрэалізму (ужывём гэты тэрмін) была літаратурай не нацыянальнай, а савецка-дзяржаўнай.

Лепшыя нашы землякі трызілі ў XIX ст. Польшчай і называлі сябе палякамі. Аднак этнічных палякаў далёка не заўсёды любілі і не індэнтыфікавалі сябе з імі. Так і ў нядаўнім мінулым. Жылі-былі савецкія людзі, якія абавязкова нека нацыянальна самаўсведамляліся. Узняцца над этнічным яны не маглі пры ўсёй сваёй ідэалагізаванасці. Праблема грамадскіх старзатыпаў ляжыць хутэй у сацыяльна-культурнай сферы.

Нікому б не раіў кідацца ў прамерную крайнасць: безапеляцыйна супольна мастацкае і ідэалагічнае, мастацкае і нацыянальнае. Хаця

метады абсалютызаванні заўсёды прыцягальны, ён настолькі ж і дакладны. Пастулаты пераводзіць у аксіёмы ўсё роўна трэба даказаць.

У рэшце рэшт вобразы Леніна ў літаратуры есці не просяць. Перакананы, што, акрамя Дубаўца, ніхто з імі не мае праблем. Можна, хіба педагогі-наватары.

Па асаблівасцях свайго паэтычнага самавыяўлення Куляшоў — рускі беларускамоўны паэт. Твардоўскага можна назваць беларускім рускамоўным паэтам. Як катэгарычна! (Такіх сентэнцый можна прапанаваць процьму.) Ускочыўшы на канька і памахаўшы шабелкай, такое не давядзеш і нікога не пераканаеш. Гэта ўжо не змаганне з рэальнымі зданямі-фікцыямі камуністычных сімвалаў у літаратуры, а такая далікатная і туманна-ружовае сфера, як этнапсіхалагічны код ці склад душы.

Большасць людзей Ленін не хваляваў. Ну былі на грашах яго партрэты. Ну і што? У школе вучылі верхыкі пра яго чалавечнасць. Ніхто іх не запамінаў надоўга. Часта пераканваўся, што байкі Крапівы ды фрагменты з “Новай зямлі” Коласа, з якімі ўваходзілі ў “Ружовы туман”, жывуць і зараз. І час ад часу, пры нагодзе, паднаўляюцца ў памяці.

— Мне б абмяняць.
 — У мяне нічога няма, — голасам страчанага каханья пачуў я адказ.
 — Вы мяне не зразумелі, — з самай сардэчнай павагай да гэтага голасу тлумачыў я: — Я хачу не набыць, а здаць валюту. — Я вас зразумела... Але ў мяне нічога, нічога няма, — з яшчэ большай стратай вялікага пачуцця неслася да мяне.

— Чаго ў вас няма? Вы можаце толкам растлумачыць?! — не стрымаўшыся, гыркнуў я.

І ў адказ імгненна атрымаў тое ж самае:

— Вы што, затарможаны?! Грошай няма, наяўных грошай!
 І перад маім носам акенца зачынілася.

— Што там? — тузануў мяне за плячук Саша.
 — Грошай няма.
 — Якіх грошай?
 — Звычайных, тутэйшых...
 — Драўляных, ці што? — не верылася яму. — Ды куды ж яны падзеліся? Можна, рагтам, сусветнай валютнай зрабіліся?!

— Ціха, не крычы. Нешта будзе...
 — Маеце якія праблемы? — ціха звярнуўся да мяне малады хлопек, гадоў трохі за дваццаць.

— Ды вось грошай няма, — кіўнуў я на абменны пункт, — а трэба было б абмяняць.

— Магу выручыць. У вас колькі?
 — Дробязь. Трыццаць долараў. Нават трыццаць адзін.

— Вазьму па курсу.
 — Згодзен, — узрадаваўся я, бо ўсе праблемы нарэшце вырашаліся.

У той момант, калі я працягнуў долары, з абодвух бакоў ад мяне вырасла яшчэ двое маладых, з кароткай стрыжкай, хлопцоў. Адзін з іх сунуў мне пад нос нейкае пасведчанне, якое я і не разгледзеў зусім, заявіў:

— Мы з патрыятычнага рабочага клуба. Сочым за правільнасцю правядзення валютных аперацый, якія абавязкова павінны адбывацца з удзелам якога-небудзь банка. І зараз у нас на вачах вы парушылі ўказ. Пройдзем з намі.

Маё пытанне, якое прагучала, можна было б назваць глупствам, але так ужо мы выхаваны:

— Куды?! — здзіўлена ўсклікнуў я.
 — У міліцыю, вядома, — зусім не здзіўляючыся з майго выхаванага глупства, адказаў апанент. — Там складуць пратакол і, як заведзена, штраф. У вас колькі долараў?
 — Трыццаць адзін, — адказаў той,

што збіраўся ў мяне іх купіць і ў чых руках яны былі зараз.

— А вы што, таксама... з патрыятычнага?..

Нават вока не тузанулася ў майго пакупніка, і адказу ніякага на маё недарэчнае пытанне.

— Пайшлі, — падштурхнулі мяне справа і злева пад локці.

— Пачакайце, — не зусім каб упэўнена спыніў нас Саша. — Але ж гэты сам прапанаваў купіць у нас долары...

— Ён з вамі? — пацягнуў мяне за правы локаць стрыжаны.

— Я ведаю яго, але дачынення да продажу ён не мае, — адказаў я і павярнуўся да Сашы: — Едзь дахаты. — І амаль жорстка паўтарыў: — Едзь!

Мы зайшлі за рог магазіна і пасунуліся ў арку, дзе, пэўна, і было нешта міліцэйскае... Але не дайшлі да яе.

— Вось што, мужык, — сказаў адзін стрыжаны, — хіляй дахаты, адпускаем. І скажы дзякуй Богу за нашу дабрыню. Інакш міліяну на пятнаццаць тэбэ б намалывалі пратакол за парушэнне ўказа...

Па тэлевізары зачытвалі новы ўказ. Я выключыў гук, лёг на канапу. Чалавек на экране варушыў вуснамі, вусамі, насоўкай выпраў пот з ілба, часам злосна лыпаў вачыма.

— Каго ж ён мне нагадвае? — падумалася нечакана, глядзячы на гэту нямую рухомую карцінку. — Ну так, ну вядома! ЖУКА! Жук выліты!

І я зарагатаў.
 — Слухаю, — падняў я трубку, бо зазваніў тэлефон.

— Я дастаў! — пачуўся радасны Сашаў голас.

— Што дастаў?
 — Грошы, вядома. Сустрэў на кінастудыі рыжача... ну і раскалоў на бутэльку. Прыкусіць маеш што?

— Крыўдзіш.
 Праз паўгадзіны мы сядзелі за сталом, на якім — бутэлька гарэлкі "Сівы бусел", перапялінае варанае яйка, разрэзанае папалам, парэзаняны салёны балгарскі гурок і галандская цыбуліна, не першага дня хлеб...

Гаварыў Саша:
 — Ну, Рысік (мая інстытуцкая мянушка), ад імя прадстаўніка, так сказаць, сінематографа, таксама ад сябе асабіста дазволь павіншаваць цябе з указам аб прысваенні табе ганаровага звання "Заслужаны..."

Выпілі.

застаецца ў свядомасці, як звяно постулу ў будучыню.
 Беларуская савецкая літаратура мела магчымасць існаваць у канкрэтнай форме і канкрэтным часе. Таго вымагала сістэма, існаванне якой падпіралася ўсемагчымымі ГУЛАГамі, воляй Сталіна ды ведамствам Берыі. У такім выпадку выбракоўка, што будзе праведзена з пункту гледжання патрабаванняў новай эпохі — імёнаў, твораў, — будзе, думаецца, вельмі значнай, але не ў гэтым сутнасць праблемы. Важна, што і ў савецкі час наша літаратура не здавалася — была, змагалася, тварыла.

Іван ЧЫГРЫН

ца ў сучасную літаратурную раку. Таго патрабуе час.

Зразумела, працэс пераацэнкі спадчыны ў нас ідзе даўно, пра што сведчыць і гэтая, распачатая ў "ЛіМе" артыкулам С. Дубаўца дыскусія. Цікаваць да спадчыны актывізуецца. Трэба ж нам ведаць, што ў нас засталася за плячамі. Як да яго ставіцца, як успрымаць.

Савецкая літаратура — гэта ўжо гісторыя, і абслугоўваць патрэбы нашага часу, як гэта нам сёння хацелася б, яна не можа. Але хіба гэта яе недахоп? Так здараецца з усімі іншымі перыядамі ў развіцці літаратуры. Вылучаецца толькі самае відавочнае, самае значнае. Працэс жа станаўлення і развіцця

Аб дыфірамбічных творах пра партыю і камуністаў увогуле няма чаго казаць. Іх лозунгавае жыццё скончылася. Імі могуць цікавіцца адзіныя аматары старасветчыны. Ну, а творы, дзе героем найперш быў чалавек, а потым партыя, яшчэ будуць жыць. І слухна, калі іх будуць вывучаць на ўроках пазакласнага чытання. Гэткая бяда...

Ружовыя акуллары прыспешаны жаданіяў да твару ўзросту суцэльнай экзальтаванасці ды якім-ніякім Сымонам-музыкам донкіхотца.

Ну здзівіў дык здзівіў! Перш кажэ "брыда нудотная", а потым "перачытайце-перачытайце"... для "суцэльнага расчаравання". Ну дзе ты бачыў такіх мазахістаў? Што, людзям рабіць няма чаго? Задарма ніхто не возьмецца, хіба за грошы ці па службе.

Не мае пэўнасці аўтар, што яму павярэць. А можа, гэта яму і трэба?

Так, давядзецца ставіць кропкі над "і" і асэнсоўваць пройдзены шлях. Але шалёна кідацца на атрыбутыку?! Ці ёсць патрэба?

Што ў беларускай паэзіі было больш чым дастаткова "грамадзянскай" лірыкі і бракавала "нацыянальнай", не патрабуе доказу. Адсутнасць інтымнай лірыкі — не меншая бяда. Але пасля скасавання шлюбнаў з любімымі культурамі яе не прыбудзе. Мусім абыходзіцца там, што ёсць.

Катэгорыя актывізма — гэта такая ж фікцыя, як будучыня, абмаляваная ў "Маніфесте камуністычнай партыі". Пра крытэрыі

мастацкасці не перагаварыць. Яны настолькі ж зменлівыя, як і маральныя нормы ў сённяшнім жыцці.

Наконт не зусім акрэсленых апанентаў Дубаўца паверым, што ёсць такія смеліякі. Калі баяцца адбору ў літаратуры, то трэба спыніць выданні розных анталогій. Гэта ж збядненне. Бядуць! Задумайцеся аўтар у метастазах сатанізму і сталінізму. Што цябе штурхнула, хлопча, без процівагаду ды ў зону сацрэалізму? Трэба ўчытацца... Ага, дык ён, мабыць, гісторык літаратуры, а я думаў — эпатажны крытык ды журналіст. Адчувае, што ёсць "спецы"! Не сёння-заўтра пераробяць Купала ў мадэрніста, Багдановіча — у імпрэсіяніста, любяга Гарэцкага — у гратэскавага натураліста і г.д. А сутнасці не закрануць.

Увогуле, цікавы атрымаўся раздзельчык з гісторыі. Выбар прапануецца адзін: "Развесці ды журналіст. Адчувае. Каго? Што? Будзем перавыдаваць "авангардныя" творы сацрэалістаў? Плюралізм — у дзеянні.

Як было ў людзей, так будзе і ў нас. Не трэба выдумляць арыгінальных шляхоў. Мастацкае рэзата часу, праз якое працэдуравецца літаратура, усё паставіць на свае месцы. Іншая справа, якія ў яго будуць даірыжэйкі, хто яго трымаць у руках і з якога боку падзеі ведаць. Але перакананы: пры любых умовах, напрыклад, байка "Дыпламанавы баран" "таталітарнага" сацрэаліста Крапівы не прамыецца з драбноццем.

Ігар ЗАПРУДСКІ

ТЭАТР

Смех з жыццём на дваіх

Ужо відавочна: узяўшы "Заложніцу каханья", слугуючы "Рычарду" ды "Макбету", нават да "Узлёту Артура Уі..." акцёр Андрэй КАВАЛЬЧУК паставіўся... са "Смехам лангусты": пасля чарговага ўзлёту на сцэне Тэатра-лабараторыі нацыянальнай драматургіі, прыняты на першую драматычную сцэну рэспублікі — на Купалаўскую сцэну.

Папершапачатку мусіў выйсці на малую. 7 студзеня ў спектакль "Смех лангусты", які адыгралі былі восем гадоў (з 1990!), вяртаўся прысмак прэм'ернасці, — дзякуючы акцёрскай прэм'еры Андрэя Кавальчука. Пасля таго, як восем месяцаў таму "Смех лангусты" быў змоўк: Зінаіду Іванаўну Браварскую, занятую ў адной ролі, вымушана пакінуў Віктар Цімафеевіч Лебедзеў, сталы партнёр, паплечнік, заняты ў другой ролі. Здароўе, самапачуванне, узрост...

"Што за аншлаг?" — здзіўся рэжысёр. За восем гадоў страцілі стыльнасць касцюмы ды дэкарацыі мастака Віктара Цімафеева — калоны тэрасы, на якой ізноў застрымілі-лася славатая акцёрка Сара Бернар. А пры ёй — Піту, сакратар-нянька, сябрук-даглядчык, слухач-глядач, партнёр-суразмоўца, служка і саўдзельнік яе ўспамінаў, — тыя мусыць аформіцца ў мемуары. Афармляюцца... у эцюды, сцэны, карціны... ад рання да змяркання... ад змяркання да рання...

Падобна было, што залу апанавалі не адны сталыя прыхільнікі Браварскай ды сімпатыкі Кавальчука. Адметная сцэнічная гісторыя вабіла публіку і выкананнем, і выкладаннем. Сцэнічныя суткі міналі ў цудоўных дыялогах драматурга Джона Марзла, у павольнай, вытанчанай інтрызе, дзе мінулае гераніі месцамі апыналася непрадказальным, а будучыня — дежа вю, ды ў розных варыянтах. Прыкаваную сцэнічную зваду на дваіх дасціпна, з мяккай іроніяй падтрымала рэжысура Генадзя Давыдзкі і шчыліва-іранічныя тэмы кампазітара Уладзіміра Кур'яна...

Зінаіда Іванаўна заўважна хвалявалася,

зважаючы на новае гучанне старога спектакля. Там мусіла змяніцца і яшчэ зменіцца шмат што. "Зразумела, матэрыял увесь час вымагае унутранага руху", — тлумачыла народная артыстка ўжо за кулісамі і часта-часта пасылалася на Андрэя Кавальчука. Аднаго з самых дарагіх сваіх вучняў ("Мая правая рука на курсе"). "Я павінен ставіцца да вас на сцэне, як да персанажа, — адказаў ёй Андрэй, — а ўсё яшчэ бачу... педагога, сваю тэатральную маму". Абодва пачуваліся хораша і, можа быць, шчасліва. Іх віншавалі, — з Андрэевай прэм'ерай, з аднаўленнем спектакля, які не страціў глядачоў, з тым, як настаўнікі далучаюць да сябе вучняў ці наадварот... Зрэшты, знакамітае "Трэба жыць, а не рыхтавацца паміраць" Сары Бернар і Джона Марзла ізноў гучала з вуснаў Зінаіды Іванаўны Браварскай, — адпаведна яе акцёрскаму жыццю: "Трэба, трэба іграць..."

Ж. Л.

На здымку: Андрэй Кавальчук (Піту) і Зінаіда Браварская (Сара Бернар).
 Фота Артура ПРУПАСА

АБ'ЯВЫ

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу (для тых, хто мае мінскую прাপіску)

- кафедра спеваў дацэнт - 2
- кафедра харавога дырыжыравання дацэнт - 1
- кафедра медных духавых і ўдарных інструментаў прафесар - 1 дацэнт - 0,5
- кафедра філасофіі загадчык кафедры - 1
- кафедра камернага ансамбля дацэнт - 2 прафесар - 1
- кафедра спецыяльнага фартэпіяна прафесар - 1
- кафедра кампазіцыі прафесар - 1
- кафедра музычнай педагогікі ст. выкладчык - 1
- кафедра канцэртмайстарскага майстэрства дацэнт - 0,5
- кафедра інструментойкі, аранжыроўкі чытання партытур загадчык кафедры - 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы згодна Палажэнню аб конкурсах накіроўваць на імя рэктара па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.
 Даведкі па тэлефонах: 227-49-42, 226-06-70.

БЕЛАРУСКІ УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада:

- загадчыкаў кафедраў: замежных моў, фізічнага выхавання і спорту, бібліятэказнаўства, бібліяграфіі і дакументазнаўства, рэжысуры свят, харавога мастацтва, народна-інструментальнай творчасці;
  - дацэнтаў кафедраў: беларускай мовы і літаратуры, бібліятэказнаўства, бібліяграфіі і дакументазнаўства, педагогікі сацыякультурнай дзейнасці, менеджменту сацыякультурнай сферы, народных рамёстваў, беларускай і сусветнай мастацкай культуры, харавога мастацтва, народна-інструментальнай творчасці, тэорыі музыкі;
  - старшых выкладчыкаў кафедраў: беларускай мовы і літаратуры, замежных моў, фізічнага выхавання і спорту, педагогікі сацыякультурнай дзейнасці, арганізацыі тэатральнай творчасці, харавога мастацтва, народна-інструментальнай творчасці, духавой музыкі, філасофіі;
  - выкладчыкаў кафедраў: філасофіі, рэжысуры свят, арганізацыі тэатральнай творчасці, народна-інструментальнай творчасці.
- Наш адрас: 220001, г. Мінск, вул. Рабкорайская, 17, адзел кадраў. Тэл. 222-83-71.

Саюз беларускіх пісьменнікаў і Гродзенскае аддзяленне СБП выказваюць глыбокае спачуванне паэту Алясю ЧОБАТУ з прычыны смерці яго сястры Тамары Фёдарайны.

Беларускі Саюз тэатральнага дзеячэў смуткуе ў сувязі з канчынай заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь, члена саюза КАРПЕНКІ Мікалая Сяргеевіча і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

У ДЗВЕРЫ шкрабеца-просіцца суседскі кот Бакс (валацужны член сям'і, смяецца жонка) — тлусты і нахабны, нібы гандляр з Камароўкі. Адначасова вячэрнюю цішыню ў кватэры рве трайны "пажарны" званок. Кідаючы ўсё і з жахам успамінаючы Булгакава, лячу адчыняць. У цмяны прэзідні пакойчык увальваюцца двое: калматы кот і даўні знаёмец Алесь, расчырванелы з марозіку, як заўжды жыццярэдны і барадаты. Бакс, ратуючы шыкоўны пушысты хвост, раве асіплым басам. Выбухова ўторыць

— А па галаве не ляснудзь?
— Дылетант, абодвух адначасова "мачыць" не будучы, — па-мефістофельску рагоча сябар. — Лепей маліся. Ад цвіка дурнога ды аўтаінспектара злога!
Выканаўшы ўсе рытуальныя перадстартавыя патрабаванні, рушым, скіроўваючы на праспект Любімава. Восьмая гадзіна вечара. Шматпавярховыя будыніны пазіраюць на нас вокнамі кухань і залаў, дзе ўжо віруе ваўсю паслярабочае жыццё. Алесь упэўнена вядзе свайго паслухмянага "мэрса", па-

сабой гандлявала ці ў сябровак загаманілася. Вось і вязеш дахаты з жалю волькага. Гэтак жа і іншыя прыватнікі. А дзяржаўны таксіст — воўк. Так што ў нас перад ім перавага ў кліентах... Далей ідзём. Салярку для дызеля з рук (калі пашанцуе) купляю за паўцаны. З сёмай вечара да другой гадзіны ночы калы трохсот кіламетраў наязджаю. Не кліентаў лічу, а грошы, калі па тры тысячы на кіламетр атрымліваецца ў сярэднім, то з прыкладнага мільёна вылічваем 120 тысяч на паліва, а ўсё астатняе — чысты прыварак ад начнога

горскага. Вось гэта каханне!
І мы, дзякуй Богу, зноў па-брацку крычым, спрачаемся пра Каліноўскага і Караткевіча, рагочам без прычыны да самага ўезду ў горад. Дванаццатая гадзіна.
— Дзяўчаткі бываюць розныя, — зноў філасофствуе Алесь, апускаючы гаворку пра каханне да кухоннага ўзроўню. — Прыстойныя бываюць і, прабач, прастытуткі, мякка кажучы. Зараз другіх на вуліцах болей, чым першых. На стометроўцы (ад цырка да Круглага Пляца) іншым разам аж кішыць па выхадных. Кошт вольны і

кліентура на Пушкіна. Выглядзеў. Тры сяброўкі. Гадоў па шаснаццаць. Я дзверцы расчыняю, а адна з іх — шубку з сябе. А пад ёй анічога няма, як маці нарадзіла, натура адна і не вельмі чыстая. Я мацюком па галаве і ходу... Лысых табе і тыпажы!
— А каго ў салон катэгарычна не бярэш?
— Лысых качкоў і жлабоў п'яных...
Рушым далей, а Алесь працягвае:
— Нас жа яшчэ і "фільтрамі" называюць. Сапраўдны таксач, які жыць доўга жадае, свайго кліента з натуру ад-фільтравана павінен. Возьмеш памыліўшыся, а ён ззяду сіло на горла ці заточкай у бок... Той, хто не псіхолог, рызыкуе страшэнна. Па вобласці, гаварылі, з нашых знікае адзін у месяц, як ні горка. Тут думаць трэба...
Па вуліцы Каліноўскага на Усходзе — выцягнутая рука.
— Ара, — канстатуе Алесь. — Быць грашам.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх пісьмннікаў;
рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ 3 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Уладзімір НЯКЛЯЕУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Мікола ГІЛЬ —
намеснік галоўнага рэдактара
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
адказны сакратар

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі — 2332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 2332-525, 2331-985

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 2332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 2331-985
літаратурнага жыцця — 2332-462
крытыкі
і бібліяграфіі — 2331-985
паэзіі і прозы — 2332-204
музыкі — 2332-153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 2332-153
выяўленчага мастацтва, аховы помнікаў — 2332-462
навін — 2332-462
мастацкага афармлення — 2332-204
фотакарэспандэнт — 2332-462
бухгалтэрыя — 2682-667

Пры перадруку просьба спасылца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтру тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэк 63856.
Наклад 4498
Нумар падпісаны ў друку 26.2.1998 г. у 17.30.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 999
Заказ 1081/Г

Працую "па руцэ"

3 ЖЫЦЦЯ ПРывАТНАГА РАМІЗНІКА

яму і сябра (гаварыць ціха, хоць ужо і пад сорок, не ў яго прынцыпах):
— Прэч, жывёліна! Прывітанне ў хату!
У трохпакевай "хаце" становіцца цесна і весела.
— Ну што, пісакі? Збірайся, начная сталіца чакае сваіх летаністаў. Сюжэтаў і тыпажоў, як у Шэкспіра, — навалал, паспявай занатоўваць! Гайда, бо час — грошы!
Бакс, відаць, згаджаючыся, сціхае, а мы, не чакаючы ліфта, з грукатам спускаемся па лесвіцы. Ля пад'езда, напачатку, чакае нас Алесеў "мерсэдэс" — дызельная пачвара перадпенсійнага ўзросту (дзяцінства правёў на родных нямецкіх аўтабанах, бесклапотную юнацкую цнатлівасць агубіў на беларускіх трактах).

спяваючы сачыць за дарогай, чапляцца вокам за прыгожых дзяўчат на ходніках і філасофстваваць са мной:
— З якім кліентам, пытаеш, працую? Ды самыя розныя трапляюцца. Апошнім часам наркаманы дакучаць сталі. Садзяцца, звычайна, у Малінаўцы. Гадоў па 18 хлопцам, а твары ўжо — як грушы печанья. Адрозна бачна, што абкурваюцца ці на ігольцы сядзяць. Ды і маршрут вядзе: усе на Паўночны пасёллак ірвуцца, у прыватны сектар, за Ангарскую. А там, мабыць, сам ведаеш, у цыганноў і "шмал", і "дур", абы грошы. За пару хацін да "кропкі" машыну спыняюць, хуценька затарваюцца і дахаты. Грошы неблагія плацяць, — Алесь пазірае на мяне нейка незвычайна. — Ну не бацька я ім, не настаўнік. А пачнеш вучыць, швайкай у бок атрымаеш... І ў нашых краях такія "кропкі" ёсць, дзесьці па Харкаўскай ля праспекта Пушкіна... Куды прэч, сабака!
"Жыгуль", здуру выскачыўшы з завулка перад носам "мерсэдэса", сарамліва кінуўся ўбок. Наш камерцыйны аўташпацыр працягваецца па праспекце Дзяржынскага. Мінаем запраўку, яркалялечную, нібы складзеную з канструктара "Лега".

таксавання. Жонка не скардзіцца...
Сёння будзённы дзень. На кліентаў пакуль не шанцуе. На прыпынках а дзевятай гадзіне — людскія мурашнікі. Грамадскі транспарт, захлынаючыся ад старання і не зважаючы на лютаўскую замечку, паглынае пакрытыя запозненых на працы мінчукоў. А на супрацьлеглым баку — цэлы ланцуг таксаматараў. Жадаючых "пракаціцца" няма.
— Канкурэнт! — злуецца, пазіраючы на агеньчыкі таксі, Алесь. На патэнцыйных пасажыраў аўтобусаў і тралейбусаў нат не глядзіць. — Не нашы кліенты. Нашы крыху пазней даспеюць. Калі кавярні і рэстараны закрываюцца. "Вернісаж" на Нярасава ці "Канстанцін" на Варвашні. Вось тады кліентура касяком папрэ, пад колы кідацца будзе... Не хваліся, брат!
Я і не хвалюся. Мурлыкае неназойліва любімае "Радые Бі-эй", і Алесь сцішыўся, задумаўшыся пра сваё. За вокнамі праплывае Мінск, утульны і родны, крыху падсветлены рэкламамі, адценены запозненым снегападам. Праз расчышчанае "дворнікам" лабавое шкло Траецкае праступае, як нявысахлая акварэлька-абразок...
— Кліенты! — раве, нібы падае з печы, Алесь.
Час імгненна паскараецца, сцягваецца ў энергічны і жорсткі кулак на баранцы "мэрса". Ніякай лірыкі. На нас выплываюць з завулка на Багдановіча, відаць, па ўсім, вялікія грошы. Ёні яна. Натуральнае футра. Шыкоўная парфума. І катэгарычна кароткае: "У Раўбічы".

танны: ад 10 да 15 баксаў. На галоўпаштамце тусуюцца грэюцца. Мне — не кліенткі. Яны самі на працы. Толькі ад справы адбіваюць...
Праз плошчу Бангалор едзе у бок сельгаспасёлка. Калісьці ў студэнцкія гады жыла тут у Алеса нейкая краля. Таму пра мясціны гэтыя разважае ён зараз, як пра родныя:
— Прыватны сектар. Мінскі Гарлем. Цыганскі факкультэт, — аж падскоквае на сваім крэсле і, супакоўшыся, дадае: — Калісьці ў 80-х прапісвацца тут нельга было. Але сёння... Глядзі, што робіцца, новыя нашы не дурні, навывуцплілі па два-тры участкі пад знос. Глядзі, якія забудовы. Вуліцы Собінава, Пасялковая. Не дамы — брэсцкія крэпасці. А вунь, кінь вокам, бачыш, колькі фур ды прычэпаў. Мамеды, ары — асобы каўказскай нацыянальнасці, карацей, амаль кожны гараж тут арандуец пад склады. Бананавы-персікавы раён... Людцы тут грошы віламі ў гаманцы складаюць. Крыў Божа, ад такіх заробкаў. Кожны чорны са швайкай у кішэні... Сустрэў такога Хачыка тыдзень таму на плошчы Якуба Коласа. Усе сем дзён вазіў па "девочкам". Грошай кучу заробіў, але ўражанне брыдкае засталася...
Едзе далей, мінаючы вуліцу Кальцова. Алесь паказвае на чэргі дзяржаўных таксі, застылых без справы, маўляў, пераканайся сам, кліент, эканомячы грошы, прыватнік шукае. А праз хвілін пятнаццаць, убачыўшы стаянку прыватных таксі, працягвае лекцыю:
— Я сам "па руцэ" працую. Убачыў узятую — падбіраю. Тут самае галоўнае, каб міліцыя на пасадцы не ўзяла (калі, безумоўна, з ліцэнзійнай праблема). А вось гэтыя, таксама прыватнікі, з пляцоўкі працуюць. Чакаюць, калі кліент сам на іх не выйдзе. Натуральна, зручна. Паліва, скажам, эканоміцца. Але тут свае хітрасці, якія мне ніяк не па душы. Усё кантралюецца. Не столькі дзяржавай, колькі бандытамі. Па 15 баксаў штомесяц "адсцёгваць" даводзіцца. Жорсткай рукой усё трымаецца. Хоць і нікчэмная мянушка ў яе гаспадары, але абнародаваць не бярэся. Не спадабаецца — замочыць...
Спыняемся на хвілю ля універсама "Паўночны". Палюбоўна дамаўляючыся пад капотам з засумаваўшым рухавіком, Алесь выслухвае чарговае маё пытанне:
— Штосьці, Шэкспір, тыпажоў сёння мала!
— Не хваліся, што сам не ўбачыш, я даскажу... Вось, скажам, выглядаю

— Развялося іх, — разважае шавініст Алесь. — Ад вайны паўцэкалі... Не сталіца — адстойнік.
Часу ўжо глыбока за поўнач. Але вуліцы далёка не пустыя, хоць і будні.
— Самыя "ўраджайныя" дні — пятніца і субота, — не змаўкае Алесь. — Людзі ў гасці, рэстараны, на вяселлі збіраюцца. Нядзеля — для таксача выхадны. Народ пахмеллем пакутуе, грошы на прахыццё пазычае...
Рушым праз цэнтральную прамысловую зону.
— А вось у панядзелак з раніцы, гэтак да сямі гадзін, няблага праехацца. Крутым да аўтастаянак дабрацца трэба, камароўскі гандлёвы кантынгент на працу сцяшаецца...
Мінаем клуб "Рэактар", бульвар Шаўчэнка, збіраем "пракачаць" начныя супермаркеты, дзе, па словах Алеса, каго толькі зараз няма (ад прастытутак да валютчыкаў), але замінае чарговы кліент. За 35 тысяч маладзенькі хлопчык просіць давезці ад Танкавай да Жудро.
— Колькі жыўу па гэтай вуліцы, — смяецца кліент, — столькі і не ведаю, чаму назва такая.
Алесь, чмыхнуўшы і пакапаўшыся ў памяці карзіннага мінчука, працягвае вучыць жыццё. Тлумачыць, што вуліца Жудро, як і вуліцы Кабушкіна, Казінца, Караткевіча, Каржанеўскага, Кедышкі, названы так у гонар мінскіх падпольшчыкаў часін мінулай вайны...
Пад гэтую павучальную лекцыю я паціху засынаю. Алесею добра: жыць ён пачынае толькі ноччу, бо дзень адсыпаецца. А я, хоць і "свава", але днём набегаўся па рэдакцыйных клопатах, і зраз "адключаюся". Злітасцівіўшыся, Алесь літаральна праносіцца праз раёны Захад і Сухарава, падкідваючы мяне проста да малінаўскага пад'езда.
— Ідзі спаць, пісакі, — у чарговы раз ляпае мяне з усёй моцы па плячы і зрываецца на сваім "мэрсе". Анёл начных дарог — успамінаю я і іду спаць...
А гадзін у пяць раніцы тэлефон вар'яце званком.
— Спіш, неразваротлівы? — крычыць у трубку неўтаймаваны Алесь. — А я толькі з Баранавічаў. Гандляроў камароўскіх па мяса вазіў. Так што норму сваю за гэтую ноч на сто працэнтаў перавыканаў. Бывай, пісакі.
Спаць ужо не магу. Радуюся, што не вадзіцель таксі. Саджуся пісакі нататкі з жыцця прыватнага рамізніка.

Алесь сёння, як амаль і штоноч, едзе зарабляць грошы прыватным "таксаваннем", а я, па згодзе сябра і па яго вызначэнні, — апісваць жахі начных "мураваных джунгляў". Не вельмі згаджаюся з Алесем. Вабіць не столькі гэта. За сваё газетнае жыццё-быццё пра каго толькі ні пісаў, прэстыж якіх толькі прафесій ні адстойваў. А вось пра прыватнага таксіста, рамізніка, аўтавазача ці пра "анёла начных вуліц па ліцэнзій" (любіць сябар выкрунтасістыя выразы) пісаць нежак не даводзілася.
Так што не "смажачых" фактаў шукаю, а ў новай нашай прафесіі хачу разабрацца. У ёй, як і ў любым сродку сумленнай здабычы грошай, для кожнага свая цікаўнасць, свае сакрэты, свая, калі хочаце, жыццёвая мудрасць. Хто ж ад яе, дармавай, адмовіцца?

А самы салідны кліент, — працягвае "асвету" Алесь, — гэта рабачыга на падпітку пасля авансу. Такі не падмагне, не "кіне", праезд заўжды аплаціць.
— А часта за ноч "кідаюць"?
— Пастаянна! Якім псіхалагам ні імкнешся быць, а раз-пораз нарываешся... Вязу аднойчы трох хлопцаў, "новыя беларусы" з усіх бакоў, і па вопратцы і па размове. Усё пра офіс свой, усё пра абсталёванне новае. У таго, што побач са мной, скрынка шыкоўная з факсам. Маўляў, зараз заедзем да калеж, яшчэ некалькі гэтых жа возьмем і на скрыдлах у свой офіс. Спыніліся, выйшлі, факс у задатак пакінуўшы. Чакаю пяць хвілін, дзесьці... паўгадзіны. Сумнеў узяў, залез у скрыню, а там — цагліна. Кінулі! Вось так жыццё нас, дурняў, і вучыць...

Любы капрыз! — спявае Алесь, націскаючы нагамі на ўсё, што можна ў "мэрсе" націснуць. Машына ляціць у Раўбічы. А я злуюся на Алесеву радасную вазуначасць. Недзе ў падсвядомасці актыўна рыхтуюцца да выкрывальніцка-павучальнай лекцыі на тэму "Што робяць грошы з чалавекам!" Спрабую закурывць. Нервуюся. І супакойваюся толькі тады, калі нашыя надзьмутыя гасці знікаюць у цемнаце. Алесь, хаваючы пачак грошай, з усёй сілы трукае па маім плячы і крычыць:
— Маўчы, пісакі! Ведаю, пра што думаеш. У нумары ён яе пацягнуў, у асалоды цялеснай. А ў мяне жонка таксіст, бяру 8 тысяч; як і дзяржаўны, не адмаўляюся, калі даюць больш. Але ў адрозненне ад яго са мной можна і патаргавацца. Іншым разам і дарма вязу. Колькі было, стаіць пад раніцу з узнятай рукой шаснаццацігадовай, соллі да зямлі прымерзлі, дзе была, невядома

— Я сам "па руцэ" працую. Убачыў узятую — падбіраю. Тут самае галоўнае, каб міліцыя на пасадцы не ўзяла (калі, безумоўна, з ліцэнзійнай праблема). А вось гэтыя, таксама прыватнікі, з пляцоўкі працуюць. Чакаюць, калі кліент сам на іх не выйдзе. Натуральна, зручна. Паліва, скажам, эканоміцца. Але тут свае хітрасці, якія мне ніяк не па душы. Усё кантралюецца. Не столькі дзяржавай, колькі бандытамі. Па 15 баксаў штомесяц "адсцёгваць" даводзіцца. Жорсткай рукой усё трымаецца. Хоць і нікчэмная мянушка ў яе гаспадары, але абнародаваць не бярэся. Не спадабаецца — замочыць...
Спыняемся на хвілю ля універсама "Паўночны". Палюбоўна дамаўляючыся пад капотам з засумаваўшым рухавіком, Алесь выслухвае чарговае маё пытанне:
— Штосьці, Шэкспір, тыпажоў сёння мала!
— Не хваліся, што сам не ўбачыш, я даскажу... Вось, скажам, выглядаю

— Развялося іх, — разважае шавініст Алесь. — Ад вайны паўцэкалі... Не сталіца — адстойнік.
Часу ўжо глыбока за поўнач. Але вуліцы далёка не пустыя, хоць і будні.
— Самыя "ўраджайныя" дні — пятніца і субота, — не змаўкае Алесь. — Людзі ў гасці, рэстараны, на вяселлі збіраюцца. Нядзеля — для таксача выхадны. Народ пахмеллем пакутуе, грошы на прахыццё пазычае...
Рушым праз цэнтральную прамысловую зону.
— А вось у панядзелак з раніцы, гэтак да сямі гадзін, няблага праехацца. Крутым да аўтастаянак дабрацца трэба, камароўскі гандлёвы кантынгент на працу сцяшаецца...
Мінаем клуб "Рэактар", бульвар Шаўчэнка, збіраем "пракачаць" начныя супермаркеты, дзе, па словах Алеса, каго толькі зараз няма (ад прастытутак да валютчыкаў), але замінае чарговы кліент. За 35 тысяч маладзенькі хлопчык просіць давезці ад Танкавай да Жудро.
— Колькі жыўу па гэтай вуліцы, — смяецца кліент, — столькі і не ведаю, чаму назва такая.
Алесь, чмыхнуўшы і пакапаўшыся ў памяці карзіннага мінчука, працягвае вучыць жыццё. Тлумачыць, што вуліца Жудро, як і вуліцы Кабушкіна, Казінца, Караткевіча, Каржанеўскага, Кедышкі, названы так у гонар мінскіх падпольшчыкаў часін мінулай вайны...
Пад гэтую павучальную лекцыю я паціху засынаю. Алесею добра: жыць ён пачынае толькі ноччу, бо дзень адсыпаецца. А я, хоць і "свава", але днём набегаўся па рэдакцыйных клопатах, і зраз "адключаюся". Злітасцівіўшыся, Алесь літаральна праносіцца праз раёны Захад і Сухарава, падкідваючы мяне проста да малінаўскага пад'езда.
— Ідзі спаць, пісакі, — у чарговы раз ляпае мяне з усёй моцы па плячы і зрываецца на сваім "мэрсе". Анёл начных дарог — успамінаю я і іду спаць...
А гадзін у пяць раніцы тэлефон вар'яце званком.
— Спіш, неразваротлівы? — крычыць у трубку неўтаймаваны Алесь. — А я толькі з Баранавічаў. Гандляроў камароўскіх па мяса вазіў. Так што норму сваю за гэтую ноч на сто працэнтаў перавыканаў. Бывай, пісакі.
Спаць ужо не магу. Радуюся, што не вадзіцель таксі. Саджуся пісакі нататкі з жыцця прыватнага рамізніка.

— На прызрэне сядзі, — уладарна гудзе ён. — Заднія месцы — для кліентаў. Гэта на Украіне іх таксачы гракамі называюць. Мы на Украіна, мы цэнтр Еўропы! Да кліента з павагай! Любы капрыз!..

Дык што, гарыш эканамічна пастаянна?
— Калі б гарэў, зарабляў бы інакш. Давай падлічым. За кіламетр, як і дзяржаўны таксіст, бяру 8 тысяч; як і дзяржаўны, не адмаўляюся, калі даюць больш. Але ў адрозненне ад яго са мной можна і патаргавацца. Іншым разам і дарма вязу. Колькі было, стаіць пад раніцу з узнятай рукой шаснаццацігадовай, соллі да зямлі прымерзлі, дзе была, невядома

Любы капрыз! — спявае Алесь, націскаючы нагамі на ўсё, што можна ў "мэрсе" націснуць. Машына ляціць у Раўбічы. А я злуюся на Алесеву радасную вазуначасць. Недзе ў падсвядомасці актыўна рыхтуюцца да выкрывальніцка-павучальнай лекцыі на тэму "Што робяць грошы з чалавекам!" Спрабую закурывць. Нервуюся. І супакойваюся толькі тады, калі нашыя надзьмутыя гасці знікаюць у цемнаце. Алесь, хаваючы пачак грошай, з усёй сілы трукае па маім плячы і крычыць:
— Маўчы, пісакі! Ведаю, пра што думаеш. У нумары ён яе пацягнуў, у асалоды цялеснай. А ў мяне жонка таксіст, бяру 8 тысяч; як і дзяржаўны, не адмаўляюся, калі даюць больш. Але ў адрозненне ад яго са мной можна і патаргавацца. Іншым разам і дарма вязу. Колькі было, стаіць пад раніцу з узнятай рукой шаснаццацігадовай, соллі да зямлі прымерзлі, дзе была, невядома

— Я сам "па руцэ" працую. Убачыў узятую — падбіраю. Тут самае галоўнае, каб міліцыя на пасадцы не ўзяла (калі, безумоўна, з ліцэнзійнай праблема). А вось гэтыя, таксама прыватнікі, з пляцоўкі працуюць. Чакаюць, калі кліент сам на іх не выйдзе. Натуральна, зручна. Паліва, скажам, эканоміцца. Але тут свае хітрасці, якія мне ніяк не па душы. Усё кантралюецца. Не столькі дзяржавай, колькі бандытамі. Па 15 баксаў штомесяц "адсцёгваць" даводзіцца. Жорсткай рукой усё трымаецца. Хоць і нікчэмная мянушка ў яе гаспадары, але абнародаваць не бярэся. Не спадабаецца — замочыць...
Спыняемся на хвілю ля універсама "Паўночны". Палюбоўна дамаўляючыся пад капотам з засумаваўшым рухавіком, Алесь выслухвае чарговае маё пытанне:
— Штосьці, Шэкспір, тыпажоў сёння мала!
— Не хваліся, што сам не ўбачыш, я даскажу... Вось, скажам, выглядаю

— Развялося іх, — разважае шавініст Алесь. — Ад вайны паўцэкалі... Не сталіца — адстойнік.
Часу ўжо глыбока за поўнач. Але вуліцы далёка не пустыя, хоць і будні.
— Самыя "ўраджайныя" дні — пятніца і субота, — не змаўкае Алесь. — Людзі ў гасці, рэстараны, на вяселлі збіраюцца. Нядзеля — для таксача выхадны. Народ пахмеллем пакутуе, грошы на прахыццё пазычае...
Рушым праз цэнтральную прамысловую зону.
— А вось у панядзелак з раніцы, гэтак да сямі гадзін, няблага праехацца. Крутым да аўтастаянак дабрацца трэба, камароўскі гандлёвы кантынгент на працу сцяшаецца...
Мінаем клуб "Рэактар", бульвар Шаўчэнка, збіраем "пракачаць" начныя супермаркеты, дзе, па словах Алеса, каго толькі зараз няма (ад прастытутак да валютчыкаў), але замінае чарговы кліент. За 35 тысяч маладзенькі хлопчык просіць давезці ад Танкавай да Жудро.
— Колькі жыўу па гэтай вуліцы, — смяецца кліент, — столькі і не ведаю, чаму назва такая.
Алесь, чмыхнуўшы і пакапаўшыся ў памяці карзіннага мінчука, працягвае вучыць жыццё. Тлумачыць, што вуліца Жудро, як і вуліцы Кабушкіна, Казінца, Караткевіча, Каржанеўскага, Кедышкі, названы так у гонар мінскіх падпольшчыкаў часін мінулай вайны...
Пад гэтую павучальную лекцыю я паціху засынаю. Алесею добра: жыць ён пачынае толькі ноччу, бо дзень адсыпаецца. А я, хоць і "свава", але днём набегаўся па рэдакцыйных клопатах, і зраз "адключаюся". Злітасцівіўшыся, Алесь літаральна праносіцца праз раёны Захад і Сухарава, падкідваючы мяне проста да малінаўскага пад'езда.
— Ідзі спаць, пісакі, — у чарговы раз ляпае мяне з усёй моцы па плячы і зрываецца на сваім "мэрсе". Анёл начных дарог — успамінаю я і іду спаць...
А гадзін у пяць раніцы тэлефон вар'яце званком.
— Спіш, неразваротлівы? — крычыць у трубку неўтаймаваны Алесь. — А я толькі з Баранавічаў. Гандляроў камароўскіх па мяса вазіў. Так што норму сваю за гэтую ноч на сто працэнтаў перавыканаў. Бывай, пісакі.
Спаць ужо не магу. Радуюся, што не вадзіцель таксі. Саджуся пісакі нататкі з жыцця прыватнага рамізніка.

Яўген РАГІН